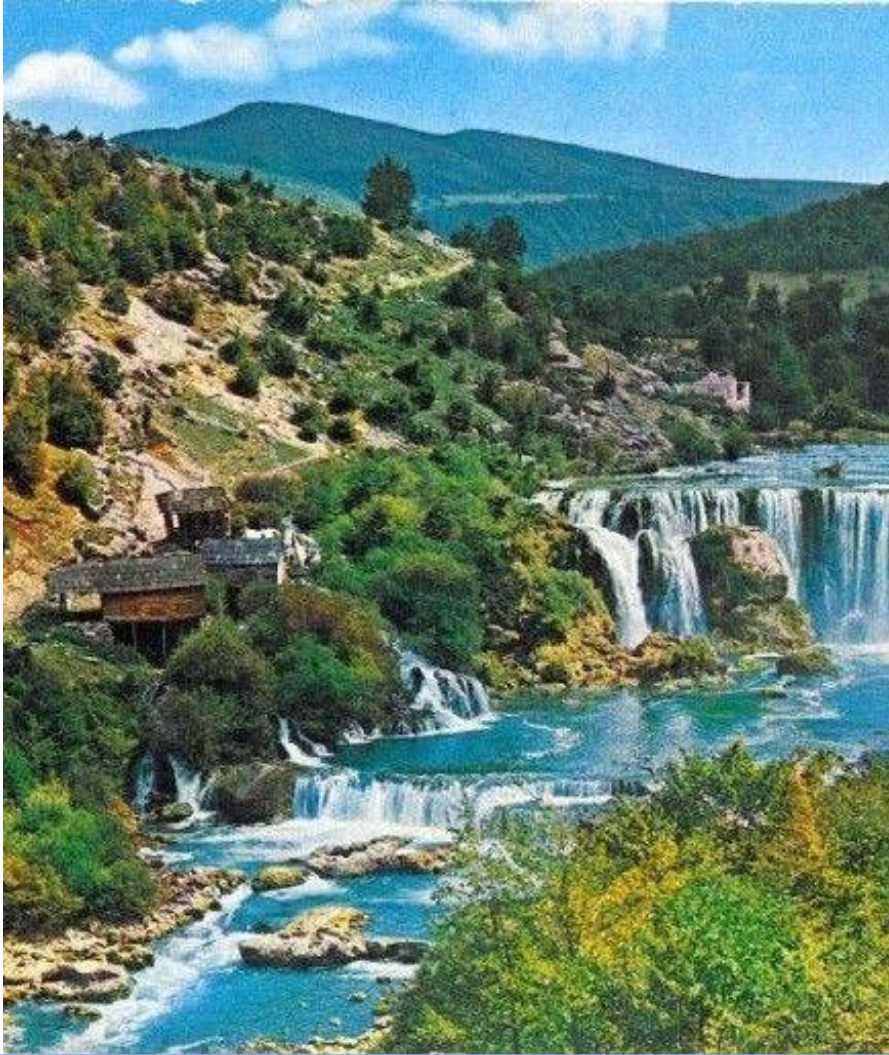

2020

**Strategija razvoja Unsko - sanskog kantona
2021 – 2027**

Predgovor

Strategija razvoja Unsko-sanskog kantona 2021-2027 predstavlja strateški dokument od velikog značaja za razvoj, smjer i način djelovanja privrednog i društvenog razvoja Unsko-sanskog kantona u narednih sedam godina.

U svom temeljnom obliku, prilikom izrade pažljivo se vodila briga da ista bude usklađena sa strateškim okvirima entitetske i državne razine kao i obavezama koje proizilaze iz Ciljeva održivog razvoja i procesa EU integracija. Strategija razvoja Unsko-sanskog kantona 2021-2027 izrasla je na temeljima detaljne analize socijalnog i ekonomskog stanja na području kantona, kao i na utvrđivanju postojećih resursa, problema i potreba, odnosno naših prednosti i prilika, slabosti i prijetnji.

Ovaj strateški dokument je podignuo standarde i očekivanja od kantonalnog nivoa vlasti na jedan viši nivo. Naime, realizacija brojnih navedenih mjera i projekata je svakako izazov, no to je izazov kojem moramo biti dorasli i na čijem ostvarenju moramo ustrajati, kako bismo zajedno odgovorili na zahtjevne uvjete koje je pred nas postavila globalizacija u ispunjenju naše temeljne zadaće – osiguranje svih preduvjeta za kvalitetan život građana Unsko-sanskog kantona.

Sve prethodno navedeno su razlozi izrade i usvajanja Strategije razvoja Unsko-sanskog kantona 2021-2027, što će pridonijeti daljnjem učinkovitom i djelotvornom razvoju Unsko-sanskog kantona kao prepoznatljive regije u Bosni i Hercegovini.

Koristim ovu priliku i da se zahvalim svima koji su svojim angažmanom doprinijeli izradi ovog dokumenta, a među njima i pojedincima koji se posebno ističu i to mr. sc. Mustafa Ružnić, Premijer USK; mr. sc. Dijana Dedić ispred JU RAUSK; gđin. Nasir Nalić ispred UNDP, kao i gđinu. Ahmet Egrlić ispred Vanjskotrgovinske komore BIH.

Samir JODANOVIĆ
Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona

Sadržaj

I Uvod.....	5
I.1 Svrha i značaj strateškog dokumenta	5
I.2 Regulatorni okvir	5
I.3 Proces izrade i konsultacija	6
I.4 Usklađenost sa ostalim strateškim dokumentima.....	6
I.4.1 Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti	6
I.4.2 Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa evropskih integracija	7
I.4.3 Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja.....	8
I.4.4 Osvrt na izvještaj o evaluaciji Integrirane strategije razvoja USK 2014 - 2020	8
II Strateška platforma	10
II.1 Izvod iz situacione analize	10
II.1.1 Pregled ključnih historijskih činjenica važnih za identitet područja.....	10
II.1.2 Geografski položaj i prirodne karakteristike.....	11
II.1.3 Administrativno uređenje	12
II.1.4 Karakteristike reljefa i vodni resursi.....	13
II.1.5 Osnovne klimatske odrednice	13
II.1.6 Pregled najznačajnijih prirodnih resursa.....	13
II.1.7 Demografske karakteristike i kretanja	14
II.1.8 Rezime stanja po sektorima	16
II.2 Usklađenost sa prostorno-planskom dokumentacijom	27
II.3 SWOT analiza.....	28
II.4 Strateški pravci razvoja.....	30
II.4.1 Prvi strateški pravac - Privredni razvoj zasnovan na znanju i održivom korištenju prirodnih resursa.....	31
II.4.2 Drugi strateški pravac - Razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora	31
II.4.3 Treći strateški pravac - Održiva zaštita okoliša i prirode.....	32
II.5 Vizija razvoja.....	33
II.6 Strateški ciljevi	33
II.7 Indikatori za praćenje ostvarenja strateških ciljeva	37
III Prioriteti i mjere sa indikatorima.....	38
III.1 Prioriteti za Strateški cilj 1	38
III.1.1 Opis mjera za Prioritet 1.1 Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima	39
III.1.2 Opis mjera za Prioritet 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja	41

III.1.3 Opis mjera za Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije	44
III.1.4 Opis mjera za Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala	46
III.2. Prioriteti za Strateški cilj 2	48
III.2.1 Opis mjera za Prioritet 2.1. Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama	48
III.2.2 Opis mjera za Prioritet 2.2. Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika	51
III.2.3 Opis mjera za Prioritet 2.3. Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga	52
III.2.4 Opis mjera za Prioritet 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća	54
III.3. Prioriteti za Strateški cilj 3	55
III.3.1 Opis mjera za Prioritet 3.1. Podrška primjeni integralnog sistemom upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima	56
III.3.2. Opis mjera za Prioritet 3.2. Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja	588
IV Stateški projekti.....	60
V Indikativni finansijski okvir.....	62
VI Sažeti pregled strateškog dokumenta	688
VII Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strateškog dokumenta	77
VII.1 institucionalni i organizacioni okvir za provedbu strategije	77
VII.2 Plan praćenja, izvještavanja, evaluacije u revizije strategije	77
VII.3. Detaljan pregled mjera.....	79
VIII Aneksi.....	115
VIII.1 Usklađenost strateških ciljeva USK sa ključnim strateškim dokumentima u FBiH / BiH	115
VIII.2 Lista korištenih skraćenica	1200

Strategija razvoja USK je pripremljena uz podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), zajedničkog projekta Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP).

Sadržaj ovog dokumenta, kao i nalazi prikazani u njemu, nužno ne odražavaju stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.

I Uvod

I.1 Svrha i značaj strateškog dokumenta

Strategija razvoja Unsko - saskog kantona 2021 - 2027 (Strategija) predstavlja integrisani multisektorski strateški dokument kojim se definišu javne politike i integralno usmjerava razvoj kantona i jedinica lokalne samouprave. Nositelj izrade Strategije razvoja je Vlada, a učesnici u procesu izrade su ministarstva i druga tijela kantonalne uprave, općine i gradovi, Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem, te ostali socio - ekonomski partneri.

Strategija je ključni strateško - planski dokument koji treba da potiče i usmjerava budući rast i razvoj Unsko - saskog kantona (USK). Uključuje sektore ekonomskog razvoja, društvenog razvoja i zaštite životne sredine i služi kao okvir za zajedničko projektovanje budućeg razvoja USK kroz definisanje zajedničkih ciljeva za prevazilaženje razvojnih izazova.

Strategija je usklađena sa relevantnim strategijama drugih nivoa vlasti u BiH, obavezama proizašlim iz procesa evropskih integracija, te ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDGs). Strategija podstiče partnerstva, informišući građane, institucionalne aktere i poslovnu zajednicu o fokusima i načinima razvoja USK u narednom sedmogodišnjem periodu. Kao takva, ona predstavlja osnov za izradu detaljnih planova i programa Vlade i drugih institucija. Strategija je u potpunosti pripremljena u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH.

U proteklom periodu, okvir za implementaciju kantonalnih razvojnih prioriteta predstavljala je Integrirana strategija razvoja USK za period 2016 - 2020. Određene lekcije naučene tokom pripreme i implementacije ove strategije uzete su u obzir tokom ovog procesa strateškog planiranja. USK je zadržao prethodnu viziju razvoja, kao opredjeljenje da postane područje ugodnog života temeljeno na ravnomjernom razvoju. Ostvarenje razvojne vizije realizovaće se kroz kroz 3 strateška cilja, razrađena u 10 prioriteta i 33 mjere. Pripremljen je indikativni budžet za realizaciju Strategije, kao i indikatori za mjerenje stepena njenog ostvarenja.

U sektoru ekonomskog razvoja, okosnicu razvoja predstavljaju održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima, unapređenje poslovnog okruženja i konkurentnosti prerađivačke industrije, te promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala. U sektoru društvenog razvoja, Strategija se fokusira na usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama, jačanje socijalne uključenosti, unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga, povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od nesreća. U oblasti održivog upravljanja okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima, Strategija se koncentriše na primjenu integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom, kao i na razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.

I.2 Regulatorni okvir

U proteklom periodu poduzete su značajne aktivnosti na izgradnji sistema razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Federaciji BiH (FBiH), u prvom redu kroz uređenje normativnog i institucionalnog okvira. U 2017. godini, donesen je Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH¹ kao temeljni normativni akt kojim je definisana svrha sistema kroz „transparentno i usaglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave”, kao i „koordinacija i integracija strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta”.

Zakonom su, pored ciljeva, utvrđeni i osnovni principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, definisane su vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Takođe je predstavljen sam proces razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH, kao i postupci programiranja, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata, te finansiranja njihove implementacije.

¹ Službene novine FBiH, 32/17

Navedenim Zakonom su definisani i dokumenti koji se donose u postupku implementacije strateških dokumenata – implementacioni dokumenti i to: trogodišnji planovi rada, godišnji planovi rada, godišnji izvještaji o radu i izvještaj o razvoju. Za sve strateške dokumente utvrđen je i vremenski period njihovog trajanja u skladu sa planskim periodom u FBiH (2021 – 2027). Ovaj vremenski period trajanja strateških dokumenata usklađen je sa ciklusom planiranja Evropske unije uključujući i planiranje Višegodišnjeg finansijskog okvira za period 2021 – 2027.

I.3 Proces izrade i konsultacija

Proces izrade Strategije razvoja USK za period 2021 - 2027 započeo je u mjesecu decembru 2019. godine donošenjem Odluke Vlade o izradi Strategije razvoja Unsko - sanskog kantona 2021 - 2027², kao i Odluke o imenovanju Kantonalnog odbora za razvoj (KOR)³, tijela zaduženog za izradu i implementaciju Strategije. Za koordinaciju cjelokupnog procesa zadužena je JU „Razvojna agencija Unsko-sanskog kantona“ (RAUSK).

Sam postupak izrade ovog strateškog dokumenta proveden je u skladu sa Uredbom o izradi strateških dokumenta Federacije Bosne i Hercegovine⁴. Tokom procesa izrade Strategije, formirana su radna i savjetodavna tijela koja su usmjeravala dinamiku i proces izrade Strategije. Kao radno tijelo formiran je Kantonalni odbor za razvoj, dok je kao savjetodavno tijelo uspostavljeno Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u USK.

Prikupljeni podaci iz različitih oblasti važnih za razvoj USK poslužili su kao osnov za izradu strateške platforme, na osnovu čega je definisana vizija, strateški prioriteti i strateški ciljevi razvoja USK, s uporištem u sektorima ekonomskog razvoja, društvenog razvoja i zaštite životne sredine. U obzir su uzeti i postojeći strateški dokumenti različitih nivoa vlasti, globalni ciljevi održivog razvoja UN-a, kao i strateški dokumenti proizašli iz procesa EU integracija.

Tokom procesa izrade Strategije, održano je ukupno 7 sastanaka Kantonalnog odbora za razvoj i jedan sastanak Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem USK. Zbog pandemije izazvane virusom COVID-19, tokom izrade Strategije sastanci i konsultacije sa svim učesnicima u procesu održavani su putem elektronskih sredstava komunikacije. Proces javnih konsultacija o Nacrtu strategije razvoja USK 2021 – 2027, koji je uključio širi krug zainteresovanih aktera, realizovan je tokom mjeseca oktobra 2020. godine. U obzir su uzeti i komentari na Nacrt Strategije koje je dostavilo osam institucija i zainteresovanih pojedinaca iz USK.

Proces izrade Strategije razvoja USK 2021 – 2027 je podržan od strane zajedničkog projekta Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini (UNDP) putem Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP).

I.4 Usklađenost s ostalim strateškim dokumentima

I.4.1 Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti

U skladu sa principima vertikalne i horizontalne koordinacije, Strateški ciljevi USK za period 2021 - 2027 usklađeni su sa ključnim strateškim dokumentima u FBiH i BiH. Tokom pripreme Strategije, vodilo se računa da razvojna opredjeljenja, strateški ciljevi i prioriteti razvoja USK budu na odgovarajući način prilagođeni slijedećim strateško - planskim dokumentima:

- Strategija razvoja FBiH 2021 - 2027 (radna verzija)
- Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016 – 2026

² Odluka Vlade USK broj: 03-17-1226/2019 od 12.12.2019.godine

³ Odluka Vlade USK broj: 03-17-1227/2019 od 12.12.2019.godine

⁴ Službene novine FBiH, 74/2019

- Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH 2014 - 2020
- Strategija protivminskog djelovanja BiH 2018 – 2025
- Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018 - 2021 (okvirni dokument)
- Okvirna strategija prometa BiH 2015-2030
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035
- Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020-2030 (nacrt)
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021 - 2027 (radna verzija)
- Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016 - 2021
- Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014 – 2024
- Politika i strategija za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja u FBiH 2012 - 2020
- Strategija o rijetkim bolestima FBiH 2014 - 2020
- Strategija upravljanja vodama FBiH 2010 - 2022
- Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016 - 2030
- Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u FBiH 2012 - 2022
- Plan upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH 2016 - 2021
- Federalna Strategija upravljanja otpadom 2008 - 2018.

Poseban značaj za implementaciju Strategije razvoja USK ima Strategija razvoja FBiH koja obuhvata isti planski period 2021 - 2027. Veliki broj prioriteta i mjera iz Strategije razvoja USK, u sva tri sektora, ima svoje uporište u Strategiji razvoja FBiH.

Detaljna analiza ocjene usklađenosti, predstavljena je u Aneksu 2 dokumenta.

I.4.2 Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa evropskih integracija

U februaru 2016. godine, BiH je podnijela aplikaciju za članstvo u EU, a Evropska komisija je pozvana da dá svoje mišljenje u vezi aplikacije. Mišljenje je pripremljeno u maju 2019. godine, nakon što je BiH pripremila odgovore na pitanja koja se tiču politika EU u BiH.

Prema ocjeni Komisije, potrebno je unaprijediti stanje u mnogim oblastima i ubrzati proces napretka u ispunjavanju potrebnih kriterija za članstvo. U ukupnim reformama čije se provođenje traži⁵, Strategija razvoja USK direktno se bavi unapređenjem poslovnog okruženja, poljoprivredom i ruralnim razvojem, uspostavljanjem pretpostavki za standardizaciju i sertifikaciju (uključujući i sigurnost hrane), unapređenjem transportnih koridora, energetsom efikasnošću, obrazovanjem i kulturom, te zaštitom životne sredine.

Bitno je naglasiti da je EU najveći pružalac razvojne i institucionalne pomoći BiH sa 1,5 mlrd. € pomoći od 2005, odnosno 2,4 mlrd. € od 2000. godine. U ovom trenutku, EU podržava implementaciju niza projekata u BiH:

- reforma javne uprave (statistika, carine i porezi);
- pravosuđe;
- privreda i trgovina (razvoj privatnog sektora);
- energija i životna sredina;
- transport;
- poljoprivreda i ruralni razvoj;
- fitosanitarna i veterinarska sigurnost i sigurnost hrane;
- društveni razvoj (društvena uključenost, izbjeglice i raseljena lica, deminiranje i uništenje municije, zdravstvo, obrazovanje, zapošljavanje);

⁵ Dovođenje institucionalnog okvira BiH u sklad sa okvirom EU; unapređenje izbornog okvira i pravosuđa; sprečavanje i borba protiv korupcije i organizovanog kriminala; upravljanje granicama, imigracija i azil; zaštita fundamentalnih prava građana; reforma javne uprave.

- demokratija i ljudska prava (civilno društvo, Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava);
- prekogranična saradnja.

Implementacija Strategije razvoja USK može da bude podržana kroz aktivnosti EU u BiH u mnogim oblastima. Do sada je USK ove mogućnosti koristio u određenoj mjeri, prije svega kroz projekte prekogranične saradnje. Puno iskorištenje mogućnosti koje proizilaze iz EU integracija zavisi prvenstveno od brzine pristupa zemlje EU, odnosno ispunjenja zahtjeva, kriterija i standarda za članstvo, ali i od lokalnih implementacionih kapaciteta na nivou Kantona i jedinica lokalne samouprave (JLS).

Trenutno su USK na raspolaganju sljedeći programi i projekti: translacionalni (Adrion, Dunavski i Mediteranski), prekogranični - trilateralni (BiH-CG-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-HR), Horizon 2020, COSME, Kreativna Evropa, Erasmus+, Carina 2020, Fiscalis 2020, Evropa za građane, COST i EUREKA.

I.4.3 Usklađenost s globalnim ciljevima održivog razvoja

Poštovanje principa vertikalne koordinacije, podrazumijeva i usklađenost sa međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja⁶. To znači da svi nivoi vlasti u BiH treba da definišu svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istovremeno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i da izvještavaju o ostvarenom napretku.

U BiH utvrđena su tri pravca održivog razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i dvije horizontalne teme (ulaganje u ljudski kapital i princip "niko ne smije biti isključen"). Navedeni pravci održivog razvoja, kao i horizontalne teme, na odgovarajući način su reflektovane kroz proces izrade Strategije razvoja USK 2020 -2027 , kao i u samoj Strategiji.

Strategija razvoja USK 2021 - 2027 doprinosi ostvarenju sva tri odabrana pravca održivog razvoja. U sektoru ekonomskog razvoja, strategija doprinosi povoljnom okruženju za poduzetništvo i inovacije, povećanju investicija u infrastrukturu za istraživanje i razvoj, uključivanju u globalne lance vrijednosti, pametnom upravljanju prirodnim resursima, investiranju u istraživačko - razvojne aktivnosti, jačanju infrastrukture i kompetencija pružalaca (poslovnih) usluga, te održivom turizmu.

U sektoru društvenog razvoja, Strategija će prije svega uticati na unapređenje obrazovanja i obuke, kvalitet predškolskog obrazovanja, unapređenje politika i jačanje socijalne zaštite, te na efikasnost zdravstvene zaštite i unapređenje njene dostupnosti i kvaliteta. U sektoru koji se bavi zaštitom životne sredine, Strategija će se fokusirati na unapređenje upravljanja rizicima od katastrofa, jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko sistema, kao i na deminiranje kontaminiranih područja.

I. 4. 4. Osvrt na izvještaj o evaluaciji Integrirane strategije razvoja USK 2014 - 2020

Nalazi Izvještaja o evaluaciji prethodne strategije razvoja USK sugerišu da su prethodnom strategijom uglavnom adekvatno procijenjene potrebe u pojedinim razvojnim sektorima, odnosno da su identifikovani strateški ciljevi u većoj mjeri i dalje relevantni za USK i za potrebe ciljnih grupa, ali i da dosadašnji stepen implementacije pojedinih ciljeva nije zadovoljavajući.

⁶ Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2015. godine usvojila Agendu održivog razvoja do 2030. godine i tom su prilikom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obavezu provođenja dokumenta Agende 2030 i globalnih Ciljeva održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goals – SDG). Agenda 2030 se sastoji od 17 globalnih ciljeva i 169 podciljeva održivog razvoja koji predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti.

Zbog toga su ciljevi prethodne strategije uzeti u obzir pri definisanju ciljeva za naredni strateški period, posebno u oblasti ekonomskog razvoja. Izvještaj također daje preporuku da se pristupi reviziji u području društvenog sektora, zdravstva, komunalne infrastrukture (posebno regionalnog prometa ka Sarajevu), te da se ukaže na relevantnost inicijalno postavljenih prioriteta u odnosu na stvarne potrebe ciljnih grupa. Navedeno je i da strateški ciljevi nisu rezultat strateškog fokusiranja, što je rezultovalo situacijom da nema jasne diferencijacije u pogledu sektora koje strateški ciljevi obuhvataju, da nema adekvatnog fokusiranja (odnosno odabira strateških pravaca, u skladu sa novom terminologijom), te da postoji veći broj ciljeva. Takođe je naglašeno da je potrebno pristupiti ažuriranju postojeće ili izradi nove strategije razvoja, te izvršiti provjeru indikatora koji nisu odgovarajući, primjenjivi ili dostupni.

Pri pripremi ovog strateškog dokumenta - Strategije razvoja USK za period 2021 - 2027, u obzir su uzeti nalazi i preporuke evaluacije Strategije razvoja USK za period 2014 - 2020, kao i mišljenja i stavovi ključnih zainteresovanih aktera. Bitno je napomenuti da je, u skladu sa evaluacionim nalazima, prethodni strateški dokument predstavljao dobar osnov za razvoj Kantona u periodu 2014 - 2020. Međutim, uspješna implementacija strategije zahtijeva postojanje kvalitetnog sistema za njeno provođenje, a Vijeće i Odbor za razvoj nisu adekvatno funkcionisali, zbog čega su se javile određene poteškoće pri implementaciji prethodne strategije.

U cilju uspješne implementacije ove Strategije, neophodno je poraditi na uspostavljanju adekvatnih implementacionih mehanizama u USK. U aktuelnom strateškom periodu 2021 – 2027, potrebno je uložiti dodatni napor na operacionalizaciji institucija za planiranje, provođenje i praćenje implementacije strategije, kako bi se predviđene strateške zamisli pravovremeno pretočile u projektne aktivnosti kroz akcione planove, planovi kvalitetno implementirali, a o napretku u implementaciji putem izvještaja informisale nadležne institucije i šira javnost.

II Strateška platforma

II.1 Izvod iz situacione analize

II.1.1 Pregled ključnih historijskih činjenica važnih za identitet područja

Na području Unsko - sanskog kantona od prehistorijskih lokaliteta najpoznatiji su oni na području grada Cazin (Čungar, Gradina i Selište), Hrastovačka i Dabarska pećina te nekropole ravnih grobova. Također, predmeti iz brončanog doba nađeni su u okolici Velike Kladuše, kao i ostaci srednjovjekovnog grada iz 13. stoljeća, koji je pripadao knezovima Blagajskim, te kasnije Frankopanima. Nalazi ilirske civilizacije pronađeni su na području Bihaća, Golubića, Pritoke i Ripča. Na području općine Bosanski Petrovac na lokalitetu Bukovača otkrivena je kasnoantička grobnica i rimski novac. U dolinama rijeka Sane i Vrbasa pronađeni su ostaci keramike, stambenih objekata, kostiju, nakita i noževa ilirskog plemena Mazeji koji su živjeli na ovom području u IV stoljeću prije nove ere. Područje USK bilo je i naseobina keltsko - ilirskog plemena Japoda. Iz rimskog doba najpoznatije je naselje otkriveno na mjestu Gromila kraj Bosanske Krupe. Iz srednjeg vijeka dobro je očuvana arhitektura gradske jezgre Bosanskog Petrovca te srednjovjekovni grad Bjelaj. Srednjovjekovni grad Čovka spominje se u XV stoljeću kao kraljevski grad, a na Divskom groblju pronađena je srednjovjekovna nekropola sa šesnaest stećaka u obliku sanduka i ploča. Dokument koji govori o životu na ovom području u razdoblju srednjeg vijeka je povelja kralja Bele IV gdje se spominje vladavina Matije Ninoslava. Sredinom XVI stoljeća Osmansko carstvo osvaja Cazin i Bosansku Krupu, te Bihać 1592. godine, kada je formiran Bihaćki sandžak. Bihać postaje jedno od najvažnijih uporišta najzapadnije provincije Osmanskog carstva, sjedište kapetanije, sandžaka i kadiluka. Od 1711. godine Bihaćki sandžak je reorganiziran u Bihaćki pašaluk. Jedno od glavnih uporišta bila je obrambena kula i Stari grad Kamengrad kraj današnje općine Sanski Most. Na području općine Bužim, ispod Starog grada Bužima, nalazi se drvena džamija s minaretom iz XVIII stoljeća koja se smatra najstarijom drvenom džamijom na Balkanskom poluotoku. Od polovine XIX stoljeća pod uticajem Austro - Ugarske okupacije područje USK naseljava kršćansko stanovništvo koje donosi uticaje kršćanske kulture.

Bihać se prvi put spominje 1260. godine u povelji ugarsko - hrvatskog kralja Bele IV, a 1262. godine dobio je status kraljevskog grada. Godine 1434. ugarsko - hrvatski kralj Sigismund poklanja Bihać hrvatskoj plemićkoj obitelji Frankopan, a status kraljevskog grada obnavlja 1527. godine odlukom Ferdinanda Habsburškog.

Između dva svjetska rata u razvoju područja koje danas čine USK nisu se dogodile značajnije promjene. Tokom Drugog svjetskog rata, od 1941. do 1945. godine, područje je bilo pod njemačkom okupacijom. Po završetku Drugog svjetskog rata provode se aktivnosti na jačanju ulaganja u poljoprivrednu proizvodnju, gradnji škola i opismenjavanju stanovništva.

Od 1992. do 1995. godine traje rat u BiH tokom kojeg su na području USK uništeni i oštećeni brojni objekti, te izgubljeni mnogi ljudski životi. Rat je završen potpisom mirovnog sporazuma u Daytonu 1995. godine. Preduvjeti za formiranje FBiH su uspostavljeni potpisom Washingtonskog sporazuma 1994. godine. Tim dokumentom je donesena odluka o kantonalnom uređenju FBiH u čiji sastav je ušao USK i još devet kantona.

Prema komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika – klasifikacija zaštićenih spomenika, kulturno –historijsko naslijeđe⁷ u USK je veoma raznovrsno, seže u prahistorijski period, te ima izuzetnu vrijednost za identitet prostora i razvoj aktivnosti koje se uz to vežu (arheologija, istraživanja, muzeji, razvoj historijskog turizma). Osim nacionalnih spomenika, koji su već zaštićeni na državnom nivou, pregled stanja kulturno – historijskog naslijeđa kantonalnog ili lokalnog značaja je, skromno rečeno, ogroman.

⁷ Kulturno-historijsko naslijeđe predstavlja skup različitih oblika materijalne i duhovne kulture jednog naroda koji su se, neovisno o tome da li su izgubili svoju primarnu funkciju ili ne, sačuvali u svom izvornom obliku ili manifestaciji. Kulturna ili nacionalna baština je naslijeđe fizičkih artefakata i nematerijalnih atributa neke grupe ili društva koje čini ostavštinu prošlih generacija, te se brižno čuva u sadašnjosti kako bi bilo ostavljeno u naslijeđe za dobrobit budućim generacijama.

Drugim riječima, pored 54 evidentirana nacionalna spomenika (sredinom 2016. godine), te 47 spomenika na privremenoj listi nacionalnih spomenika na području USK. U nacrtu Prostornog plana je navedeno čak 340 spomenika od kantonalnog značaja.

Bogato kulturno - historijsko naslijeđe na području USK predstavlja osnov za dalja istraživanja i kvalitetnu zaštitu naslijeđa, kao i za održivo upravljanje u oblasti turizma.

II.1.2 Geografski položaj i prirodne karakteristike

II.1.2.1 Osnovne karakteristike područja

Unsko – sanski kanton se nalazi u krajnjem sjeverozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, te graniči s južnim i jugoistočnim dijelovima Republike Hrvatske. Dio granice s Hrvatskom predstavlja rijeka Una koja teče područjem grada Bihać dužinom vodotoka od 80 km. Koordinate kantona su 44° 48' 49.7" N, 15° 52' 19.7" E. Ukupna površina USK iznosi 4.125 km².

Slika 1: Položaj USK unutar Bosne i Hercegovine

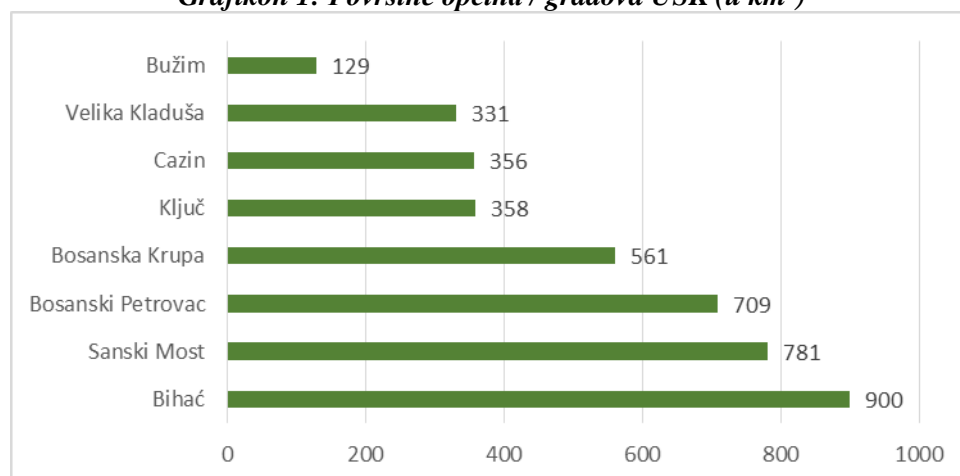

Slika 2: Općine i gradovi u sastavu USK

Površina USK obuhvata 15,8% teritorije FBiH, odnosno 8,1% ukupne teritorije BiH. USK je površinom drugi po veličini kanton u FBiH. Najveću površinu imaju grad Bihać i općina Sanski Most koje zajedno čine više od 40% ukupne površine USK, dok su površinom najmanje općina Bužim (3,13% ukupne površine USK) i općina Velika Kladuša (8,02% ukupne površine USK).

Grafikon 1: Površine općina / gradova USK (u km²)

Izvor: FBiH, Federalni Zavod za statistiku, USK u brojkama, Sarajevo 2012. godine

II.2.2.2. Udaljenost od drugih centara i saobraćajna povezanost

Unsko – sanski kanton je sa ostalim dijelovima BiH povezan magistralnim cestovnim saobraćajnim pravcem M-5, koji povezuje Bihać i Sarajevo, te željezničkom prugom. USK nažalost nije povezan sa okruženjem auto - putem, dok stanje infrastrukture za željeznički transport ne omogućava da se u većoj mjeri koristi ni od strane putnika, niti privrednih subjekata. Sarajevo je od kantonalnog centra Bihaća udaljeno približno 310 km, Zagreb 158 km, a Banja Luka 160 km.

Magistralni cestovni pravac M-5 povezuje USK preko Karlovca i Rijeke sa Zapadnom Evropom i evropskim gradovima Ljubljanom, Budimpeštom, Beogradom, Bečom i drugim. USK je od Ljubljane udaljen 231 km, od Budimpešte 488 km, od Beča 500 km, te od Beograda 430 km.

Magistralnim cestovnim pravcem M-5 se, preko Bihaća, ostvaruje i najbliži kopneni put prema Republici Hrvatskoj, odnosno, morskim lukama i velikim gradskim središtima (Split, Zadar, Šibenik, Rijeka).

Najbliža morska luka je Rijeka, koja je 200 km udaljena od Bihaća. Najbliži aerodrom je u Banja Luci, udaljen oko 160 km. Aerodrom u Zagrebu nalazi se na udaljenosti od 164 km, a aerodrom u Sarajevu je udaljen 302 km.

II.1.3 Administrativno uređenje

Unsko – sanski kanton je jedan od deset kantona Federacije Bosne i Hercegovine. Formiran je odlukom Predsjedništva BiH 27. maja 1995. godine. Administrativno i ekonomsko središte USK je grad Bihać. U teritorijalno - političkom sistemu USK nalazi se osam jedinica lokalne samouprave (Bihać, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Bužim, Cazin, Ključ, Sanski Most i Velika Kladuša).

Položaj USK je povoljan, uz granicu sa EU, ali saobraćajna povezanost sa okruženjem nije zadovoljavajuća, imajući u vidu udaljenost autoputeva, aerodroma i luka.

II.1.4. Karakteristike reljefa i vodni resursi

U morfološkoj strukturi USK ističu se brežuljci i niska polja, aluvijalne ravni i kotline, raščlanjene brojnim riječnim i potočnim dolinama. USK se također odlikuje sa bogatstvom geološke građe i nalazištima mineralnih sirovina.

Područje USK je bogato i izvorima mineralnih, termalnih i termomineralnih voda, a najpoznatiji izvori nalaze se na lokalitetima Tomina Ilidža kod Sanskog Mosta, Ćukovska mineralna voda i izvor Gata kod Bihaća. Svojstva tih izvora nisu dovoljno istražena u hidrološkom, geološkom, fizikalno - hemijskom, bakteriološkom i energetskom smislu, što otežava njihovo adekvatno korištenje.

Riječni vodotoci Une, Sane, Sanice, Banjice, Korčanice i drugih rijeka su bogati slatkovodnom ribom (pastrmka, mladica, lipljen). Poseban značaj za očuvanje bioraznolikosti imaju klisure i kanjoni rijeke Une koji su staništa velikog broja biljnih i životinjskih vrsta. Posebnu važnost imaju endemsko - reliktno vrste (čovječja ribica, riječni rakovi, pastrva).

Na području USK postoji jedan nacionalni park, Nacionalni park Una, osnovan 2008. godine. Područje Nacionalnog parka površine 19.800 ha pripada gradu Bihaću te obuhvata područje kanjonskog dijela gornjeg toka rijeke Une uzvodno od Lohova, područje kanjonskog dijela donjeg toka rijeke Unac od njenog ušća u Unu uzvodno od Drvarskog polja, te međuprostor između Une i Unca.

Osim Nacionalnog parka Una, na području USK postoje i spomenici prirode: Sedreno područje Une u Martin Brodu, Crni izvori na rijeci Unac u Martin Brodu, Izvor rijeke Klokot, Milančev buk na rijeci Uni u Martin Brodu, Srednji buk na rijeci Uni u Martin Brodu, Veliki slap na rijeci Uni u Martin Brodu, Štrbački buk, Pećina kod Martin Broda, Vrelo Ostrovice, Izvor rijeke Krušnice, Izvor rijeke Dabar, Vodopad Blihe i Dabarska pećina. Pored toga, postoji i: Strogi rezervat prirode Prašuma „Plješevica“ na planini Plješevici; Specijalni rezervat prirode: Pećina Hrustovača u Vrhpolju, Sanski Most; Rezervat prirode: Suvajsko međugorje, Bosanska Krupa.

II.1.5 Osnovne klimatske odrednice

Područje USK pripada umjereno kontinentalnoj klimi koju karakteriziraju oštre i snježne zime i topla ljeta. Pojedini dijelovi su pod uticajem umjerene planinske klime i pritjecanja zračnih masa iz susjednih, ali i daljih oblasti.

Za ovo područje karakteristični su sjeveroistočni i jugozapadni vjetrovi koji donose kontinentalne i mediteranske uticaje. Prosječan godišnji broj sunčanih sati iznosi između 1772 i 1970, a u godini je prosječno 206 oblačnih dana.

Srednja godišnja temperatura iznosi 11,4°C. Najtopliji mjesec je juli sa srednjom mjesečnom temperaturom od 22°C, a najhladniji januar sa prosječnom temperaturom od -6°C. Najveća količina padavina javlja se tokom jeseni i proljeća, a prosječne količine se kreću od 1000 do 1300 l/m². Najkišovitiji mjesec je novembar, a najsuši januar. U nižim predjelima snijeg se zadržava između 40 i 60 dana godišnje, a u planinskim do 90 dana. Prosječna godišnja vlažnost zraka je oko 75%. Sezona grijanja na području USK traje od 15. oktobra do 15. aprila.

II.1.6. Pregled najznačajnijih prirodnih resursa

Osobitost krajobraza USK čini šumsko bogatstvo kraških, submediteranskih i kontinentalnih šumskih područja koje predstavljaju prirodnu, pejzažnu, ekološku, gospodarsku i turističku vrijednost ovog područja. Posebnu vrijednost za USK predstavlja Nacionalni park Una sa svojim prirodnim ljepotama i zaštićenim područjem, te šume, uz vodno bogatstvo, najveći prirodni resurs USK.

U ratnom i neposrednom poratnom periodu došlo je do degradacije i šumskih površina, ali su zadržale prirodnu strukturu i visok stepen bioraznolikosti. Ukupne šumske površine iznose 220.439,56 ha od čega na državne šume otpada 180.523 ha. Privatnih šuma na području USK ima 39.916,56 ha. Na području USK se nalazi stanište pitomog kestena koje predstavlja najveće stanište te šumske zajednice u BiH.

USK raspolaže značajnim prirodnim bogatstvima, gdje se ističu šume, nalazišta ruda, zemljište pogodno za razvoj poljoprivrede, kao i bogatstvo voda. Prirodni resursi se mogu koristiti u većoj mjeri. Može se uočiti rast eksploatacije mangana, gipsa, određeni stepen eksploatacije ciglarske gline i dolimita, ali se malo ili nikako ne eksploatiše boksit i mrki ugalj. Slično je i sa drugim prirodnim bogatstvima; resursi se koriste, ali postoji značajan prostor za unapređenja, pri čemu se mora voditi računa o održivosti u korištenju prirodnih resursa i zaštiti prirode.

II.1.7 Demografske karakteristike i kretanja

II.1.7.1 Broj stanovnika

Prema rezultatima popisa stanovništva provedenog 2013. godine na području USK živi 273.261 stanovnika, odnosno 12,3% stanovništva FBiH ili 7,7% ukupnog stanovništva BiH.

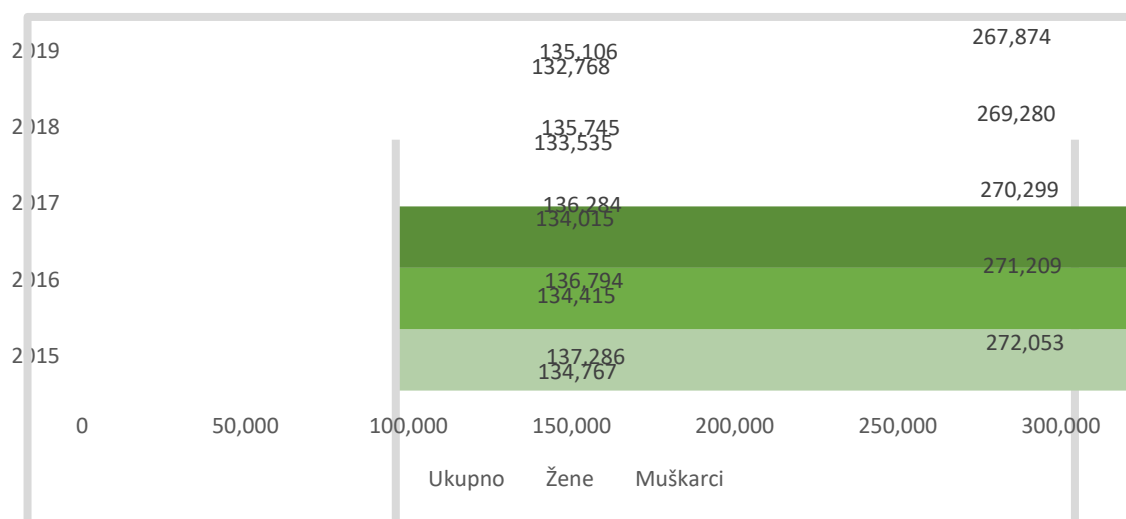
U periodu od 1991. do 2013. godine broj stanovnika na području USK se smanjio za 69.204. Pad broja stanovnika u USK posljedica je promjene administrativnih granica općina i njihovog cijepanja, ljudskih gubitaka tokom ratnih godina i značajnog iseljavanja stanovništva u evropske i prekomorske zemlje u poslijeratnom periodu.

Smanjenje broja stanovnika zabilježeno je u svim općinama USK, a pojedine općine danas imaju dvostruko manje stanovnika u odnosu na broj stanovnika evidentiran Popisom stanovništva iz 1991. godine. Ovo je u velikoj mjeri posljedica ratnih i poratnih migracija stanovništva, ali i činjenice da je došlo do cijepanja teritorije pojedinih opština, kao što su Bosanski Petrovac, Ključ i Bosanska Krupa, na veći broj manjih opština.

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2013. godine USK je sa 273.261 stanovnika i 66,25 stanovnika/km² četvrti po broju stanovnika i sedmi po gustoći naseljenosti među kantonima FBiH. Prema procjenama, prisutan je trend blagog pada ukupnog broja stanovnika USK u godinama nakon popisa stanovništva na 267.874 u 2019. godini.

Procjena ukupnog broja stanovnika na području Unsko - sanskog kantona, predstavljena je narednim grafikonom.

Grafikon 2: Procjena ukupnog broja stanovnika (stanje na dan 30.06.2020. godine)

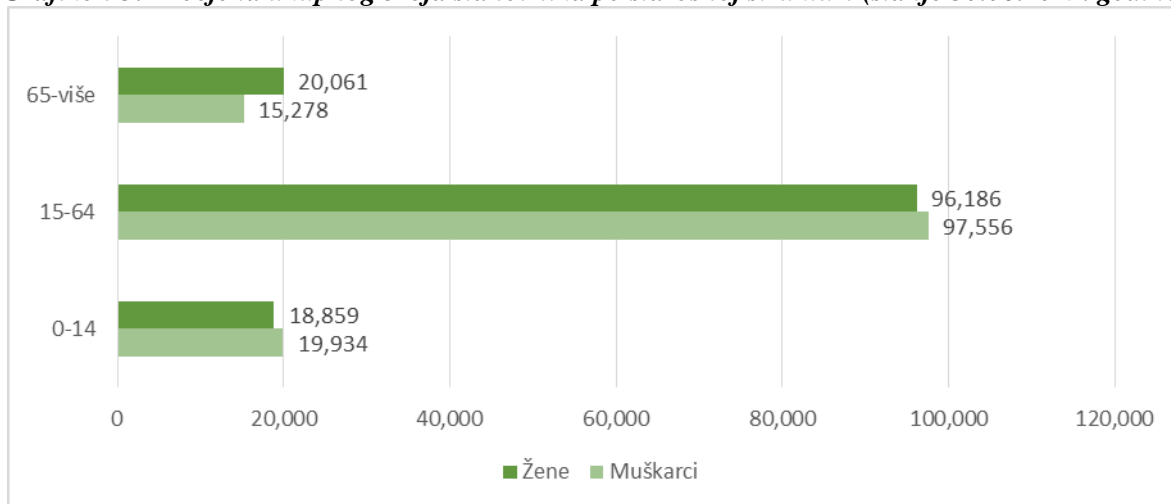

Izvor: Federalni zavod za statistiku, USK u brojkama 2020, stranica 12

II.1.7.2 Struktura stanovništva

Prema starosnoj strukturi, dominira stanovništvo od 15 do 64 godine sa udjelom od 72,3% u ukupnom broju stanovnika. Mlađih od 14 godina ima 14,5%, dok udio stanovništva starijeg od 65 godina **iznosi** 13,2%. U FBiH⁸ je 16,1% stanovnika do 14 godina, od 15 do 64 je 71%, a sa 65 i više godina 12,9%. Dakle, udio radno sposobnog stanovništva u USK je nešto viši nego u FBiH.

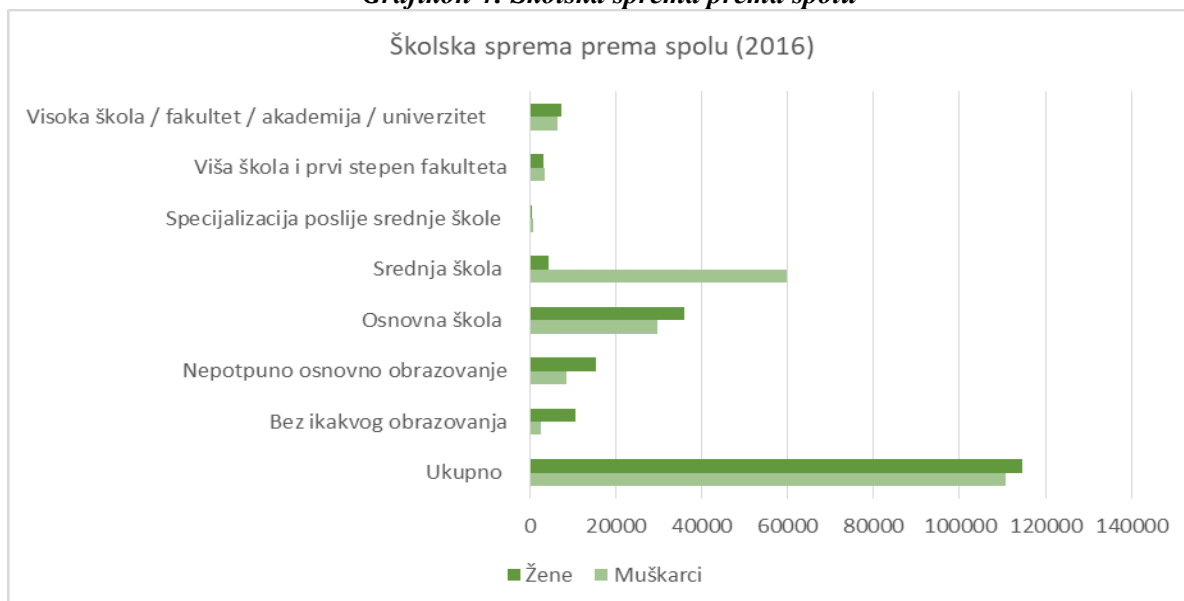
Grafikon 3: Procjena ukupnog broja stanovnika po starosnoj strukturi (stanje 30.06.2019. godine)

Izvor: Federalni zavod za statistiku, USK brojkama 2020, stranica 12

Prema obrazovanju stanovništva starijeg od 15 godina, najveći je udio onih sa završenom srednjom školom, gdje je udio ovog stanovništva u USK 45,2%, dok je u FBiH 51,1%. Udio stanovnika sa fakultetskom diplomom u USK iznosi 6,1%, dok je u FBiH 10,1%. Može se vidjeti da je obrazovna struktura stanovništva u USK nešto lošija nego u FBiH.

Grafikon 4: Školska sprema prema spolu

Izvor: Agencija za statistiku BiH, popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH, 2013. Rezultati popisa, Sarajevo, juni 2016. stranice 152-153

⁸ Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. Rezultati popisa, Sarajevo, juni 2016. Stanovništvo prema pojedinačnim godinama starosti i spolu, stranica 23-25.

II.1.8 Rezime stanja po sektorima

II.1.8.1. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u sektoru ekonomskog razvoja USK

Iz ugla **demografskih kretanja**, zabrinjavajući je stalan pad broja stanovnika, kao i stopa prirodnog priraštaja koja je u posljednjih pet godina negativna. Starosna i obrazovna struktura još uvijek nisu nepovoljne, a može se također uočiti da postoji značajan broj razloga za migracije stanovništva koje se prvenstveno odvijaju prema evropskim zemljama.

Mjere koje mogu dovesti do rasta stope prirodnog priraštaja, kao i mjere koje povećavaju atraktivnost sredine za život i na taj način smanjuju broj građana koji napuštaju USK, svakako su potrebne, a mogu predstavljati kombinaciju mjera usmjerenih na mlade, kao i na druge kategorije stanovništva, kojima bi im se pružio viši stepen kvaliteta života u USK, a što u sprezi sa snažnim i održivim ekonomskim razvojem obezbjeđuje održivost sredine.

Kada se posmatraju **privredna kretanja**, podaci pokazuju da se broj mikro preduzeća smanjuje, ali se povećava broj malih i srednjih, pa čak i velikih preduzeća, što ukazuje na rast privrednih subjekata. Iz ugla razvojnih procesa, kod definisanja prioriteta za naredni period, treba imati u vidu da su potrebe razvoja malih i srednjih preduzeća drugačije od potreba mikro preduzeća, jer se u toj fazi razvoja javlja potreba za izvozom, inovacijama, uvođenjem naprednijih tehnoloških i organizacionih rješenja, te drugačijom kadrovskom strukturom koja više nije fokusirana isključivo na proizvodnju, već i na aktivnosti prije proizvodnje (dizajn) i poslije proizvodnje (promocija, usluge kupcima). Također, sistemska podrška prerađivačkoj industriji može dovesti do njenog intenzivnijeg razvoja, što može da doprinese održivom korištenju lokalnih resursa za kreiranje kvalitetnih radnih mjesta i povećanje standarda građana u dužem roku. Pokrivenost uvoza izvozom je dobra, ali je vrijednost izvoza mala.

Trend rasta preduzeća iz mikro u mala i srednja treba da dovede i do veće vrijednosti izvoza, imajući u vidu orijentaciju većih privrednih subjekata prema međunarodnim tržištima. Kako bi se to ostvarilo, potrebna je sistemska podrška razvoju malih i srednjih preduzeća, gdje fokus treba da bude na obezbjeđenju resursa koji su preduzećima potrebna za razvoj, a sama preduzeća ih vrlo teško mogu obezbijediti, kao što su kadrovi osposobljeni za istraživanje tržišta, te dizajn i razvoj proizvoda.

Broj registrovanih je znatno veći od broja zatvorenih preduzeća, što također ukazuje na pozitivna kretanja u privredi, te na relativno povoljno poslovno okruženje. Ipak, najviše je zastupljena trgovina, što se teško može smatrati povoljnim, ali slijede uslužne djelatnosti što može da bude povoljno imajući u vidu turističke potencijale USK, te prerađivačka industrija gdje broj subjekata bilježi rast, što jeste povoljno za razvoj USK. Već primjetan razvoj usluga svakako treba podržati kako bi se iskoristio rastući trend i u većoj mjeri iskoristili jedinstveni prirodni resursi u USK za razvoj turizma i pratećih djelatnosti. Naime, rast broja noćenja⁹, posebno u hotelima, ukazuje na značajan porast interesovanja i potražnje za turističkom ponudom USK, što je, imajući u vidu prirodna bogatstva, svakako oblast na čijem razvoju i promociji treba i dalje raditi, posebno sa fokusom na kvalitet ponude.

Bogato kulturno-historijsko naslijeđe na području USK također daje mogućnost za dalja istraživanja i zaštitu naslijeđa, ali i za održivo upravljanje u oblasti turizma. Osim toga, USK raspolaže značajnim resursima za razvoj poljoprivrede, ali je potrebno dalje raditi na izgradnji kapaciteta koji mogu, na održiv način, da koriste prirodne resurse raspoložive na području USK za dalji razvoj poljoprivrede i djelatnosti zasnovanih na poljoprivredi.

USK raspolaže značajnim prirodnim bogatstvima, gdje se ističu šume, nalazišta ruda, zemljište pogodno za razvoj poljoprivrede, kao i bogatstvo voda. Prirodni resursi se mogu koristiti u većoj mjeri, pošto trenutni stepen korištenja ovih resursa, na primjer poljoprivrednih površina, nije na zadovoljavajućem nivou. Iako se može uočiti rast eksploatacije mangana, gipsa, određeni stepen eksploatacije ciglarske gline i dolimita, također je primjetno da se malo ili nikako ne eksploatišu boksit i mrki ugalj, a slično je i sa drugim prirodnim bogatstvima.

⁹ Iz ovoga treba izuzeti 2020. godinu u kojoj je turistička djelatnost pretrpjela značajne posljedice usljed krize sa Covidom-19.

Dakle, resursi se koriste, ali postoji značajan prostor za unapređenja, pri čemu se mora voditi računa o održivosti u korištenju prirodnih resursa i zaštiti prirode. Moguće je povezivanje poljoprivredne proizvodnje sa prerađivačkom industrijom, ali i sa turističkom ponudom.

Iako je USK uz granicu sa EU, saobraćajnu povezanost sa okruženjem karakterišu relativno udaljeni autoputevi, aerodromi i luke, što je također važan faktor u razvoju privrede i privlačenju investicija. U određenoj mjeri, uslovi za privlačenje investicija već postoje, jer je veliki dio površina poslovnih zona u USK još slobodan, a zone raspolažu prostorno -planskom dokumentacijom. Poslovne zone mogu u znatnoj mjeri da podstaknu rast lokalnih preduzeća, ali i da privuku nove investicije u USK. Kad se govori o investicijama, potrebno je dalje razvijati saradnju sa dijasporom u ovoj oblasti, posebno ako se uzmu u obzir pozitivna iskustva u USK.

Broj zaposlenih u proteklih pet godina konstantno raste. Ipak, veliki broj zaposlenih je u trgovini i u javnom sektoru, a prema spolnoj strukturi značajno je veći broj zaposlenih muškaraca nego žena. Također, značajan je broj nezaposlenih gdje je najveći broj nekvalifikovanih osoba. Prosječna plata u posmatranom periodu raste, ali je niža od prosječne plate u FBiH. Potrebno je raditi u bliskoj saradnji privrede i institucija obrazovanja u pogledu obezbjeđenja kadrova potrebnih za rast privrednih subjekata, to jest na usklađivanju ponude i potražnje na tržištu rada.

Tabela 2: Rezime stanja razvojnih izazova i perspektiva u sektoru ekonomskog razvoja USK

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
Investicije i inovacije u MSP	Uspostaviti mehanizme podrške za uvođenje inovacija u MSP u skladu sa njihovim potrebama (povoljno finansiranje, orijentacija na izvoz, uvođenje naprednih tehnoloških i organizacionih rješenja, usklađivanje kadrovske strukture sa trenutnim potrebama (aktivnosti prije proizvodnje - npr. dizajn i poslije proizvodnje - npr. promocija, usluge kupcima).	MSP, prerađivačka industrija
Podrška razvoju poljoprivrede	Povećanje stepena korištenja prirodnih resursa razvojem i modernizacijom kapaciteta u poljoprivredi i povezivanjem poljoprivrednih proizvođača sa tržištem.	Poljoprivreda, prerađivačka industrija, turizam
Unapređenje turističke ponude	Dalja izgradnja turističke infrastrukture i promocija turističke ponude .	Turizam
Održivo upravljanje i korištenje prirodnih resursa	Eksplotacija rudnih i vodnih bogatstava na način koji omogućava korištenje prirodnih resursa u razvoju privrede, ali i očuvanje životne sredine.	Poljoprivreda, vodoprivreda, šumarstvo, rudarstvo
Kreiranje kvalitetnih radnih mjesta	Intenziviranje saradnje privrednih subjekata i institucija obrazovanja u cilju kontinuiranog usklađivanja ponude i potražnje na tržištu rada.	Prerađivačka industrija, turizam

II.1.8.2. Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u sektoru društvenog razvoja

Kada govorimo o **obrazovanju**, već dugi niz godina postoji neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada. S obzirom da u USK tržište rada nije u dovoljnoj mjeri razvijeno, proces povezivanja škola i visokoškolskih institucija sa tržištem rada u praksi je nedovoljno razvijen. Reforma obrazovanja u BiH zahtjeva promjene postojećih i donošenje novih propisa koji će omogućiti provođenje reforme u svim dijelovima odgojno - obrazovnog sistema i uporedivost s obrazovnim sistemima Evropske unije.

Već započeti procesi reforme predstavljaju samo okvir za dugoročne aktivnosti koje je potrebno provesti kako bi pravi reformski efekti i rezultati bili vidljivi i postali dio svakodnevnih prakse. S obzirom na gravitacioni uticaj koji kroz ove funkcije vrši Grad Bihać, otvara se mogućnost smještaja za studente i učenike srednjih škola koji pohađaju buduće specijalizirane škole u Bihaću i sl., kroz izgradnju studentskih i učeničkih domova. Ono što je mogućnost i što bi dodatno učvrstilo Bihać kao grad mladih, jeste grupisanje objekata obrazovanja i pratećih objekata u vidu kampusa. U svakom slučaju, ovakav inkubator obrazovanja bi bio pogodno tlo i za uspostavljanje instituta, istraživačkih centara i drugih naučno-obrazovnih institucija, gdje bi se naučni rad mogao kombinirati sa poslovanjem, a uz pravilnu ponudu mogućih djelatnosti i zanimanja, a Bihać bi mogao biti komplementaran drugim obrazovnim centrima u regionu. Donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih stvorili su se uslovi za uključivanje poslodavaca u kreiranje obrazovne politike. Osnovano je Vijeće za obrazovanje odraslih, čiji su članovi predstavnici socijalnih partnera i interesnih grupa za stručno obrazovanje.

Shodno proklamovanim ciljevima iz Strategije obrazovanja USK u pogledu postizanja znatno većeg obuhvata djece predškolskim odgojem, potrebno je proširiti broj i prostorne kapacitete postojećih objekata za predškolski odgoj i obrazovanje.

S obzirom na vidljiv trend opadanja broja učenika, posebno u područnim školama, nužne su mjere racionalizacije broja područnih škola s jedne strane, te proširenje kapaciteta postojećih gradskih/općinskih objekata, ukoliko se to pokaže adekvatnim nakon detaljne analize procesa racionalizacije. Zajednički imenitelj za većinu školskih objekata (centralnih i područnih škola) je zapravo loše stanje školskih objekata. Ono se ogleda kroz manjak potrebne površine po učeniku za različite školske aktivnosti, nizak nivo opremljenosti, itd. Opremljenost i modernizacija školskih prostorija je na nezadovoljavajućem nivou, većina škola nema adekvatne prostorije za kabinetsku nastavu (informatika, fizika, hemija, biologija, tehničku i likovnu kulturu), a često nije obezbijeđen ni potreban minimum otvorenih i zatvorenih površina za sport i rekreaciju.

Posmatrajući ukupnu sliku sistema obrazovanja u USK, može se zaključiti da su neophodne obimne mjere na donošenju obrazovnih propisa i pravnih mehanizama, kojim će se kvalitetnije utvrđivati, pratiti i koordinirati sistemi u različitim poljima odgojno-obrazovnog procesa. Potrebno je ojačati budžet za obrazovanje i nauku koji omogućava unapređenje školske infrastrukture, osigurava bolji učenički standard, te stimuliše nastavnike da kvalitetno i kompetentno kreiraju i realizuju nastavni proces. Paralelno sa ovim inicijativama, treba kreirati sveobuhvatne programe podrške Pedagoškom zavodu i članovima školske zajednice da uspješnije učestvuju u provođenju odgojno - obrazovnog procesa, prvenstveno u cilju unapređenja zaštite djece, ali i zbog otvaranja škole prema široj zajednici.

Sumirajući pružanje usluga u **javnom zdravstvu** USK, možemo uočiti da je broj ljekara od 1,32 na 1000 stanovnika čak četiri puta manji od evropskog prosjeka od 3,2 ljekara na 1000 stanovnika. U prosjeku posmatranog perioda, USK je raspolagao sa 399 bolničke postelje, odnosno 3,5 na 1000 stanovnika, dok je evropski standard šest postelja na 1.000 stanovnika. Opremljenost bolnica na području USK nije dovoljno dobra. Uz ostale izazove, finansijske poteškoće su jedan od uzroka nedovoljne materijalno - tehničke opremljenosti većine domova zdravlja i područnih ambulanti porodične medicine, nedovoljnog broja educiranih zdravstvenih radnika i česte fluktuacije liječnika.

Na području cijelog Kantona je uočen problem dostupnosti hitnih medicinskih timova, posebno kod korisnika u udaljenim naseljima ili na putnim pravcima, u slučaju saobraćajnih i drugih nesreća. Međutim, slično kao i u segmentu obrazovanja, Bihać ima primat u organizaciji i razvoju tercijarne zdravstvene zaštite za stanovnike cijelog Kantona. S obzirom na udaljenost od drugih tercijarnih zdravstvenih ustanova, koje se nalaze u Sarajevu i Tuzli (*npr. Centar za srce Tuzla*), zdravstvene ustanove u USK moraju ponuditi visokodiferencirane i specijalizirane usluge korisnicima.

Kada govorimo o **sektoru socijalne zaštite**, broj osoba kojima je potreban neki vid pomoći je u porastu, a kapaciteti ostaju nepromijenjeni, što nije slučaj samo u USK, nego i u najvećem dijelu FBiH. Posebnu pažnju privuklo je stanje socijalne potrebe i socijalne anamneze USK, s naglaskom na socijalno ugrožene skupine i područja koja iskazuju niži kvalitet življenja od očekivanog (neopremljenost potrebnom infrastrukturom), što treba biti predmet posebne pažnje kantonalnog nivoa. U posmatranom periodu vidljivo je povećanje broja korisnika, obrađenih slučajeva i intervencija socijalne zaštite u USK. Drugim riječima, broj intervencija socijalne zaštite ima tendenciju rasta. Struktura i organizacija poslova u centrima za socijalni rad na nivou kantona nije adekvatno usklađena s drugim nivoima vlasti, koje po jednom uposleniku za oko 42% obrade više slučajeva/intervencija u toku jedne godine. Ovaj podatak se može i treba posmatrati s aspekta nedostatka stručnih kadrova. U sistemu socijalne zaštite postoji manjak finansijskih sredstava u odnosu na potrebe, pa se pojedini oblici socijalne zaštite predviđeni kantonalnim i federalnim zakonskim propisima o socijalnoj zaštiti ne provode, što ima za posljedicu nisku produktivnost zaposlenih u Centrima za socijalni rad. U oblasti socijalne zaštite i zdravstva na području USK aktivno je i oko 150 udruženja koja djeluju volonterski s ciljem poboljšanja položaja i uslova života socijalno ugroženih građana. Dodatno, podaci centara za socijalni rad, kao i procjene gradova/općina USK o stanovnicima koji pripadaju nekoj od kategorija socijalne potrebe, ukazuju na činjenicu da su izazovi i neadekvatno dimenzionirane ustanove za pomoć žrtvama zlostavljanja, kao i ustanove za pomoć starijim i iznemoglim licima, koje su, s obzirom na činjenicu da je stanovništvo USK u procesu starenja, jedna od neminovnosti i vrlo bitnih stavki budućeg socijalnog razvoja Kantona.

S aspekta **javne sigurnosti**, u posmatranom periodu sigurnosno stanje USK karakteriše povećanje broja evidentiranih krivičnih djela, povećanje broja prekršaja iz oblasti javnog reda i mira i smanjenje broja saobraćajnih nezgoda. Izazov sa upravljanjem migrantskom krizom na području USK je i dalje veoma kompleksan, primarno zbog manjka resursa za adekvatnu brigu (*neadekvatan smještaj, nedostatak hrane, nedovoljna zdravstvena njega i pojava zaraznih bolesti*), te pojava povećanja evidentiranih bezbjedonosno interesantnih događaja čiji su akteri stranci - migranti, kao i primjetna netrpeljivost među različitim etničkim grupama stranaca – migranata, što je generalno dovelo po povećanja broja krivičnih djela i prekršaja tokom prethodne dvije godine. Zapažanja policije i do sada procesuirani slučajevi ukazuju da je u većini slučajeva maloljetnog prestupništva izostao neophodan nadzor od strane roditelja ili staratelja što je i najčešći uzrok maloljetničke delikvencije u Kantonu. Složeno ekonomsko i socijalno stanje, nezaposlenost, porast siromaštva i sve veći broj porodica koje su zapale u finansijske probleme, izloženost opasnostima i ostalim oblicima socijalnog uticaja, sve veće prisustvo raznih opijata, promjena tradicionalne uloge porodice i slično, imaju za posljedicu slabljenje brige za maloljetnike koji su nerijetko prepušteni sami sebi, bez adekvatne kontrole, prvenstveno porodice, te čine prekršaje, ali i krivična djela.

Kada govorimo o sigurnosti u saobraćaju, u cilju smanjenja broja nesreća i posljedica u cestovnom i željezničkom saobraćaju, neophodno je nastaviti modernizaciju saobraćajnica na prostoru Kantona, podići nivo tehničke ispravnosti saobraćajnih sredstava, uz njihovu propisnu primjenu u prometu, redovno održavati saobraćajnice i saobraćajne znakove, a posebno na mjestima koja su ugrožena odronima, klizištima i poplavama, vršiti obilježavanje zabrane kretanja prugom i željezničkim područjem za pješake, naročito na području Bihaća, održavati i obilježavati putne prelaze odgovarajućom signalizacijom, te postavljati željezničku signalizaciju na pružnim prelazima.

Ključne opasnosti za područje Kantona proizlaze iz podložnosti jakim zemljotresima, poplavama, visokim snježnim nanosima, posebno u planinskim dijelovima, povremenim sušama, kao i tućom (gradom) i ledom, u ljetnim mjesecima većim šumskim požarima. Na području Kantona u svim gradovima/općinama mogu nastati tehničko - tehnološke i druge nesreće koje mogu ugroziti život i zdravlje ljudi i izazvati materijalne štete. Ugroženost prostora od elementarnih nepogoda, posebno posljednjih godina česta je pojava. Preventivna zaštita od poplava podrazumijeva poduzimanje neophodnih aktivnosti na regulaciji korita svih vodotoka (rijeka i većih potoka) na području Kantona, a prije svega onih koji najčešće izazivaju poplave (rijeke: Una, Unac, Sana, Mutnica, Toplica, Kladašnica, Bojna i Glinica). Preventivna zaštita od poplava obuhvata i izgradnju i održavanje obrambenih nasipa pored rijeka, izgradnju i održavanje adekvatnih vodoprivrednih objekata i sistema za odvođenje i prihvat površinskih i podzemnih voda, izgradnju i održavanje

propusta i kanala ispod i pored puteva i slične radnje. Zbog postojanja niza požarnih opasnosti potrebno je stalno i sistematski preduzimati mjere da se mnogobrojni izvori opasnosti za izbijanje šumskih požara potpuno uklone ili eventualno svedu na minimum.

S aspekta razvoja **civilnog društva**, veliki broj organizacija civilnog društva još uvijek ne predstavlja u dovoljnoj mjeri relevantan korektivni faktor u društvenom razvoju, niti relevantan korektiv u artikulaciji budućih pravaca razvoja i djelovanja. Ne postoje nikakve analize doprinosa organizacija civilnog društva opće - društvenoj koristi (provedeni projekti, broj korisnika i slično), niti se projekti organizacija civilnog društva biraju prema unaprijed definisanim kriterijima i jasnim transparentnim procedurama odabira, te se ne vrši nikakva revizija učinkovitosti grantova civilnom društvu. S druge strane, u USK postoji nekoliko veoma aktivnih i proaktivnih lokalnih nevladinih organizacija koje svojom aktivnošću doprinose društvenom razvoju u cjelini.

Kada govorimo o **mladima**, Strategija prema mladima USK do 2022 je definisala ključne izazove vezane za obrazovanje mladih, zdravstvena zaštita mladih, socijalna briga o mladima, sigurnost mladih, rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih, učešće mladih u donošenju odluka, aktivizam i informiranje mladih te mobilnost i interkulturalizam mladih.

Sport u USK (na lokalnom i kantonalnom nivou) se uglavnom finansira iz budžetskih sredstava, no, zbog nerazvijenosti privrednih i industrijskih subjekata, te socio - ekonomskog stanja u društvu, klubovi - sportska udruženja su prisiljeni da svoje potrebe potražuju najvećim dijelom iz budžeta Kantona i gradova/općina USK.

Naravno, u svakoj općini treba definisati prostore multidisciplinarnih sportskih površina, koje će imati i rekreativni i takmičarski karakter. Oprema i stanje školskih dvorana za tjelesni odgoj je uglavnom loše, te je potrebno pristupiti proširivanju kapaciteta i opremanju potrebnom aparaturom. Ovo je posebno izraženo u sredinama u kojima školske sportske dvorane predstavljaju jedini zatvoreni prostor u kojem se mogu stanovnici naselja baviti sportom. Dvojaka je vrijednost takvih objekata: oni će predstavljati prostor za kvalitetan odgoj školske djece u pogledu različitih sportskih aktivnosti, a u vannastavnom pogledu, takvi prostori mogu donijeti finansijsku korist školama, ako se u njima nađu amaterski ili profesionalni klubovi i pojedinci, koji se bave sportom.

U pogledu razvoja **kulture**, koncentracija objekata kulture lociranih u Bihaću treba da ima ulogu centralnog mjesta za razvoj i njegovanje kulturnih tekovina i historijskog naslijeđa i u planskom periodu, što potencira opredjeljenje da se cijeli USK razvija kao tematski grad turizma, mladih, kulture i obrazovanja. Drugim riječima, objekti koji se nalaze u Gradu Bihaću ne umanjuju važnost drugih objekata kulture u ostalim općinskim centrima i naseljima u USK, ali se trebaju tretirati i opremiti na nivou koji zadovoljava predloženu tematiku. Pored postojećih muzejskih i galerijskih objekata, potrebno je osigurati kapacitete za otvaranje spomen kuća zaslužnih stanovnika ovog kraja, a potom i uslove za pristup starim kulama i gradovima USK, što može biti jedan od vodećih aduta i u turističkoj ponudi.

Kako je već u Ostrošću prisutna likovna kolonija koja ima dugogodišnju tradiciju, tako se i u drugim naseljima, koja imaju potencijal (tradicija, pejzažne vrijednosti, historijski aspekt), mogu osnivati likovne kolonije. Posebno je interesantan prostor Bosanskog Petrovca, jer objedinjuje sva tri segmenta: tradicija – rodno mjesto istaknutih likovnih stvaralaca; pejzažne vrijednosti – nenadmašan krajolik; historijski aspekti – bogat historijski sloj).

Na osnovu prethodni informacija, osnovni razvojni izazovi i perspektive društvenog sektora USK sumirani su narednoj tabeli.

Tabela 3: Rezime razvojnih izazova i perspektira u sektoru društvenog razvoja USK

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
Nedovoljna usklađenost obrazovnog sistema s potrebama na tržištu rada u praksi, posebno srednjeg stručnog i visokog obrazovanja - Formalno javno	Unaprijediti usklađenost programa obrazovnih institucija s potrebama tržišta rada u skladu sa ekonomskim prioritetima, uz uvođenje novih obrazovnih modula / zanimanja u škole / fakultete / univerzitet i ukidanje (ili privremeno ukidanje) obrazovnih ciklusa za	Obrazovanje i tržište rada/mladi

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
obrazovanje nije u dovoljnoj mjeri usmjereno na povezivanje sa tržištem rada i promoviranje zanimanja.	struke u kojima je očita hiperprodukcija kadra koje tržište rada nije u stanju apsorbirati. Modernizacija programa obrazovanja, usklađivanje sistema obrazovanja sa tržišnim prilikama, prekvalifikacija radno sposobnog stanovništva je preduslov za razvoj i uspostavljanje bliskih veza između odgojno - obrazovnih ustanova i lokalne zajednice, te razvoju stručnog obrazovanja zasnovanog na potrebama privrede i tržišta rada.	
Predškolski odgoj i obrazovanje ne predstavlja obavezni dio odgojno-obrazovnog sistema i nedostatak (fizičkih i ljudskih) kapaciteta za prijem djece.	Promjene postojećih i donošenje novih propisa koji će omogućiti provođenje reforme u svim dijelovima odgojno - obrazovnog sistema i uporedivost s obrazovnim sistemima Evropske unije. Shodno proklamovanim ciljevima iz Strategije obrazovanja USK postizanja znatno većeg obuhvata djece predškolskim odgojem obrazovanjem (20%) potrebno je proširiti broj i prostorne kapacitete postojećih objekata za predškolski odgoj i obrazovanje.	Obrazovanje (ali i socijalno uključivanje)
Kontinuirano smanjenje broja učenika i studenata, područnih škola, broja odjeljenja te smanjenje prosječnog broja učenika po nastavniku i na 1000 stanovniku.	Mjere racionalizacije broja područnih škola s jedne strane, te optimiziranje i moderniziranje kapaciteta postojećih objekata u gradskim / općinskim, sekundarnim i tercijskim centrima sa druge strane.	Obrazovanje
Loša infrastrukturna opremljenost osnovnih i srednjih škola i nedostatak kapitalne izgradnje odgojno-obrazovnih ustanova (prostorni deficit), te prekapacitiranost urbanih škola i nedostatak pripremljenosti škola za djecu sa poteškoćama u razvoju, rad sa djecom sa problemima u razvoju, za manjinske grupe djece i za rad sa posebno talentiranom djecom.	Povećati ulaganja u kapitalne investicije vezane za opremljenost osnovnih i srednjih škola ali i kapitalne izgradnje, posebno u smislu energetske efikasnosti, kreiranje fizičkih mogućnosti za djecu sa poteškoćama u razvoju. Navedene nedostatke (deficite u prostoru) potrebno je otkloniti dogradnjom, adaptacijom ili izgradnjom prema urbanističkim normativima za objekte osnovnih i srednjih škola te razmotriti osiguravanje smještaja za studente, učenike srednjih škola koji pohađaju buduće specijalizirane škole u Bihaću i sl., kroz izgradnju studentskih i učeničkih domova. Dodatno, unaprijediti postojeće sisteme multisektorske saradnje u odgoju i obrazovanju djece, razvojem zajedničkih programa i struktura u školi i zajednici – posebno za manjinske grupe djece i za rad sa posebno talentiranom djecom.	Obrazovanje (i mladi)
Nedostatak prostora za smještaj studenata i razvoj visokog obrazovanja u cjelini, posebno razvoja učenja na daljinu.	Grupisanje objekata obrazovanja i pratećih objekata u vidu kampusa kao „inkubatora“ obrazovanja – kao pogodno tlo i za uspostavljanje instituta, istraživačkih centara i drugih naučno – obrazovnih institucija (u Gradu Bihać)	Obrazovanje (i mladi)

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
<p>Neravnomjerna rasprostranjenost pružanja zdravstvenih usluga u kantonu i negativan odnos kapaciteta ustanova prema broju korisnika zdravstvene zaštite.</p>	<p>Ojačati materijalno - tehničku opremljenost većine domova zdravlja i područnih ambulanti porodične medicine, jačati i povećati broj educiranih zdravstvenih radnika i smanjiti fluktuacije liječnika. Dodatno, raditi na proširenju kapaciteta zdravstvene zaštite te razmotriti jačanje (fizičkog) prostora i korištenja prirodnih resursa za smještanje lječilišta, hospicija ili kronikarija.</p>	<p>Zdravlje</p>
<p>Nepostojanje politike unapređenja javnog zdravlja stanovništva USK.</p>	<p>Pripremiti detaljnu analizu uzroka bolesti, posebno imajući u vidu očekivano povećanje istih zbog posljedica pandemije COVID-19 virusa, te razmotriti dugoročnu brigu o licima oboljelim od ovih bolesti – te graditi osnove za visokokvalitetno mentalno zdravlje društva i pojedinca u njemu. Raditi na izradi politike unapređenja zdravlja stanovništva USK, posebno unapređenje zdravstvene politike za mlade u primarnoj i sekundarnoj zdravstvenoj zaštiti na njima pristupačan način. Razviti i provoditi programe prevencije od oboljenja krvožilnog sistema i malignih oboljenja kao značajnih oboljenja na području USK.</p>	<p>Javno zdravlje</p>
<p>Stanje socijalne potrebe i socijalne anamneze USK, s naglaskom na socijalno ugrožene skupine i područja koja iskazuju niži kvalitet življenja od očekivanog.</p>	<p>Ojačati sistem socijalne zaštite uz optimizaciju i jačanje centara za socijalni rad, adekvatno dimenzioniranje ustanova za pomoć žrtvama zlostavljanja, ustanove za pomoć starijim i iznemoglim licima, posebno koristeći iskustvo i mogućnosti organizacija civilnog društva u USK. Potrebno je također jačati ravnopravnost u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama</p>	<p>Socijalna zaštita</p>
<p>Povećanje broja evidentiranih krivičnih djela te povećanje broja prekršaja iz oblasti javnog reda i mira.</p>	<p>Kontinuirano raditi na sprovođenju proaktivnih akcija i programa u sistemu upravljanja migrantskom krizom, ojačati ljudske resurse i opremljenost Uprave policije. Nastaviti sa aktivnostima modernizacije saobraćajnica na prostoru Kantona, podići nivo tehničke ispravnosti saobraćajnih sredstava, uz njihovu propisnu primjenu u prometu, redovno održavati saobraćajnice i saobraćajne znakove, a posebno na mjestima koja su ugrožena odronima, klizištima i poplavama, obilježavanje zabrane kretanja prugom i željezničkim područjem za pješake naročito na području Bihaća, održavanje i obilježavanje putnih prelaza odgovarajućom signalizacijom na pruzi i na putu i postavljanje željezničke signalizacije na pružnim prelazima.</p>	<p>Javna sigurnost</p>
<p>Opasnosti od prirodnih i drugih nesreća, posebno poplava.</p>	<p>Poduzimanje neophodnih aktivnosti na unapređenju inspeksijskog nadzora nad provođenjem propisa u prostornom planiranju</p>	<p>Sigurnost građana</p>

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
	i izgradnji, regulaciji korita vodotoka (rijeka i većih potoka) na području Kantona te izgradnja i održavanja obrambenih nasipa pored rijeka, izgradnju i održavanje adekvatnih vodoprivrednih objekata i sistema za odvođenje i prihvata površinskih i podzemnih voda, izgradnju i održavanje propusta i kanala ispod i pored puteva i slični radovi. Zbog postojanja niza požarnih opasnosti potrebno je stalno i sistematski poduzimati mjere da se mnogobrojni izvori opasnosti za izbijanje šumskih požara potpuno uklone ili eventualno svedu na minimum.	
Nedostatak strukturiranog pristupa razvoju sporta (posebno sportskog menadžmenta) i ulaganja u multidisciplinarnu sportske površine, posebno u takmičarskim sportova – nizak nivo opremljenosti školskih dvorana za tjelesni odgoj i sport u cjelini.	Razmotriti da se u svakoj općini definišu prostori multidisciplinarnih sportskih površina, koje će imati i rekreativni i takmičarski karakter. Potrebno pristupiti proširivanju kapaciteta i opremanju potrebnom aparaturom. Ovo je posebno izraženo u sredinama u kojima školske sportske dvorane predstavljaju jedini zatvoreni prostor u kojem se mogu stanovnici naselja baviti sportom. Dodatno, istražiti mogućnost korištenja postojeće infrastrukture za nove namjene razvoja sportskih djelatnosti (brownfield investicije).	
Izazovi defisani za mlade.	Raditi na implementaciji definisanih mjera i prioriteta iz Strategije za mlade na integralniji način, posebno uključujući organizacije mladih, kao što su općinska i kantonalno Vijeće mladih	Mladi
Nedovoljna financijska ulaganja u razvoj kulture i restauracije spomenika kulture (npr. arheoloških lokaliteta).	Jačati ulaganja za potrebe u kulturi te raditi na postupcima restauracije spomenika kulture te njihovoj klasifikaciji i zaštiti.	Kultura

II.1.8.3 Rezime stanja, razvojnih izazova i perspektiva u sektoru zaštite okoliša

Za analizu stanja kvaliteta površinskih i podzemnih voda USK veliki problem predstavlja činjenica da se ne vrši kontinuiran monitoring kvaliteta površinskih ni podzemnih tokova, osim kada se radi o izvorištima za potrebe vodosnabdijevanja stanovništva.

Nepostojanje odgovarajuće infrastrukture, oštećenje i dotrajalost postojeće infrastrukture, u sektoru vodosnabdijevanja te odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda, kao i nedovoljno održavanje infrastrukture, doveli su do zagađenja vodnih resursa, a time i do pogoršanja kvaliteta vode za piće. Iako opće stanje odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda iz sistema javne odvodnje u USK nije na zadovoljavajućem nivou, napredak je ostvaren u povećanju broja priključaka na sistem javne kanalizacije, kao i u radu na uspostavljanju sistema za prečišćavanje otpadnih voda. Na području jedinica lokalne samouprave USK izgrađene septičke jame ne zadovoljavaju osnovne tehničke standarde, veći dio otpadnih voda iz njih se infiltrira u podzemne vode ili se putem preljeva ispuštaju u neki od otvorenih kanala i potoka, koji posredno ili direktno dopijevaju u slivove rijeka Une, Sane i Gline. **Procjenjuje se da u jedinicama lokalnih samouprava ima oko 35.000 septičkih jama na koje je priključeno oko 127.000 stanovnika ili 46% populacije USK.**

Procjena direktnih ispusta u otvorene kanale i vodotoke je preko 24.000 ispusta što odgovara broju od oko 74.500 ili 27% populacije kantona. U svim jedinicama lokalne samouprave su evidentni slučajevi da se dio nepropisno izgrađenih septičkih jama nalazi u zonama sanitarne zaštite izvorišta čime dolazi do miješanja otpadnih voda sa vodama koje prihranjuju izvorišta. Iz navedenih razloga značajno je ugrožena kvaliteta podzemnih i površinskih voda što predstavlja stalnu opasnost po zdravlje stanovništva. Općenito, otpadne vode područja USK odvođene se uglavnom u otvorene recipijente (pritoke rijeka i rijeke), bez bilo kakvih prethodnih tretmana prečišćavanja, ili se dopremaju u nepropisno izgrađene septičke jame čime se otpadne vode infiltriraju u tlo i zagađuju podzemne vode. Manji dio prikupljenih otpadnih voda sa područja USK dolazi do postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Tako, udio stanovnika koji su obuhvaćeni tretmanom otpadnih voda samo u Gradu Bihaću i manji dio u Gradu Cazinu od 2016.godine iznosi 42%. Najveći dio stanovništva ruralnih područja kantona za zbrinjavanje otpadnih voda koristi nepropisno izgrađene septičke jame ili otpadne vode direktno ispuštaju u otvorene kanale, potoke, ponore ili korita rijeka.

Kada govorimo o **zagađenju zraka**, s obzirom da se ne vrši kontinuirani monitoring kvalitete zraka na području USK, precizni podaci o zagađenju zraka nisu dostupni. Prema podacima koji su prikupljeni za potrebe izrade Plana zaštite okoliša USK 2014 - 2019, može se zaključiti da su najveće prijetnje po kvalitet zraka na području USK ispušni plinovi vozila na motorni pogon, te dim od loženja krutih i tekućih goriva za potrebe grijanja (drvo, uglj, nafta).

S aspekta zaštite zemljišta, s obzirom na reljef područja, količinu i intenzitet padavina te opće karakteristike krša, sva tla ovog područja izložena su riziku od erozije vodom i vjetrom. U pogledu zaštite zemljišta potrebno je napomenuti potrebu dekontaminacije površine USK koja je kontaminirana sa MES i NUS.

Glavni izazovi koji negativno utiču na **zemljišne resurse** kako u BiH, tako i u USK su: nedostatak sistematskog praćenja tla, nedostatak informacionog sistema za tlo/zemljište, nedostatak nacionalnog akcijskog programa za borbu protiv dezertifikacije/degradacije zemljišta, nedostatak detaljnih informacija o kontaminaciji tla/zemljišta, nedostatak provođenja mjera rehabilitacije i remedijacije (sanacije kontaminiranih zemljišta), slabo razvijena svijest o značaju tla i zemljišta za održivi razvoj i opstanak čovječanstva itd. Zaštita zemljišta stoga treba uključiti: sprečavanje dalje degradacije, otklanjanje postojećih problema i zaštita zdravlja, bioraznolikost, te zaštita prirodnog i graditeljskog naslijeđa. U dijelu **upravljanja šumama**, na osnovu definisanih izazova, potrebno je raditi na utvrđivanju i prostornoj definiciji stvarnog stanja šumskih područja, sa detekcijom degradiranih šuma, zbog negativnih antropogenih uticaja, te neplanskog i ilegalnog iskorištenja šumskog dobra, utvrditi prostore koji trajno ostaju šumska područja, kao što su zaštitne šume, šume posebne namjene, zaštićene šume, šumski rezervati, sjemenske sastojine i sl. te poduzimati mjere upravljanja i očuvanja u tim područjima, prevođenje degradiranih šumskih područja u vrijednije sastojine, rada na očuvanju i unapređenju korisnih funkcija i biološke raznolikosti šume, uz obraćanje pozornosti na sistemsko i naučno istraživanje biljnih i životinjskih vrsta, posebno u zaštićenim područjima.

U pogledu **upravljanja otpadom**, prema podacima Agencije za statistiku BiH, dnevno stvaranje otpada po osobi u BiH je 0,86 kg po stanovniku. Prema prikupljenim podacima od strane javno – komunalnih preduzeća, ukupna prosječna količina otpada 2015-2019 iznosi 5493,8 tona, što je jednako 0,55 kg/stanovniku dnevno. Ovi podaci trebaju se uzeti s oprezom pošto 18% stanovništva nije pokriveno redovnim uslugama prikupljanja otpada u USK, dok je prosječni stepen pokrivenosti odvoza otpada na području USK 82,6%. Upoređujući ove podatke, potrebno je razmotriti uspostavu integralnog sistema upravljanja otpadom na području USK koji podrazumijeva: opširnu studijsku analizu i odabir centara/centra za upravljanje otpadom (s obzirom na činjenicu da do sada više potencijalnih lokacija nije prihvaćeno), te uspostavu pretovarnih stanica i reciklažnih dvorišta za svaku općinu/grad (osim općina Bosanska Krupa, Bužim i grada Cazin) na površinama postojećih gradskih/općinskih deponija ili na lokalitetima gdje se pokaže kao neophodno, uspostavu sistema reciklaže otpada, educiranje stanovništva o važnosti pravilnog odlaganja i postupanja s otpadom, te saniranje postojećih nesanitarnih i nelegalnih deponija komunalnog otpada sa izgradnjom pratećih sadržaja, u skladu sa važećim zakonskim i podzakonskim aktima Federacije BiH i USK.

Dakle, osnovni pravci trebaju uključiti prevenciju (sprečavanje) nastajanja otpada u cilju očuvanja okoliša i prirodnih resursa, reciklažu i ponovno korištenje otpada (ako se nastajanje otpada ne može prevenirati potrebno ga je u najvećoj mogućoj mjeri ponovno upotrijebiti ili reciklirati ili iskoristiti u procesu povrata, odnosno proizvodnji energije), te poboljšanju konačnog zbrinjavanja (odlaganja) i nadzora (u slučajevima kada otpad nije moguće reciklirati ili ponovno koristiti potrebno ga je tretirati i adekvatno i sigurno konačno odložiti ili spaliti), što zahtjeva i monitoring s obzirom na mogućnost opasnih i štetnih utjecaja po okoliš (u skladu sa ključnim EU načelima u upravljanju otpadom).

Vrijedi napomenuti da svi industrijski kapaciteti u USK predstavljaju opasnost po okoliš, u određenoj mjeri, te u zavisnosti od djelatnosti koju obavljaju, kao i materijala koje koriste za svoje procese. U USK postoji veliki broj industrijskih pogona, u funkciji ili izvan nje.

Međutim vidljivo je da je opasnost od havarijskih zagađenja u Kantonu uglavnom niska, te tek u nekoliko slučajeva umjerena. Stanje se može dodatno poboljšati korištenjem naprednih tehnologija u proizvodnim procesima i ugradnjom odgovarajućih zaštitnih sistema na pogonima.

S aspekta **zaštite prirodnog naslijeđa i biodiverziteta**, najvažnija razina zaštite treba da se odnosi na zaštitu i konzervaciju prirodnih vrijednosti zaštićenog područja, posebno Nacionalnog Parka (NP) Una, te proširenja teritorije pokrivenosti zaštićenim područjem.

S tim u vezi, osnovni pristup u konceptu zaštite treba biti komponentni, odnosno po pojedinačnim elementima koji čine najvažnije prirodne i motivske prirodne vrijednosti zaštićenog područja i predmet su primarne zaštite, prije svega NP Una. Pored ovoga, jako bitno je obratiti pažnju za zaštitu šuma i šumskog područja i to putem blagovremene izrade šumsko - gospodarske osnove za svako ŠGP, izradom programa proširene reprodukcije šuma tretiranjem velikih površina goleti, neproduktivnih površina, napuštenih površinskih kopova, a sve u cilju zaštite zemljišta, voda i biodiverziteta, uspostavljanja zaštićenih područja u smislu zaštitnih šuma, zaštićenih šuma, spomenika prirode, zaštite izvornog pejzaža i kulturnog naslijeđa. Potrebno je raditi i na certifikaciji šuma, te posumljavati velike površine izdanačkih šuma, goleti i neproduktivnih područja.

Konačno, s aspekta **energetske efikasnosti**, osnovni prioriteti su vezani za poboljšanje tehnoloških i operativnih performansi energetske izvora/objekata kroz modernizaciju energetske sistema i revitalizaciju energetske izvora/objekata, te primjenu novih energetske efikasnijih i ekološki prihvatljivih tehnologija.

Važno je i poticati korištenje obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija, itd.), obezbijediti efikasno korištenje energije (energetsku efikasnost) i rezervirati prostor za planiranu VE Medvedak u Teočaku, Grad Bihać. Potrebno je obezbijediti i dovođenje gasa kao kvalitetnog energenta na područje USK u svrhu povoljnog djelovanja na kvalitet okoline i intenziviranje privrednog i drugog razvoja, unaprijediti sistem zaštite zagađenja zraka od individualnih kotlovnica, te uspostaviti sistem daljinskog grijanja u urbanim sredinama, po fazama obuhvata, u svrhu unapređenja sistema zaštite zagađenja zraka od individualnih ložišta. Valja se pozabaviti i povećanjem stepena toplifikacije, monitoringom primjene uslova propisanih u ekološkim dozvolama za sve industrijske kapacitete, te kreiranjem uslova za povećavanje energetske efikasnosti na postojećim objektima u smislu toplifikacije, utopljavanja zgrada, uvođenja obnovljivih izvora energije, čime će se smanjiti potrošnja goriva i emisije polutanata u atmosferu, a komfor i standard stanovništva će porasti.

Potrebno je planirati i podržavati izgradnju obnovljivih izvora električne energije čime se smanjuje emisija CO₂, a također se smanjuje i eksploatacija konvencionalnih (neobnovljivih) energetske resursa koji se trebaju čuvati za buduće generacije. Na osnovu prethodno analiziranih podataka u oblasti zaštite životne sredine/okoliša u USK moguće je na pregledan način sagledati razvojnu problematiku, ali i razvojne perspektive do 2027. godine. Pregled razvojnih problema i razvojnih perspektiva s aspekta zaštite životne sredine/okoliša i komunalne infrastrukture prikazan je u narednoj tabeli.

Tabela 4: Razvojni izazovi i perspektive u segmentu zaštite životne sredine / okoliša USK

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
Sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja stanja okolišnih komponenti na području USK nije uspostavljen - mjerenja se ne provode kontinuirano i sistematski.	Razviti sistem kontinuiranog praćenja kvalitete pojedinačnih okolišnih komponenti i registar onečišćivača.	Upravljanje zaštitom okoliša
Nedovoljno podrške razvoju i uspostavljanju zaštićenih područja na području USK.	Povećati teritoriju zaštićenih područja kroz podršku uspostavljanju novih i dodatnom razvoju NP Una.	Upravljanje zaštitom okoliša
Nedostatak adekvatnog monitoringa korištenja šuma i zemljišta, te sječa šuma.	Utvrđivanje i prostorna definicija stvarnog stanja šumskih područja s detekcijom degradiranih šuma, zbog negativnih antropogenih uticaja, te neplanskog i ilegalnog iskorištenja šumskog dobra te prevođenje degradiranih šumskih područja u vrednije sastojine. Dodatno, neophodno je više raditi na očuvanju i unapređenju korisnih funkcija i biološke ranolikosti šuma, a sistemsko i naučno istraživanje biljnih i životinjskih vrsta, posebno u zaštićenim područjima, treba biti prioritet također.	Upravljanje šumama i zemljištem
Nedostatak kvalitetnog izvršavanja obaveze na nivou jedinica lokalnih samouprava koje proističu iz Zakona o komunalnim djelatnostima, Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o upravljanju otpadom u smislu raspoloživih resursa, organizacije rada i opreme.	Razmotriti centralizaciju upravljanja otpadom na kantonalnom nivou, poštujući principe pokrivanja cijelog kantona odvožnjom otpada, uz smanjenje nadležnosti ili preinake lokalno nadležnih preduzeća za upravljanje otpadom uz adekvatno planiranje upravljanja otpadom i informacionim sistemom za isti. Dodatno, raditi na povećanju svijesti stanovništva o smanjenju proizvodnje otpada, reciklaži i selekciji te štetnosti kreiranja ilegalnih odlagališta otpada.	Upravljanje otpadom
Nesanitarno odlaganje otpada na sadašnjem općinskim deponijama otpada, bez uobičajene tehnologije sanitarnog deponiranja.	Razmotriti organizirano odvojeno skupljanje korisnih komponenti komunalnog otpada na sistematski riješeno te revidirati aktualne cijene zbrinjavanja komunalnog otpada u svim općinama USK, kako bi iste bile ekonomski zasnovane na nivou sanitarnog odlaganja otpada. Dodatno ulagati u aspekte objekata za zaštitu od raznošenja otpadnog materijala, uređajima za prihvat, povrat ili tretman procjernih voda.	Upravljanje otpadom
Nizak stepen iskorištenosti vodnih resursa, nepostojanje definiranih zona sanitarne zaštite na svim izvorištima, neadekvatno upravljanje vodnim resursima, te loša i	Obnova i proširenje vodovodne i kanalizacijske mreže te uvođenje pročistača otpadnih voda - tretman otpadnih voda, te kontinuirano provođenje mjera zaštite, pošumljavanja prostora, izrade drenažnih sistema za obaranje nivoa	Upravljanje vodama (ali i zemljištem i zrakom)

Razvojni izazovi	Razvojne perspektive	Podsektor
dotrajala vodovodna mreža.	podzemnih voda, uspostavljanje sistema odvodnje oborinskih voda i odbrane od poplava.	
Nedostatan razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije – većina javnih objekata je energetska neefikasna (posebno u sferi obrazovanja i zdravlja, te objekata javne uprave).	Preferirati i dodatno stimulirati obnovljive izvore koji koriste snagu vjetrova, geotermalnu energiju, bioplin, sunčevu energiju i biomasu (bez hidroenergije – imajući u vidu druge segmente na kojima se razvija USK). Razmotriti dovođenje gasa kao kvalitetnog energenta USK u svrhu povoljnog djelovanja na kvalitet okoline i intenziviranje ekonomskog i društvenog razvoja i razmotriti mogućnost uvođenja sistema daljinskog grijanja u urbanim sredinama, po fazama obuhvata, u svrhu unapređenja sistema zaštite zagađenja zraka od individualnih ložišta.	Energetska efikasnost, klimatske promjene i smanjenje stakleničkih gasova

II.2 Usklađenost sa prostorno-planskom dokumentacijom

Plansko uređenje prostora je preduslov za očuvanje prostora kao općeg dobra i kao takvo nužno ga je zaštititi donošenjem planskih dokumenata, kojim bi se definisalo korištenje, zaštita i upravljanje prostorom. U skladu sa članom 27. Zakona o prostornom uređenju i građenju („Službeni glasnik USK”, broj: 12/13 i 3/16), (u daljnjem tekstu: Zakon), planski dokumenti su:

1. Razvojni planski dokumenti¹⁰:
 - a) Prostorni plan Kantona,
 - b) Prostorni plan područja posebnih obilježja Kantona,
 - c) Prostorni plan općine,
 - d) Urbanistički plan.

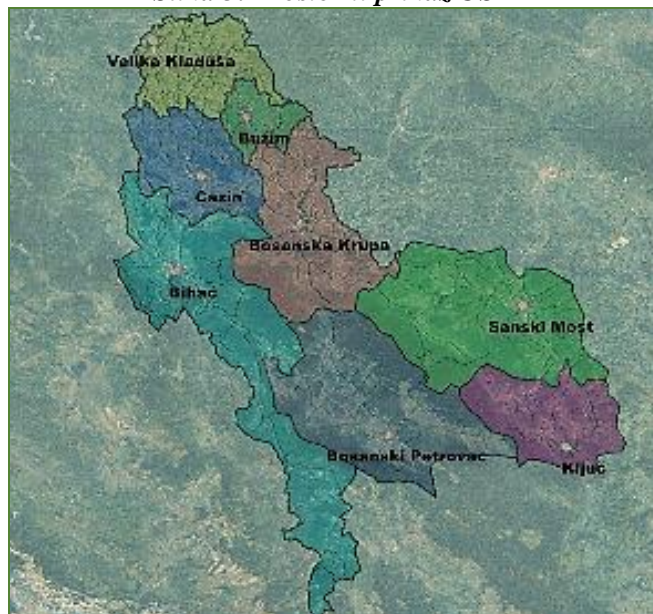
2. Detaljni planski dokumenti¹¹:
 - a) Zoning plan,
 - b) Regulacioni plan,
 - c) Urbanistički projekat.

3. Drugi planski dokumenti su:
 - a) Plan parcelacije.

¹⁰ **Razvojni planski dokumenti** su strateški dugoročni planski dokumenti, kojima se definišu osnovna načela planskog uređenja prostora, ciljevi prostornog uređenja i razvoja, kao i namjena, korištenje i zaštita prostora. Ovi dokumenti se rade za vremenski period od 10 do 20 godina.

¹¹ **Detaljni planski dokumenti** su tehničko - regulativni planski dokumenti kojima se reguliše korištenje, izgradnja i uređenje prostora na područjima na kojima predstoji intenzivna izgradnja. Ovi dokumenti se rade za vremenski period do 10 godina.

Slika 3: Prostorni prikaz USK

Izvor: Kantonalni zavod za prostorno uređenje i planiranje USK

Skupština USK je na svojoj 16. sjednici donijela je Odluku o pristupanju izradi Prostornog plana USK za period od 2012. do 2032. godine¹². Priprema prostornog plana USK je prošla niz odgađanja i izazova, te je 2018. godine dostavljen Nacrt Plana od strane Ministarstva.

Vlada USK je isti usvojila u januaru 2018. godine, da bi u maju Skupština USK prihvatila Nacrt Plana, te je zaduženo Ministarstvo da provede javnu raspravu u roku od 90 dana. Javnu raspravu na Nacrt „Prostornog plana USK za period od 20 godina“, Ministarstvo je provelo u periodu od 4. 6. do 4. 9. 2018. godine, a Izvještaj o prispjelim primjedbama i sugestijama IPSA je dostavila Ministarstvu u toku oktobra 2019. godine. Ministarstvo u trenutku pripreme ovog dokumenta izrađuje izvještaj, da bi po njegovom završetku nosilac izrade trebao da dostavi prijedlog plana. Nepostojanje zvanično usvojenog prostornog plana predstavlja veliku prepreku daljnjem razvoju USK.

II.3 SWOT analiza

SWOT analiza predstavlja sažetu sintezu nalaza prethodne situacione analize, tako što se najvažniji nalazi razvrstavaju, prema mogućnostima njihovog uticaja na efektiviranje razvojnog potencijala USK, na **snage** i **prilike** koje treba ojačati i iskoristiti, te **slabosti** i **prijetnje** koje treba smanjiti i neutralizovati.

Tabela 5: SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Blizina EU, bogato kulturno-istorijsko naslijeđe;• Značajna prirodna bogatstva (poljoprivredno zemljište, šume, vode, rude) i Nacionalni park Una;• Znatno broj poslovnih zona sa prostorno	<ul style="list-style-type: none">• Loša saobraćajna povezanost (udaljenost od autoputeva, aerodroma, luka);• Nedovoljno razvijeni kapaciteti za održivo upravljanje i korištenje prirodnih resursa;• Smanjenje broja stanovnika;• Nizak stepen iskorištenosti poslovnih zona;

¹² Službeni glasnik USK, 23/11

<ul style="list-style-type: none"> - planskom dokumentacijom; • Rast prerađivačke industrije; • Razvoj turizma, posebno na osnovu postojanja NP Una; • Razvijeni formalni programi obrazovanja odraslih; • Organizovan sistem uključivanja djece u pokretu u formalni obrazovni sistem; • Postojanje većine zdravstvenih usluga u sekundarnoj i tercijarnoj zdravstvenoj zaštiti; • Akreditovan i razvijen sistem visokog obrazovanja na Univerzitetu u Bihaću kao pretpostavka za uspostavljanje instituta, istraživačkih centara i drugih naučno – obrazovnih institucija; • Kreirane pretpostavke za jačanje sistema socijalne zaštite svih građana, posebno djece bez roditeljskog staranja u sistem hraniteljstva; • Sistematično i strateški pristupljeno pitanjima definisanja izazova mladih i povećanje stepena finansiranja projekata mladih; • Smanjenje broja saobraćajnih nezgoda na području USK; • Diverzifikacija biodiverziteta i povećanje pokrivenosti USK teritorijama zaštićenih područja; • Očuvan ekosistem; • Jedinstveno prirodno nasljeđe rijeka i biodiverziteta, posebno rijeke Une i nacionalnog parka Una; • Namjenska sredstva, fondovi i projekti zaštite životne sredine/okoliša prepoznati u Federalnoj strategiji razvoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nerazvijeni kapaciteti za razvoj održive poljoprivrede; • Niska prosječna plata; • Značajan broj nezaposlenih u kojem dominira nekvalifikovana radna snaga; • Predškolski odgoj i obrazovanje ne predstavlja obavezni dio odgojno-obrazovnog sistema i nedostatak (fizičkih i ljudskih) kapaciteta za prijem djece; • Kontinuirano smanjenje broja učenika i studenata, područnih škola, broja odjeljenja te smanjenje prosječnog broja učenika po nastavniku i na 1000 stanovnika; • Loša infrastrukturna opremljenost osnovnih i srednjih škola; • Prekapacitiranost urbanih škola i nedostatak pripremljenosti škola za djecu s poteškoćama u razvoju, rad s djecom s problemima u razvoju, za manjinske grupe djece i za rad s posebno talentiranom djecom; • Nedostatak prostora za smještaj studenata i razvoj visokog obrazovanja u cjelini, posebno razvoja učenja na daljinu; • Formalno javno obrazovanje nije u dovoljnoj mjeri usmjereno na povezivanje sa tržištem rada i promoviranje zanimanja; • Nedostatak društvene infrastrukture (sportska, obrazovna i kulturna infrastruktura, domova za stare i iznemogle); • Neravnomjerna rasprostranjenost pružanja zdravstvenih usluga u kantonu i negativan odnos kapaciteta ustanova prema broju korisnika zdravstvene zaštite; • Sistem kontinuiranog i sistematskog praćenja stanja okolišnih komponenti na području USK nije uspostavljen - mjerenja se ne provode kontinuirano i sistematski; • Nedostatak adekvatnog monitoringa korištenja šuma i šumskog zemljišta, sječa šuma te devastacija prirodnih resursa; • Nedostatak kvalitetnog izvršavanja obaveze koje proističu iz Zakona o komunalnim djelatnostima, Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o upravljanju otpadom u smislu raspoloživih resursa, organizacije rada i opreme; • Nesanitarno odlaganje otpada na općinskim deponijama otpada, bez uobičajene tehnologije sanitarnog deponiranja; • Nizak stepen iskorištenosti vodnih resursa, nepostojanje definiranih zona sanitarne zaštite na svim izvorištima, neadekvatno upravljanje vodnim resursima, te loša i dotrajala
---	---

	<p>vodovodna mreža;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatan razvoj i korištenje obnovljivih izvora energije – većina javnih objekata je energetska neefikasna; • Nedostatak prostorno - planskih dokumenata na nivoima jedinica lokalnih samouprava.
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Promjene u međunarodnim lancima vrijednosti koje otvaraju prostor za nove proizvode; • Povećanje turističke aktivnosti kroz uspostavljanje novih zaštićenih područja; • Potražnja za zdravom hranom; • Relativno razvijene lokalne organizacije civilnog društva i prisustvo značajnog broja međunarodnih organizacija i fondacija na području kantona; • Uključivanje interesa tržišta rada i poslodavaca u kreiranje obrazovne politike; • Mogućnost rasta sektora pružanja usluga u tercijarnu zdravstvenu zaštitu i rehabilitacijski tretman za šire područje; • Dobro geografska pozicija u smislu različitih klimatskih uticaja (mediteranske, sub - mediteranske i umjereno kontinentalne klimatske zone); • Potencijal dijaspore i povratnika iz inostranstva za ekonomski i društveni razvoj. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dinamika promjena u tehnologiji koja može dovesti do rapidnog gubitka konkurentnosti na globalnim tržištima; • Uticaj pandemije na razvoj turizma; • Porast izazova s upravljanjem migrantskom krizom, posebno za organe unutrašnjih poslova; • Sve češće pojave elementarnih (prirodnih) nepogoda na području USK; • Povećanje koncentrisanih i disperznih zagađivača voda (urbane otpadne vode, industrijske otpadne vode i otpadne vode sa deponija, ruralna naselja, poljoprivreda, šumarstvo i saobraćaj); • Neizvjesnost u vezi sa uticajem na korištenje prirodnih potencijala izazvano pandemijskom krizom i posljedicama po društveni razvoj i okoliš; • Regionalna politička i ekonomska nestabilnost; • Nastavak zaostajanja BiH u odnosu na druge zemlje zapadnog Balkana; • Elementarne nepogode i druge nesreće (poplave, COVID-19, požari i dr.)

II. 4 Strateški pravci razvoja

Strateški pravci razvoja definišu se na osnovu upoređivanja sadašnjeg stanja i kretanja u ključnim oblastima razvoja USK s trendovima u širem okruženju, sa strateškim usmjerenjima sa nivoa FBiH i BiH, kao i sa opredjeljenjima sadržanim u *Okviru za ciljeve održivog razvoja u BiH 2030*. Pritom se pokušavaju iskoristiti postojeće prednosti (snage) i raspoložive prilike u regionalnom i globalnom okruženju, s jedne strane, uz nastojanje da se eliminišu uočene slabosti i ograniči negativan uticaj prijetnji iz okruženja.

Uzimajući u obzir činjenicu da USK ima nekoliko izrazitih prednosti (pogranični položaj, bogato prirodno i kulturno - historijsko naslijeđe, postojanje Nacionalnog parka „Una“, biodiverzitet itd.), kreiranje strategije razvoja je vođeno osnovnom idejom da te, za sada komparativne prednosti, ciljano i postepeno prerastu u **jedinstvene konkurentne prednosti**. Korištenje novih, globalnih i regionalnih prilika zahtijeva sistemske promjene i **prelaz na sistemsku podršku**. Neutralisanje, smanjivanje i otklanjanje uočenih slabosti neće se dogoditi bez **promjene dominantnih obrazaca političkog vođenja i ponašanja**.

Sve izraženije globalne i regionalne prijetnje, prvenstveno neočekivane krize sa nepredvidivim uzrocima i posljedicama, nameću imperativ postepenog **sticanja i jačanja otpornosti na krize**, posebno pandemiju Covid-19 u srednjeročnom i dugoročnom smislu.

U skladu sa gornjim pristupom, odabrani su sljedeći **strateški pravci**:

1.	Privredni razvoj zasnovan na znanju i održivom korištenju prirodnih resursa
2.	Razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora
3.	Održiva zaštita okoliša i prirode kroz promociju i podsticanje održivog korištenja resursa

II.4.1 Prvi strateški pravac - Privredni razvoj zasnovan na znanju i održivom korištenju prirodnih resursa

USK ima potencijal da povećanjem stepena korištenja prirodnih resursa, uz održivo upravljanje i razvoj privrede (posebno prerađivačke industrije) zasnovane na znanju i usmjerene na inovacije, poboljša kvalitet života svojih stanovnika.

Postoje značajni prirodni resursi na području USK koji se određenoj mjeri koriste, ali se stepen korištenja može povećati. Pritom, treba voditi računa o održivom upravljanju prirodnim resursima, pogotovo kad se uzme u obzir potreba i obaveza da se očuva jedinstveni prostor NP Una koji je svojevrsan prirodni fenomen, ali i izuzetno značajan resurs za razvoj turizma. Potrebno je omogućiti korištenje zemljišta, kao resursa za razvoj poljoprivrede, kao i korištenje ostalih prirodnih resursa, kao što su rude i šumska bogatstva, koji se mogu iskoristiti za razvoj prerađivačke industrije.

Kako bi se resursi koristili na najbolji mogući način, potrebno je u najvećoj mogućoj mjeri dodati vrijednost ovim resursima, što se može postići kreiranjem proizvoda i usluga visokog kvaliteta, čija proizvodnja i pružanje zahtijevaju visok nivo znanja. Na taj način se stvaraju i kvalitetna radna mjesta, koja nude veće plate i na taj način čine USK atraktivnom sredinom za život i rad. Polazna osnova za djelovanje u ovim pravcima privrednog razvoja već postoji, pošto u USK postoje poslovne zone i privredni subjekti koji u svojim oblastima bilježe dobre rezultate. Postoje pretpostavke za intenzivnije korištenje poslovnih zona, što može da posluži za podsticanje lokalnih i privlačenje stranih investicija.

Također, raspoloživi su i kapaciteti koji mogu da podrže razvoj privrede, kao što su poslovna udruženja, razvojne agencije i obrazovne institucije. Izgradnjom kapaciteta navedenih subjekata u smjeru koji svim subjektima omogućava da doprinesu razvoju privrede u skladu sa definisanim strateškim pravcima te jačanjem saradnje između ovih subjekata, moguće je stvoriti kritičnu masu znanja i resursa za razvoj inovativne privrede USK, zasnovane na znanju i održivom korištenju raspoloživih resursa. Ovim se olakšava uključivanje privrednih subjekata u međunarodne lance vrijednosti, povećanje obima i vrijednosti izvoza, kao i ostvarivanje boljih poslovnih rezultata, stvaranje više prihoda po zaposlenom, te obezbjeđenje sredstava potrebnih za dalja razvojna ulaganja.

II.4.2 Drugi strateški pravac - Razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora

Razvoj društvenih djelatnosti, kao važnog elementa društvenog standarda je primarni način ostvarivanja napretka i razvoja ljudskih resursa svake društvene zajednice. U planskom periodu ovakav razvoj zasnovati će se na unapređenju obrazovnog nivoa, očuvanju zdravlja stanovništva, odnosno potpunijem zadovoljavanju zajedničkih potreba stanovništva po obimu, kvaliteti i dostupnosti.

Društvena infrastruktura USK (pod čime se podrazumijeva obrazovanje, zdravstvo, socijalna zaštita, kultura, sport itd.), unatoč pozitivnim primjerima gdje se obnavljaju i adekvatno kapacitiraju ovi sadržaji, treba doživjeti određene preinake, kako bi mogli odgovoriti potrebama modernog čovjeka. Uzimajući u obzir zahtjeve za osiguranjem potrebnih sadržaja, opremljenost društvenom infrastrukturom koju USK svojim stanovnicima treba da pruži, ograničena je, uglavnom, na općinske centre i na grad Bihać. Međutim, smanjenje migracija urbano – ruralno zahtijeva opremanje naselja određenim vidom funkcija, što u planskom periodu treba da se provede.

Na osnovu procjena broja stanovnika, starosne strukture i drugih demografskih pokazatelja, te ulogom koje pojedino naselje ima u sistemu naselja na nivou kantona ili grada/općine, sadržaji se trebaju javiti u adekvatnom obimu. Na taj način će se postići i policentričan razvoj naselja, što je jedan od osnovnih postulata današnjeg prostornog planiranja. Iako je društvena infrastruktura razvijana desetljećima, te u svakoj od gradova/općina postoji dobra osnova za razvoj ovog segmenta društva, objekti koji pružaju usluge građanima su nerijetko podkapacitirani i nisu usklađeni sa modernim potrebama, posebno potrebama mladih ljudi.

Razvoj društvenog sektora u cjelini počiva na snagama oličenim u kombinaciji prirodnih i generičkih prednosti regije, što USK čini jedinstvenom sredinom za jačanje i razvoj inkluzivne i prosperitetne društvene infrastrukture namijenjene poboljšanju kvaliteta života svih građana, uz poštovanje principa očuvanja okoliša.

Ovako definisan strateški pravac usmjeren je primarno na razvoj obrazovanja, zdravstva, socijalne uključenosti (posebno ranjivih kategorija stanovništva), njegovanje kulture, ali i zaštitu kulturno-historijskog nasljeđa, uz multidisciplinarnu i inovativnu pristupe u rješavanju definisanih društvenih izazova, posebno u segmentu upravljanja sigurnošću građana. Do sada je vidljiv napredak USK po pitanju zakonodavnog okvira u sektoru društvenog razvoja. Razvoj društvenog sektora značajan je za sveukupnu razvijenost USK i povezivanje u regiji i šire.

Ponajprije se odnosi na stvaranje kvalitetnih sadržaja za život i rad kroz daljnju izgradnju komunalne infrastrukture, izgradnju i poboljšanje saobraćajne mreže, te provođenje mjera zaštite okoliša na načelima održivog razvoja.

Ovaj strateški pravac odnosi se na podizanje stepena koordinacije, koherentnosti, kvalitete i transparentnosti (organa uprave) u unapređenju implementacije obrazovnih politika i zdravstvenih usluga, socijalne inkluzivnosti na jednakim i ravnopravnim osnovama, projekata za mlade, razvoja civilnog društva, te političko - građanske odgovornosti i javne sigurnosti u cjelini. Inkluzivan društveni razvoj podrazumijeva i uključivanje dijaspore kao razvojnog partnera i shodno tome vodi uklanjanju barijera i stvaranju prilika za umrežavanje, trgovanje, investiranje, istraživanje i transferiranje znanja, vještina, inovacija, tehnologija, institucija i vrijednosti.

II.4.3 Treći strateški pravac - Održiva zaštita okoliša i prirode

Bogatstvo prirodnih resursa, postojanje NP Una, šumski, zemljišni i vodni potencijali, još uvijek su relativno dobro očuvani pa su antropogeni uticaji koncentrisani na enklave naseljenih mjesta i koridore infrastrukturnih sistema. Tome doprinosi i činjenica da veoma velike površine zauzimaju šumska prostranstva, posebno u općini Bosanski Petrovac, a prisustvo čovjeka je smanjeno i u postojećim naseljima, s obzirom da je došlo do masovnih migracija stanovništva u toku i nakon posljednjeg rata. Neka područja su prošla kroz procese prirodne obnove, a eksploatacija sirovina nije ekspanzivna. Gradovi/općine koje imaju određene prirodne potencijale, mineralne resurse, vodno bogatstvo, šumska područja pogodna za iskorištavanje itd, trebaju svoju razvojnu i privrednu politiku usmjeravati ka obnovi i izgradnji kapaciteta i infrastrukture eksploatacije, uvijek imajući na umu da su prirodni resursi vrlo osjetljiva komponenta u cjelovitosti biocenoze i da se njihovo korištenje mora uskladiti sa ekološkim zahtjevima koje zakonska i druga regulativa postavlja pred korisnika prostora. **Strateški pravac USK treba uključiti kreiranje uslova za očuvanje, korištenje i obnovu prirodnih resursa, posebno područja pod zaštitom i onih koji se planiraju zaštititi, u skladu sa Nacrtom Prostornog plana, s evropskim i svjetskim principima korištenja prirodnog dobra i zaključcima prostornog planiranja.**

Drugim riječima, USK, putem odgovornog prostornog planiranja, s ciljem dinamičnog razvoja i ubrzane, ali održive urbanizacije, treba da prati sva savremena načela i standarde zaštite okoliša. U ovom pogledu potrebno je sinergijski djelovati u pravcu zaštite tla, vode, zraka, biodiverziteta, prirodnog i kulturnog naslijeđa, upravljanja okolišem, ali i smanjenja drugih negativnih uticaja na životnu sredinu.

Kao što je već prepoznato u usvojenim strateško - provedbenim aktima i dokumentima (Planovi upravljanja), u saradnji sa građanima i poslovnom zajednicom, USK treba da ulaže i gradi prateću komunalnu i industrijsku infrastrukturu, tako da ona podržava dugoročne potrebe zajednice i minimizira uticaj na okoliš, što također uključuje i efikasno korištenje obnovljivih izvora energije. Posebno je važno pronalaženje održivog rješenja za upravljanje otpadom, u smislu lokacije potencijalne nove regionalne sanitarne deponije i posljedičnog smanjenja negativnih uticaja zagađenja na vodu, zrak, tlo, prirodu, zaštićena područja, a time i na zdravlje ljudi.

II.5 Vizija razvoja

Vizija predstavlja dugoročno poželjan pravac teritorijalnog razvoja, jasan i privlačan za sve zainteresovane aktere, tako da svako može da podešava svoje ciljeve i aktivnosti prema toj orijentaciji. S obzirom na nalaze evaluacije Strategije razvoja USK 2014 -2020 godine, možemo kazati da je **ranije definisana Vizija još uvijek aktuelna i da može biti zadržana**.

Zato se vizija razvoja USK do 2027. godine ostavlja u vidu sljedeće izjave:

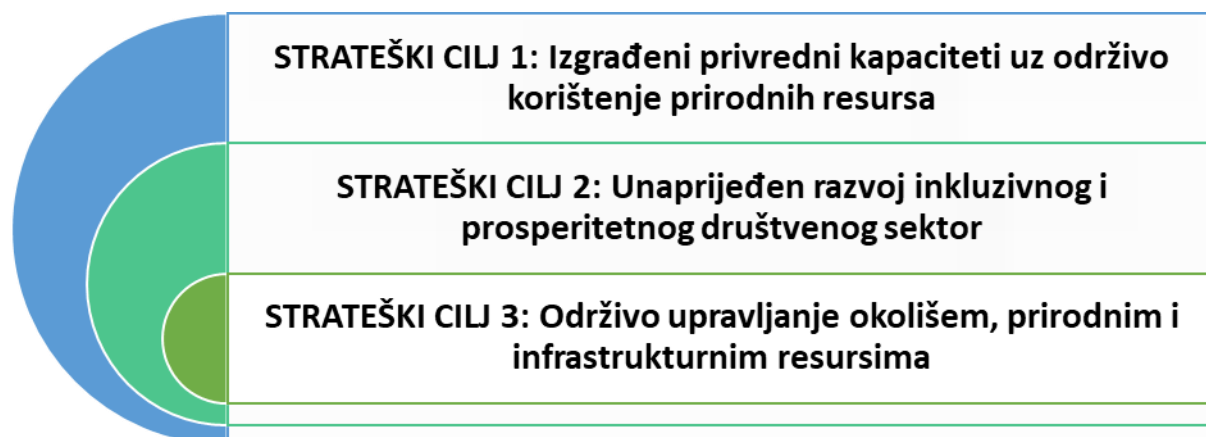
Unsko-sanski kanton je Euro regija – smaragd Bosne i Hercegovine, područje ugodnog života temeljenog na ravnomjernom održivom razvoju.

U ovako određenoj viziji razvoja sažeto su sadržani i glavni pravci održivog razvoja za cijelu BiH (dobro upravljanje, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti), kao i strateška orijentacija integrisanog razvoja USK:

1. Privredni razvoj zasnovan na znanju i održivom korištenju prirodnih resursa
2. Razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora
3. Održiva zaštita okoliša i prirode kroz promociju i podsticanje održivog korištenja resursa

II.6 Strateški ciljevi

Strateški ciljevi su zasnovani na strateškim pravcima i definisani u skladu sa postavljenom vizijom razvoja. Preporučuju se sljedeći strateški ciljevi:

Prvi strateški cilj zasnovan je na nekoliko ključnih pretpostavki:

- da se raspoloživi prirodni resursi (prvenstveno oni za razvoj poljoprivrede, turizma i prerađivačke industrije) stave u punoj mjeri u funkciju razvoja USK;
- da se prirodni resursi koriste na održiv način i da postoje privredni subjekti koji bilježe dobre rezultate, povećavaju obim poslovanja broj zaposlenih i vrijednost izvoza;
- da se povećaju prihodi i privrednih subjekata i stanovništva, što se ostvaruje kreiranjem proizvoda i usluga zasnovanih na jedinstvenim prirodnim resursima i na znanju, podsticanjem lokalnih i privlačenjem stranih investicija;
- da se kapaciteti i saradnja između subjekata koji su ključni za privredni razvoj USK dalje razvijaju, kako bi se obezbijedili potrebni resursi, uključujući i one ljudske, neophodni za privredni razvoj zasnovan na inovacijama;
- da se uspostavi dinamično tržište rada, a obrazovni sistem uskladi sa potrebama najvažnijih privrednih grana USK;
- da se na optimalan način iskoristi neposredna blizina EU tržišta za protok ljudi, roba, znanja i kapitala;
- da postoje prilike u međunarodnim lancima vrijednosti koje privreda USK može da iskoristi, stvarajući na taj način i bolje uslove života za stanovništvo USK.

Drugi strateški cilj je zasnovan na sljedećim ključnim pretpostavkama:

- da se, poštujući komparativne prednosti USK, pristupi strateškom razvoju visokog obrazovanja te zdravstva i socijalne zaštite na ravnopravan, ravnopravan i dosljedan način za sve građane;
- da se, istovremeno uz razvojne procese, radi na razvoju osnovnih principa individualne građanske, političke i službeničke odgovornosti u pogledu pružanja javnih usluga na svim nivoima vlasti;
- da se postigne međusobno nadopunjavanje gradova/općina USK, uz komplementarnost u ekonomskom, obrazovnom, kulturnom i svakom drugom domenu;
- da razvoj društvene infrastrukture (sportska, obrazovna i kulturna infrastruktura, domovi za stare i iznemogle) bude kontinuiran proces;
- da se ostvare zajednički projekti između naselja, posebice u upravljanju lokalnim saobraćajem, detaljnom uređenju prostora, očuvanju kulturnog i prirodnog naslijeđa;
- da se kontroliše fizičko širenje gradova i naselja.

Treći strateški cilj je zasnovan na sljedećim pretpostavkama:

- da se obrati pažnja na sprečavanje opterećivanja i zagađivanja okoliša, kao i na poboljšanje i obnovu svih prirodnih resursa;
- da se definiše način kako da se zaustavi trajna i brza devastacija prirodnih resursa, odnosno provedu mjere i aktivnosti koje će zaustaviti brzu devastaciju prirodnih resursa;
- da se prirodni resursi čuvaju i štite i racionalno koriste, kao i da se omogući takav način ekonomskog razvoja kojim se može osigurati obnova resursa;
- da se uspostavi prekogranična i međunarodna saradnja u zaštiti okoliša;
- da se mjere i projekti društvenog i ekonomskog razvoja provode u skladu sa zahtjevima zaštite okoliša i očuvanja postojećih resursa;
- da se postigne dinamičan infrastrukturni razvoj i izgradnja USK, zasnovan na Prostornom planu, uključujući uspostavu i razvoj institucija za upravljanje okolišem;
- da se racionalno i ekonomično upravlja urbanim ekosistemima (voda, energija, otpad);
- da se ograniče negativni uticaji u područjima koja trpe pritisak od strane saobraćaja, kroz primjenu ekološki prihvatljivih saobraćajnih sredstava;
- da se uvedu mjere prepoznavanja i zaštite područja koja trebaju zaštitu, kao i mjere prepoznavanja prirodnog i kulturnog naslijeđa, kao važnih faktora za razvoj privrede i društva, kao i preduslova za razvoj turizma;

- da se uspostave veze i koridori između zaštićenih područja, u cilju nesmetanog protoka i genetske razmjene flore i faune;
- da se prostor koristi u kontekstu napretka zaštićenih područja, a ne njihove izolacije;
- da se obezbijedi donošenje strategija upravljanja zaštićenim područjima, uz intenzivno uključivanje ljudi koji nastanjuju te prostore u procese izrade i odlučivanja;
- da se izvrši inkorporacija zaštićenih i ugroženih područja;
- da se uveže upravljanje površinskim i podzemnim vodama s politikama prostornog razvoja.

Strateški ciljevi su usklađeni s nacrtom **Strategije razvoja FBiH i Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH**, kojima se utvrđuju zajednički podciljevi i indikatori za sve nivoe vlasti u BiH (zajednički minimum), te usmjeravaju procesi strateškog planiranja.

Pri definisanju **prvog strateškog cilja** i elemenata koji se odnose na ekonomski razvoj u Strategiji razvoja USK za period 2021 -2027 uzet je u obzir i **Okvir za ciljeve održivog razvoja u BiH** koji utvrđuje zajedničke podciljeve i indikatore za sve nivoe vlasti u BiH, gdje su definisani elementi relevantni u odnosu na sljedeće razvojne pravce i akceleratora:

- Pametni rast (Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru):
 - *povoljno okruženje za preduzetništvo i inovacije,*
 - *povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru,*
 - *mobiliziranje potencijala dijaspore,*
 - *olakšavanje poslovanja i podrška brzorastućim firmama,*
 - *globalni lanci vrijednosti.*
- Povećanje investicija u infrastrukturu:
 - *jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija.*
- Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem:
 - *održivi turizam.*

Prvi strateški cilj Strategije razvoja za period 2021-2027 godine relevantan je za sljedeće podciljeve/indikatore:

- promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje dostojanstvenih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost, i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama (predloženi indikator: Broj malih preduzeća/1.000 stanovnika);
- kontinuiran ekonomski rast po glavi stanovnika u skladu s okolnostima u zemlji (predloženi indikator: Godišnja stopa rasta budžetskih prihoda);
- do 2030, osmisliti i provesti politike za promoviranje održivog turizma koji stvara radna mjesta i promovira lokalnu kulturu i proizvode (predloženi indikator: Prosječno zadržavanje turista/dan; Broj poslovnih subjekata u ugostiteljstvu i hotelijerstvu);
- podržati razvoj domaće tehnologije, istraživanje i inovacije u zemljama u razvoju, između ostalog putem osiguranja povoljnog okruženja u pogledu politika za, između ostalog, industrijsku diversifikaciju i dodavanje vrijednosti dobrima (predloženi indikator Izdvajanja iz budžeta za istraživanje i razvoj, učešće u ukupnom budžetu).

Drugi strateški cilj je povezan sa drugim i trećim pravcem održivog razvoja BiH (*Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, te Društvo jednakih mogućnosti*) i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pripadajućim pokretačima:

- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 1: „Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor“ s pripadajućim pokretačima:
 - *odgovorna uprava orijentirana na građane i poslovni sektor,*
 - *efikasno upravljanje javnim finansijama,*
 - *funkcionalan sistem kreiranja politika i upravljanje održivim razvojem.*
- Pravac - *Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom* – Akcelerator 2 „Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava“ s pripadajućim pokretačima:

- zaštita ljudskih prava,
- efikasna borba protiv korupcije,
- borba protiv različitih oblika kriminala i terorizma.
- Pravac – *Pametni rast* – Akcelerator 3 „Unapređenje pristupa i kvalitete obrazovanja i obuke“ s pripadajućim pokretačima:
 - razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda,
 - univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje,
 - strateško investiranje u istraživačko razvojne aktivnosti,
 - kurikularna reforma na svim nivoima obrazovanja,
 - efikasan sistem cjeloživotnog učenja.
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 1 „Unapređenje politika socijalne zaštite“ sa pripadajućim pokretačima:
 - efektivno usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu,
 - jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga kroz uvođenje novih modela pružanja usluga,
 - unaprijediti sistem identifikacije i praćenje ranjivih porodica i porodica u riziku.
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 3 „Efikasna zdravstvena zaštita za sve“ s pripadajućim pokretačima:
 - unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite,
 - preventivne zdravstvene mjere,
 - strateški pristup zadržavanju postojećeg osoblja i razvoju ljudskih resursa u oblasti zdravstva.
- Pravac – *Društvo jednakih mogućnosti* – Akcelerator 4 „Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema“ s pripadajućim pokretačima:
 - jednak pristup obrazovanju,
 - uspostava sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i sa razvojnim poteškoćama,
 - povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (uzrast od 3-6 godina),
 - mjere smanjivanja ranog napuštanja školovanja,
 - smanjenje broja osoba bez znanja i vještina i njihova integracija na tržište rada.

Drugi strateški cilj je u indirektnoj vezi i sa dodatna dva akceleratora unutar pravca *Društvo jednakih mogućnosti* i to „Finansijska inkluzija“ i „Aktivacija i zapošljavanje ranjivih kategorija“ kroz multidisciplinarni pristup predmetnim pitanjima.

Treći strateški cilj nalazi se na *Pravcu pametnog rasta* i u direktnoj je vezi sa sljedećim akceleratorima i pokretačima:

- Akcelerator 2: „Povećanje investicija u infrastrukturu“ s pripadajućim pokretačima:
 - jednak pristup modernoj transportnoj infrastrukturi,
 - veći udio javnih investicija u infrastrukturu,
 - jačati infrastrukturu u oblasti digitalnih tehnologija.
- Akcelerator 3: „Zeleni rast i čista energija“ s pripadajućim pokretačima:
 - smanjenje energetske siromaštva,
 - razvoj „zelenih“ vještina i poslova,
 - decentralizacija elektro-energetskog sistema,
 - dekarbonizacija energetske sektora.
- Akcelerator 4: „Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem“ s pripadajućim pokretačima:
 - deminiranje kontaminiranih područja,
 - upravljanje rizicima od katastrofa (u pogledu infrastrukturne izgradnje),
 - zaštita i obnova prirodnog kapitala,
 - razviti sistem cirkularne ekonomije,
 - jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko-sistema,
 - održivi turizam.

II.7 Indikatori za praćenje ostvarenja strateških ciljeva

Napredak u ostvarivanju definisanih strateških ciljeva mjeri se putem indikatora. Radi se o indikatorima koji pokazuju pretpostavljeni uticaj uspješne realizacije strateških ciljeva. Za svaki indikator definisana je polazna i ciljna vrijednost. Polazne vrijednosti indikatora definisane su na osnovu podataka koji su bili raspoloživi u trenutku izrade situacione analize.

Ciljne vrijednosti za 2027. godinu procijenjene su na osnovu analize trendova iz prethodnih godina, vodeći računa o tome da je neophodno ostvariti strateški iskorak u sedmogodišnjem periodu, kao i o tome da je takav iskorak izvodiv, uz značajno ulaganje resursa kojim raspolažu odgovorni akteri razvoja USK. U narednim tabelama prikazani su indikatori sva tri Strateška cilja razvoja.

Tabela 6: Indikatori (uticaja) realizacije strateških ciljeva

STRATEŠKI CILJ 1: Izgrađeni kapaciteti uz korištenje resursa. (Izvor podataka za indikatore: Federalni zavod za statistiku, USK u brojkama)	Indikatori uticaja	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
STRATEŠKI CILJ 1: Izgrađeni kapaciteti uz korištenje resursa. (Izvor podataka za indikatore: Federalni zavod za statistiku, USK u brojkama)	Vrijednost izvoza	386 mil KM	500 mil KM
	Prosječna mjesečna neto plata u prerađivačkoj industriji	705 KM	1000 KM
	Prosječna mjesečna neto plata u ugostiteljstvu i hotelijerstvu	521 KM	800 KM
STRATEŠKI CILJ 2: Unapređen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora. (FZS, USK u brojkama)	Stepen migracija stanovništva, %	-27	0
	Grupa razvijenosti kantona na nivou FBiH ¹³	III	II
STRATEŠKI CILJ 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.	Udio komunalnog otpada koji se odlaže na sanitarne deponije, %	0	60
	% građana spojen na kanalizacijsku mrežu	54%	70%
	Broj važećih Prostornih planova JLS	2 (Bužim i Bos. Krupa)	8

¹³ Za izradu indeksa razvijenosti kantona koriste se sljedeći indikatori: a) prihodi od poreza na dohodak po stanovniku; b) stepen zaposlenosti c) kretanje stanovništva d) udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu; e) stepen obrazovanja radne snage. Prema indeksu razvijenosti u Federaciji, kategorizacija kantona se vrši u tri grupe, pri čemu viši broj grupe znači niži nivo razvijenosti, III grupa je <0,75, II grupa <0,75, 1,25> te grupa I >1,25 vrijednost indeksa. Podatke objavljuje Zavod za statistiku FBiH na godišnjem nivou.

III Prioriteti i mjere sa indikatorima

III.1 Prioriteti za Strateški cilj 1

PRIORITET 1.1: Izgradnja sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima

Prirodni resursi (poljoprivredno zemljište, šuma i nalazišta rude i kamena) predstavljaju bazu za razvoj prerađivačke industrije i kompletne privrede USK. Njihovo održivo korištenje osnov je za zadovoljenje sadašnjih potreba, kao i potreba budućih generacija. Zbog toga se uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima nameće kao strateški prioritet. Ovaj prioritet uključuje unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta, rudnih bogatstava i šuma, njihovo povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima i stavljanje raspoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK. U svakom trenutku, pri implementaciji mjera i aktivnosti uključenih u ovaj prioritet, potrebno je voditi računa o potrebama privrede u sadašnjosti, ali i o potrebi očuvanja prirodnih resursa za buduće generacije.

PRIORITET 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja

Kako bi se postojeća preduzeća razvijala i rasla i istovremeno stvarala nova, potrebno je stalno raditi na razumijevanju potreba privrede i stvaranju stimulativnog poslovnog okruženja. Podrška privrednom sektoru treba da bude usmjerena na postojeća preduzeća i stvaranje novih privrednih subjekata, što prije svega uključuje promociju preduzetništva i samozapošljavanja. Komplementarno, potrebno je raditi na unapređenju poslovne infrastrukture, čiji značajan segment čine poslovne zone, te na unapređenju tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga, kao i poboljšanju kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanju dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede.

PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije

Prerađivačka industrija predstavlja okosnicu razvoja privrede USK. Mnoga prerađivačka preduzeća nisu u mogućnosti da samostalno obezbijede sve neophodne pretpostavke za svoj dugoročan rast i razvoj. U cilju unapređenja produktivnosti i konkurentnosti prerađivačke industrije i ukupne privrede USK, pored povezivanja s lokalnom sirovinom (resursnom) bazom, potrebna je podrška za uvođenje i podsticanje inovacija, uvođenje novih i unapređenje postojećih tehnologija, kao i za internacionalizaciju poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda na međunarodnom tržištu.

PRIORITET 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala

Poput prerađivačke industrije, turizam predstavlja značajan sektor za privredni razvoj USK, čiji potencijali nisu ni iz daleka iskorišteni. U okviru pristupa odabranog u ovom strateškom dokumentu, turizam zahtjeva korjenitu podršku kako bi se uvezala, efektuirala i promovisala postojeća turistička baza te kako bi se s priče o turističkim potencijalima prešlo na profitabilne turističke proizvode.

U tom cilju, u narednom strateškom periodu, potrebno se pozabaviti unapređenjem turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima, privlačenjem investicija u ciljne turističke oblasti i promocijom USK kao atraktivne turističke destinacije. Pandemija Covida-19 predstavlja značajan rizik za uspješnu realizaciju ovog prioriteta u trenutku pisanja ovog dokumenta, ali i važnu razvojnu šansu, ukoliko se uspije izvršiti neophodna transformacija turističkog tržišta USK, u skladu sa promijenjenim okolnostima.

III.1.1 Opis mjera za Prioritet 1.1 Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima

	Indikator	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima.	Udio poljoprivrednog zemljišta USK koje se produktivno koristi.	40.000 ha	50.000 ha (+25%)
	Ostvareni prihod od koncesija od eksploatacije rudnih nalazišta.	616.000 KM	800.000 KM (+30%)
	Drvena sirovina (krupno drvo iz privatnih i javnih šuma) prerađena u USK .	580.000 m ³	661.000m ³ (+15%)
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje s prerađivačkim kapacitetima.			
Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma.			
Mjera 1.1.3. Stavljanje raspoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK.			

Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje s prerađivačkim kapacitetima

Održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem predstavlja osnov za dugoročno obezbjeđenje sirovina za prehrambenu industriju, kao i za prehrambenu sigurnost stanovništva. Doprinosi stabilnosti i kvalitetu domaće proizvodnje u uslovima sve većih rizika na globalnom tržištu hrane.

Specifičan karakter poljoprivredne proizvodnje, koji se ogleda u njenoj visokoj zavisnosti od obima i kvaliteta ograničenih prirodnih resursa, nalaže da vlasti svojim autoritetom kreiraju uslove koji će doprinijeti očuvanju njihove vitalnosti za naredne generacije. Neophodnost reakcije na klimatske promjene, zaštita poljoprivrednog zemljišta od trajne promjene namjene, smanjenje emisije gasova staklene bašte, zaštita biodiverziteta i tipičnih ruralnih pejzaža, racionalno korištenje vodnih resursa, oranica, livada, šuma i drugih prirodnih potencijala ruralnih sredina, zahtijeva definisanje pristupa i podrške koja uvažava multifunkcionalnost poljoprivrede.

Okvirna područja djelovanja u cilju unapređenja kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje s prerađivačkim kapacitetima uključuju:

- stimulisanje registracije poljoprivrednih djelatnosti, uključujući i porodična poljoprivredna gazdinstva;
- obezbjeđenje sredstava za finansiranje održivih poljoprivrednih projekata i projekata koji imaju u fokusu razvoj ruralnih područja;
- povezivanje poljoprivrednih proizvođača s otkupljivačima i prerađivačkim kapacitetima.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2025)
Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK.	Registar poljoprivrednih gazdinstava USK	11,917	14,900 (+25%)

Procenat uređenih zemljišnih knjiga usklađenih sa katastrom i terenom.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK	0%	40%
--	---	----	-----

Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma

Održivo korištenje prirodnih resursa nameće se kao prioritet imajući u vidu potrebe sadašnjih i budućih generacija, u smislu smjernica i ciljeva postavljenih Federalnom strategijom zaštite okoliša. USK raspolaže značajnim rudnim bogatstvima (mangan, mrki ugalj, gips, glina, krečnjak, kvarcni pijesak, dolomit i drugi). Takođe, postoje i značajni šumski resursi čije se vrijednosti manifestuju kroz ekološke, socijalne i ekonomske funkcije. Kao dobro od opšteg interesa, šume uživaju posebnu brigu i koriste se pod uslovima i na način koji su propisani Zakonom o šumama.

Održivo upravljanje rudnim resursima i šumama istovremeno je i pretpostavka za dugoročno obezbjeđenje sirovina za prerađivačku industriju. U skladu s tim, okvirna područja djelovanja za unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma uključuju:

- izradu dugoročnog plana eksploatacije rudnih resursa USK;
- davanje koncesija za eksploataciju rudnih nalazišta i njihovo stavljanje u funkciju;
- pravovremenu izradu šumsko-privredne osnove za svako šumsko-privredno područje (donosi se posebno za državne šume, a posebno za privatne šume u granicama grada/općine), uz sertifikaciju šuma (FSC, PEFC) i pošumljavanje;
- održivo gazdovanje i korištenje šuma i sporednih šumskih proizvoda prema dugoročnim planovima (šumsko - privredne osnove).

Ova mjera je poveziva sa Mjerom 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u okviru Strateškog cilja 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2023)
Broj koncesionara koji se bave eksploatacijom mineralnih sirovina (osim eksploatacije dolomita).	Ministarstvo privrede	12	15
Procenat šuma USK za koje je pripremljena šumsko - privredna osnova.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK	55%	65%

Mjera 1.1.3. Stavljanje respoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK

Održivo upravljanje prirodnim resursima pretpostavka je za njihovu zaštitu i očuvanje za naredna pokoljenja, kao i za obezbjeđenje sirovinske osnove za prerađivačku industriju. USK raspolaže sa značajnim prirodnim resursima važnim za kvalitet života stanovništva, ali i za razvoj mnogih privrednih djelatnosti zasnovanih na lokalnoj resursnoj bazi. U ove resurse prije svega spadaju poljoprivredno zemljište, šume i rudna bogatstva.

U okviru ove mjere potrebno postoje tri ključna područja djelovanja:

- stimulisanje investicija u kapacitete za otkup i preradu poljoprivrednih proizvoda;
- transparentna dodjela koncesija i stimulisanje investicija u kapacitete za eksploataciju rudnih bogatstava;

- unapređenje postojećeg sistema raspodjele drvene sirovine prvenstveno u cilju namirenja potreba i kapaciteta lokalne prerađivačke industrije.

Implementacija mjera 1.1.1 i 1.1.2. pretpostavka je za uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK	11,917	14,900
Prihod od koncesionih naknada.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK i Ministarstvo privrede	616.000 KM	800.000 KM
Drvena sirovina (krupno drvo iz privatnih i javnih šuma) prerađena u USK.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK	580.000m ³	661.000 m ³

IV.1.2 Opis mjera za Prioritet 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja

Indikator		Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Prioritet 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja.	Broj novoosnovanih privrednih subjekata	187	220
	Broj aktivnih poslovnih zona u USK	10 (Bihać 2, Bos. Petrovac Bos. Krupa 3, Cazin 1, Ključ 1)	14
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva.			
Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona.			
Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga.			
Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog s potrebama privrede.			

Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva

Cilj ove mjere je promovisanje preduzetništva, stvaranje pretpostavki za pokretanje novih preduzetničkih aktivnosti i unapređenje okruženja za postojeće preduzetnike. Akcent se stavlja na promociju preduzetništva i samozapošljavanja i osiguranje ostalih vidova podrške razvoju poduzetništva. Uspješnom Implementacijom mjere očekuje se postizanje boljeg razumijevanja i veće zainteresovanosti (posebno mladih) za preduzetničke aktivnosti.

Okvirna područja djelovanja u vezi sa mjerom usmjerenom na podršku razvoju preduzetništva uključuju:

- promociju preduzetništva i samozapošljavanja, prvenstveno kod mladih, te jačanje kapaciteta za obavljanje praktične nastave u srednjim stručnim školama, kako bi se stvorila zainteresovanost za preduzetništvo i podigla svijest o značaju preduzetništva;
- organizovanje obuka iz oblasti preduzetništva kroz odgovarajuće vidove neformalnog obrazovanja, da bi potencijalni preduzetnici razumijeli prednosti i zahtjeve bavljenja

preduzetništvom i stekli potrebna znanja i vještine bitne za započinjanje samostalnih poslovnih poduhvata;

- pružanje mentorske podrške za početne poslovne aktivnosti;
- pružanje finansijske podrške za preduzetnike početnike i za postojeće preduzetnike.

U sklopu ove mjere, potrebno se pozabaviti i analizom prepreka za ulazak u poslovne aktivnosti, te pomoći pri povezivanju i umrežavanju preduzetnika međusobno, s drugim preduzećima i ostalim akterima na tržištu.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2024)
Broj učenika koji pohađaju praksu u preduzećima.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	1169 (školska godina 2019/20)	2500
Broj zaposlenih u preduzećima koja posluju u okviru inkubatora.	Privredna komora USK	0	40

Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona

Cilj ove mjere je osiguranje sistema podrške koji će omogućiti ekonomsku budućnost poslovnih zona i privlačenje domaćih i stranih investitora. Unapređenje poslovne infrastrukture treba da bude u funkciji ravnomjernog razvoja USK, rasta poslovnih aktivnosti, te povećanja investicija i zaposlenosti unutar poslovnih zona.

Infrastrukturno opremljene poslovne zone, uz kvalitetnu saobraćajnu povezanost s glavnim saobraćajnim pravcima i sistem poticajnih mjera i povlastica za poslovanje, doprinose lokacijskoj konkurentnosti određenog područja.

Okvirna područja djelovanja uključuju:

- regulisanje pravnog osnova za osnivanje poslovnih zona;
- procjenu perspektivnosti poslovnih zona s aspekta interesa domaćih i stranih investitora;
- infrastrukturno opremanje najperspektivnijih zona (izrada projektno-tehničke dokumentacije, provođenje postupka javne nabavke, izvođenje radova i instaliranje opreme);
- uspostavljanje i proširenje usluga poslovnih zona kroz širenje i poboljšanje funkcija operativnoga upravljanja i portfolia usluga (uspostavljanje i jačanje funkcionalnosti operatora, obezbjeđenje poticajnih mjera za investitore, obezbjeđenje zajedničkih usluga, informisanje, umrežavanje, posredovanje, izgradnja kapaciteta, savjetovanje, obuka i tehnička podrška);
- promovisanje kapaciteta poslovnih zona prema domaćim i stranim investitorima (priprema marketing profila, promocija zone, promocija preduzeća, podrška uključivanju u lance vrijednosti).

Ova mjera se odnosi na Program podrške izgradnji poduzetničkih zona u općinama USK („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 10/12).

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2024)
Iznos sredstava namijenjenih za podršku razvoju poslovnih zona.	Ministarstvo finansija USK	990,600 KM	2 mil KM

Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga

Cilj ove mjere uključuje podizanje kapaciteta pružalaca poslovnih usluga i jačanje lokalne ponude poslovnih usluga, kako se bi njihova dostupnost i struktura prilagodila potrebama privrede USK i tako doprinijelo unapređenju konkurentnosti privatnog sektora.

Područja djelovanja uključuju unapređenje konsultanskih usluga (posebno onih koje nisu dostupne na području USK):

- bolje informisanje korisnika o raspoloživim uslugama;
- fizičko približavanje usluga korisnicima (uključujući podršku uspostavljanju i proširenju kapaciteta za obuku, testiranje proizvoda i izdavanje certifikata, u saradnji sa fakultetima);
- jačanje kapaciteta pružalaca i bolje prilagođavanje usluga zahtjevima pojedinačnih korisnika (npr. ponuda određenih specijalističkih obuka na licu mjesta, odnosno u samim preduzećima);
- bolje informisanje donosilaca odluka u preduzećima o potrebama i o koristima od obuka putem edukativnih seminara i radionica, u saradnji sa privrednom komorom;
- jačanje kvaliteta ponude specijalizovanih sektorskih i industrijskih poslovnih usluga - obuka konsultanata u saradnji s međunarodnim sektorskim konsultantima,
- razvoj i primjena šema za subvencionisanje konsultantskih usluga u proizvodnim industrijskim preduzećima.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2018)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj aktivnih lokalnih pružalaca poslovnih usluga preduzećima.	Privredna komora USK (anketa)	6 (Tehnički fakultet Bihać, PK USK, Obrtnička komora USK, RAUSK, Plod Centar, Una Consulting)	10

Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede

Cilj ove mjere je stručna analiza potreba tržišta rada i provođenje aktivnih mjera za unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa koji pristupaju ili se već nalaze na tržištu rada u skladu s potrebama privrednih subjekata.

Područja djelovanja odnose se na:

- provođenje sveobuhvatne analize potreba na tržištu rada USK;
- povezivanje institucija cjeloživotnog učenja s tržištem rada;
- uključivanje predstavnika privrede u modernizaciju i unapređenje obrazovnih programa;
- povećanje učešća osoba svih generacija u procesima cjeloživotnog učenja te formalnog i neformalnog obrazovanja (a posebno ranjivih i socijalno isključenih grupa);
- organizovanje izvođenja praktične nastave u preduzećima i u saradnji sa preduzećima;
- unapređenje proaktivnosti posrednika na tržištu rada.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj obrazovnih subjekata koji imaju sporazum s privredom o obavljanju praktične nastave.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	11	16
Broj učenika koji primaju novčanu nadoknadu od poslodavaca kod kojih obavljaju praksu.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	31 (školska godina 2019/20)	2500

III.1.3 Opis mjera za Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije

Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije	Indikator	Polazna vrijednost (2020)	Ciljna vrijednost (2027)
	Broj registrovanih preduzeća u USK	1925	2100
	Godišnja vrijednost izvoza preduzeća iz USK	386 mil KM	500 mil KM
	Prosječna mjesečna neto plata u prerađivačkoj industriji USK	705 KM	1000 KM
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji.			
Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi.			
Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu.			

Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji

Prerađivačka industrija USK, slično kao i u ostatku BiH, u najvećoj je mjeri niskoproduktivna i niske prodajne vrijednosti (u odnosu na standarde razvijenih zemalja), prije svega zbog niskog stepena primjene najsavremenijih tehnologija, kao i niske stope inovacija. Cilj ove mjere je unapređenje kapaciteta prerađivačke industrije USK radi postizanja veće dodane vrijednosti zasnovane na savremenim tehnološkim rješenjima i inovacijama, uz povezivanje prerađivačke industrije sa sertifikacionim i akreditacionim tijelima.

Glavna područja djelovanja u okviru mjere usmjerene na uvođenje novih i unapređenje postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji odnose se na:

- pružanje savjetodavnih usluga preduzećima iz prerađivačke industrije u domenu izbora i nabavke novih i unapređenju postojećih tehnoloških rješenja, kao i njihove primjene u proizvodnim procesima;
- obezbjeđenje subvencija i grantova za nabavku novih i unapređenje postojećih tehnologija;
- implementaciju međunarodnih standarda i obezbjeđenje potrebnih sertifikata od strane akreditacionih tijela za ocjenu usklađenosti.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2018)	Ciljne vrijednosti (2027)
Nove investicije u prerađivačkoj industriji (nova i postojeća preduzeća).	Ministarstvo privrede USK	57,226 mil KM (2018)	70 mil KM

Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi

Pored primjene zastarjelih tehnologija u proizvodnim procesima, nizak stepen inoviranja jedan je od najznačajnijih razloga niske produktivnosti i posljedično, niske konkurentnosti privrede USK. Najveći broj preduzeća nije u mogućnosti da samostalno obezbijedi funkcije naučno - istraživačkog razvoja i primjenu inovacija u svakodnevnom poslovanju. Sa druge strane, u velikoj su mjeri pokidane veze između preduzeća i institucija koje se bave istraživanjem i razvojem, kao što su fakulteti tehničke i ekonomske struke.

Cilj ove mjere je pružanje podsticaja preduzećima (prevenstveno iz prerađivačke industrije, ali i iz drugih djelatnosti) u njihovim inovativnim aktivnostima, bez obzira da li se radi o razvoju novih proizvoda i usluga, unapređenju proizvodnih procesa, organizaciji i marketingu, ili o digitalizaciji.

Ključna područja djelovanja radi podsticanja inovacija u privredi uključuju:

- stvaranje ambijenta koji potiče saradnju između privrede, univerziteta, resornih ministarstava i drugih relevantnih aktera;
- povezivanje naučno-istraživačkih institucija s privrednicima i rad na zajedničkim projektima, uz obezbjeđenje finansijske podrške za inovacione i istraživačko -razvojne aktivnosti;
- pružanje podrške osnivanju razvojnih centara i instituta u privredi, u saradnji s akademskom zajednicom;
- subvencionisanje poslovnih usluga usmjerenih na uvođenje inovacija (razvoj novog proizvoda/usluge, unapređenje procesa, digitalizacija, organizacija i marketing).

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Iznos sredstava za subvencionisanje poslovnih usluga usmjerenih na primjenu inovacija.	Ministarstvo privrede USK	0	300.000 KM
Broj korisnika (preduzeća) koja su uvela inovacije .	Ministarstvo privrede USK	0	30

Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu

U cilju unapređenja poslovanja prerađivačke industrije USK, neophodno je pružiti podršku preduzećima u internacionalizaciji njihovih poslovnih aktivnosti radi obezbjeđenja plasmana proizvoda i usluga na međunarodnim tržištima. Pored poboljšanja tehnološke osnove i zadovoljenja kriterijuma potrebnih za izvoz na tržište EU i ostala tržišta koji se odnose na standarde kvaliteta i sertifikate, ključna područja djelovanja u okviru ove mjere odnose se na:

- podršku preduzećima iz prerađivačke industrije u organizaciji i odlasku na sajamske posjete i sajamska izlaganja;
- pripremu i organizovanje poslovnih susreta sa međunarodnim partnerima;
- jačanje međusobne saradnje preduzeća iz prerađivačke industrije u cilju zajedničkog razvoja proizvoda, organizacije proizvodnje, plasmana proizvoda i nastupa na inostranim tržištima (klasterizacija).

Cilj ove mjere je internacionalizacija poslovnih aktivnosti, uz istovremeno jačanje konkurentnosti preduzeća iz prerađivačke industrije na međunarodnim tržištima, kroz sajamske nastupe, poslovne susrete sa međunarodnim partnerima, kupcima i dobavljačima i razvoj saradnje preduzeća i klasterizaciju radi uklanjanja prepreka za nastup na ciljnim tržištima.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj preduzeća koja su nastupila na sajmovima u inostranstvu u organizaciji PK USK.	Privredna komora USK	20	40
Broj klastera u čijem radu aktivno učestvuju preduzeća iz USK.	Privredna komora USK	1 (Una-sana klaster)	3

III.1.4 Opis mjera za Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala

Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala.	Indikator	Polazna vrijednost (2020)	Ciljna vrijednost (2027)
	Broj turističkih dolazaka / broj noćenja	64,416 / 101,210	95,000 / 150,000
	Ukupan prihod od turizma	27,2 mil KM	40 mil KM
	Broj zaposlenih u turizmu	2,265	3,000
PRIPADAJUĆE MJERE ZA REALIZACIJU PRIORITETA			
Mjera 1.4.1. Unapređenje turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima.			
Mjera 1.4.2. Promocija i privlačenje investicija u ciljane turističke oblasti u sektoru turizma.			
Mjera 1.4.3. Promocija USK kao atraktivne turističke destinacije.			

Mjera 1.4.1. Unapređenje turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima

Cilj ove mjere je podrška unapređenju postojeće turističke ponude USK kroz razvoj inovativnih i specijaliziranih turističkih proizvoda te aktiviranje novih privlačnih turističkih proizvoda s većom dodanom vrijednošću. Da bi se ovaj cilj ostvario, potrebno je povećanje kvaliteta smještajnih kapaciteta uz uključivanje što većeg broja lokalnih poduzetnika i njihovih proizvoda/usluga u destinacijski lanac vrijednosti.

Glavna područja djelovanja na pravcu unapređenja turističke ponude USK odnose se na:

- prikupljanje informacija i priprema baze podataka za cjelokupnu lokalnu turističku ponudu na području USK;
- analiza postojeće turističke ponude i mogućnosti za aktiviranje dodatnih turističkih resursa;
- uvezivanje elemenata turističke ponude u turističke proizvode radi uspostavljanja atraktivnih turističkih ruta.

Također je potrebno raditi na podizanju svijesti stanovništva u ruralnim krajevima (kroz edukativna predavanja i stručne radionice) o mogućnostima i važnosti bavljenja turizmom te značaju očuvanja tradicionalnih i autohtonih proizvoda, kao i autentične prirodne i kulturne baštine. Za unapređenje turističke ponude, nužna su ulaganja u zaštitu i održavanje kulturno - historijske baštine, kao i njeno inkorporiranje u turističku ponudu na lokalnom i na regionalnom nivou. Ovim temama također se bavi *Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.*

Uspješna implementacija ove mjere u bliskoj je vezi sa donošenjem sljedećih planskih dokumenata u oblasti turizma:

- a) Strategija razvoja turizma USK,
- b) Marketing plan turizma USK,
- c) Plan promocije turizma USK,
- d) Master-plan.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj novih turističkih proizvoda na području USK	Turistička zajednica USK; Unasana klaster	6 (Stari Grad Ostrožac, Stari Grad Cazin, Enduro motocross, Brdska autototka „Krajiška zmija“, Međ. paraglajding takmičenja, Ski skokovi Vikići)	10 (Kuća Nurije Pozderca, Kuća Ibri Alagića, Kula Radetina, Sojeničko naselje Ripač, Stari Grad Sokolac i Ostrovica, Sportsko – turistički Aerodrom Željava, Smaragdne šetnice na Uni na Unskim otocima)

Mjera 1.4.2. Promocija i privlačenje investicija u ciljne turističke oblasti u sektoru turizma

Ova mjera podrazumijeva osiguranje podrške promociji i privlačenju investicija u ciljne oblasti u sektoru turizma u cilju unapređenja i efektiviranja atraktivnih turističkih destinacija, razvoja novih turističkih proizvoda i njihovog uvezivanja u jedinstvenu turističku ponudu USK i šire.

Glavna područja djelovanja odnose se na:

- izgradnju javnih kapaciteta za pružanje turističkih usluga na novim lokalitetima;
- unapređenje postojećih turističkih odredišta;
- promociju i podršku investicijama u privatne smještajne kapacitete, kroz finansijske i nefinansijske podsticaje;
- kreiranje novih turističkih sadržaja (turističke manifestacije, te posebni oblici turizma, kao što su rekreativni, ruralni, lovni, zdravstveni, eko, vjerski);
- unapređenje i integraciju sistema turističkog informisanja.

Navedena područja djelovanja mogu da uključe i opremanje turističkih lokacija, unapređenje infrastrukture i komunikacija, fizičko unapređenje samih destinacija i njihovih sadržaja, turističko označavanje, uvođenje dodatnih usluga, turističko informisanje, itd.

Za uspješnu implementaciju ove mjere, od velikog značaja bi bilo donošenje odluke o prostorima od posebnog značaja za razvoj turizma USK u koje bi se investiralo u skladu sa Master planom USK.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj turističkih ležajeva.	Turistička zajednica USK	1,520	1,950
Broj integriranih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije USK.	Turistička zajednica USK; Una-sana klaster	9	15

Mjera 1.4.3. Promocija USK kao atraktivne turističke destinacije

Cilj mjere je promocija USK na turističkom tržištu kao atraktivne turističke destinacije zasnovane na lokalnim potencijalima i resursima, uz korištenje mogućnosti prekogranične saradnje (Plitvička jezera, blizina morske obale, itd.).

Potreba da se optimalno iskoriste svi uslovi USK za razvoj turizma biće zasnovana na sljedećim područjima djelovanja:

- organizaciono povezivanje i operativno umrežavanje svih interesnih strana - javnih institucija i privatnih operatera (agencije, turistička poduzeća, ugostiteljski objekti i sl.);
- izrada zajedničkih promotivnih materijala i osmišljavanje promotivnih akcija (stranica, publikacija, događaja, sajmovi);
- jačanje saradnje između turističkih radnika i lokalnih zajednica pri planiranju, pripremi i provođenju zajedničkih turističkih projekata i popratnih promotivnih aktivnosti;
- zajednička promocija čitavog područja USK kao turističke destinacije zasnovane na svim lokalnim resursima i atrakcijama (prirodnim, kulturnim, tradicionalnim običajima i dr.);
- jačanje prekogranične saradnje s Republikom Hrvatskom;
- priprema za korištenje dostupnih domaćih finansijskih izvora (lokalnih i kantonalnih te državnog budžeta) i zajedničko apliciranje za financiranje iz EU fondova.

Donošenje Strategije turizma USK, Marketing plana, Master plana i Plana promocije turizma značajno će doprinijeti usmjeravanju, finansiranju i provođenju promotivnih aktivnosti.

Indikatori	Izvor	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.)	Turistička zajednica USK; Una-sana klaster	27	40
Broj programa prekogranične saradnje	Turistička zajednica USK; Una-sana klaster	3	5

III.2. Prioriteti za Strateški cilj 2

PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu s EU praksama koji će se postići kroz modernizaciju programa obrazovnih institucija u skladu s savremenim EU praksama, racionalizaciju mreže škola kroz optimizaciju, rekonstrukciju i proširenje kapaciteta postojećih obrazovnih objekata i modernizacija školskih prostorija, proširenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture te jačanje ravnopravnosti u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama.

PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika koji će se postići kroz podršku jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika, jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama i jačanje mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih.

PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga koji će se postići kroz podršku materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova, uz donošenje i implementaciju javnih politika prevencije bolesti te podršku uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.

PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća koji će se postići kroz dekontaminaciju površine USK od MES i NUS, uspostavu sistema prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika te jačanje ljudskih resursa i opremljenosti Uprave policije.

III.2.1 Opis mjera za Prioritet 2.1. Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama

Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa modernim EU praksama

Cilj ove mjere je kreirati savremene kurikulume u skladu s modernim EU praksama. Ključna područja djelovanja odnose se na:

- provođenje cjelovite kurikularne reforme u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju,
- edukacija postojećeg nastavnog kadra radi implementacije savremenih kurikuluma u praksi,
- stalno praćenje i unapređivanje kvaliteta odgojno - obrazovnog procesa u školama,
- uvođenje sistema i mehanizama kreiranja udžbenika i drugih učila i pomagala te unapređenje profesionalnih znanja i kompetencija nastavnika i kontinuirano promovisanje značaja i uloge nastavnika za razvoj društva,
- podrška razvoju stručnog, cjeloživotnog i neformalnog obrazovanja zasnovanog na potrebama privrede i tržišta rada i podrška uspostavljanju i razvoju instituta, istraživačkih centara i

drugih naučno - obrazovnih institucija u svrhu multisektorske saradnje u odgoju i obrazovanju djece u školi i lokalnim zajednicama,

- izgradnja studentskih i učeničkih domova te integrisanog studentskog kampusa kroz grupisanje visokoobrazovnih objekata.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Udio (%) razvijenih kurikuluma po nivoima obrazovanja i predmetnim područjima.	Pedagoški zavod USK	0 %	100 %
Učenici obuhvaćeni internim i eksternim vrednovanjima postignuća.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	0 %	80 %
Udio (%) nastavnog osoblja koji su prošli edukacije radi implementacije savremenih kurikuluma u praksi.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	0 %	80 %

Mjera 2.1.2. Racionalizacija mreže škola kroz optimizaciju, rekonstrukciju i proširenje kapaciteta postojećih obrazovnih objekata i modernizacija školskih prostorija

Jedan od koraka ka stvaranju modernog sistema obrazovanja je i optimizacija mreže škola i to nije formalnost, već je jedan od prvih koraka ka kvalitetnom obrazovanju, većoj odgovornosti i racionalizaciji poslovanja, kreativnosti u planiranju i odlučivanju i upravljanju nastavnim procesom. Optimizacija treba biti tehnički i organizacijski izvodljiva i mora imati jasne i prepoznatljive ciljeve. Da bi se ostvarila racionalizacija mreže škola, treba uzeti u obzir niz faktora kao što su broj škola, broj učenika, broj stanovnika po općinama, stepen i tip razvoja lokalnih zajednica i potrebe lokalne privrede, itd. S druge strane, unapređenje kvaliteta treba biti zadatak svake pojedinačne obrazovne institucije. Na kvalitet obrazovanja može se djelovati s različitih aspekata i nivoa. Kvalitet obrazovanja unapređuje se i poboljšanjem kvaliteta svake pojedinačne škole. Svaka škola mora biti organizacija koja uči i stalno poboljšava svoje kapacitete. Svaka škola treba kreirati vlastitu školsku klimu i kulturu i kontinuirano raditi na njenom unapređenju s ciljem dostizanja postavljenih ciljeva.

Dodatno, svaka škola ima obavezu prepoznati i znati iskoristiti sve resurse koji se nalaze u njenom neposrednom okruženju: to su u prvom redu roditelji i porodice djece, koji imaju najveći interes da njihova djeca odrastaju i obrazuju se u sigurnom i poticajnom okruženju i da do maksimuma razviju svoje potencijale. Lokalna zajednica također ima ozbiljan interes za kvalitetan rad škola koje u njoj djeluju. Različite ustanove, organizacije, posebno nevladine koje djeluju u lokalnoj zajednici predstavljaju značajne potencijalne partnere za zajedničko djelovanje na poboljšanju uvjeta rada i kvaliteta obrazovanja u školama.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Udio (%) aktivnosti za osnaživanje partnerstva sa roditeljima, ustanovama i lokalnim zajednicama.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	20 %	100 %

Mjera 2.1.3. Proširenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture

Cilj ove mjere je povećati kvalitet rada predškolskih ustanova i učešće djece i mladih u kvalitetnim i na djecu/mlade usmjerenim programima. Ključna područja djelovanja odnose se na:

- stupanje na snagu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju,
- uvođenje pripremnog programa za polazak u školu za svu djecu,
- uključivanje djece iz socijalno isključenih kategorija,
- moderniziranje programa i uvođenje različitih oblika kraćih programa,
- povećanje upisa djece u predškolske ustanove,
- povećanje kapacitete predškolskih ustanova,
- osiguranje kvaliteta,
- umrežavanje javnih i privatnih predškolskih ustanova i osnovnih škola sa područja USK,
- izgradnja sportskih i objekata kulture.

Pored gore navedenog, mjera se također odnosi na povećanje ulaganja u kapitalne investicije vezane za opremljenost osnovnih i srednjih škola, posebno u smislu energetske efikasnosti, kreiranje fizičkih mogućnosti za djecu s poteškoćama u razvoju. Navedene nedostatke (deficite u prostoru) potrebno je otkloniti dogradnjom, adaptacijom ili izgradnjom prema urbanističkim normativima za objekte osnovnih i srednjih škola te razmotriti osiguravanje smještaja za studente, učenike srednjih škola koji pohađaju buduće specijalizirane škole u Bihaću i sl., kroz izgradnju studentskih i učeničkih domova i kroz izgradnju ili dogradnju Muzeja USK. Nadalje, mjera se odnosi i na poboljšanje uslova za razvoj sporta i to u vidu povećanja sredstava koja se izdvajaju za sportske saveze i razvoj sporta u cjelini.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost
Broj opremljenih osnovnih škola za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	25	47, 2024. godina
Procenat upisane djece u programe pripreme za polazak u školu.		90	100, 2024. godina
Ukupna površina korisnog prostora kulture u funkciji u USK, m2.		22900	30000, 2027 godina
Broj korisnika usluga prostora kulture u funkciji u USK.			
Iznos dotacija sportskim savezima iz Budžeta USK		519,083 KM	800,000 KM, 2027. godina

Mjera 2.1.4. Jačanje ravnopravnosti u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama

Kroz ovu mjeru, jedan od osnovnih projekata podrazumijeva povećati obuhvat neuključene djece u obrazovanje, unaprijediti uvjete i usluge u obrazovanju za svu djecu. Naime, potrebno je identificirati djecu koja nisu obuhvaćena osnovnim obrazovanjem i pružiti podršku porodicama, unapređivati podršku djeci romske populacije u školama, putem povećanja obima i kvaliteta usluga za ovu djecu, unapređivati podršku djeci iz socijalno i ekonomski marginaliziranih porodica kao i djeci koja žive u ustanovama socijalne zaštite, povećati obim i kvalitet usluga za djecu s teškoćama u razvoju, kontinuirano unapređivati podršku nadarenoj i talentiranoj djeci, podizati svijest javnosti o djeci koja nisu uključena u obrazovanje, putem aktivnijeg uključivanja medija i snaženjem drugih oblika društvene komunikacije. Na drugoj strani, odgojno - obrazovne institucije treba da identificiraju talentirane učenike i osiguraju daljnji razvoj njihovog talenta kroz posebno kreirane programe.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
------------	-------	---------------------------	--------------------------

Udio prepoznate djece sa poteškoćama u razvoju.	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK	50%	100 %
Udio prepoznate talentirane djece.		50%	100 %

III.2.2 Opis mjera za Prioritet 2.2. Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika

Mjera 2.2.1. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika

Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život osoba sa teškoćama u razvoju, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica sa djecom, kao i osoba bez porodične podrške, te stvarati uslove za sprečavanje negativnih društvenih pojava kao što su maloljetnička delinkvencija i nasilje u porodici. Ključna područja djelovanja odnose se na:

- edukaciju iz različitih oblasti stručnih lica u centrima za socijalni rad na području USK,
- edukacija hranitelja,
- jačanje položaja osoba sa teškoćama u razvoju, porodica sa djecom i žrtava nasilja u porodici,
- podršku programima prevencije maloljetničke delinkvencije.

Kada govorimo o mjerama i pronatalitetnim politikama, kao dio mjere, predviđeno je da USK svake godine otvori poziv za JLS u cilju povećanja stepena nataliteta, odnosno implementacije aktivnosti koje će dovesti do zaustavljanja negativnih trendova u migraciji stanovništva, posebno mladih.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj registrovanih hranitelja u sistemu hraniteljstva FbiH.	Centri za socijalni rad USK	7	40
Broj osoba smještenih u hraniteljske porodice.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	9	80

Mjera 2.2.2. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama

Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život djeci i porodicama putem saradnje javnog i nevladinog sektora. Ključna područja djelovanja:

- saradnja javnog i nevladinog sektora u zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja,
- saradnja javnog i nevladinog sektora u poboljšanju uslova života korisnika javnih kuhinja,
- saradnja javnog i nevladinog sektora u poboljšanju uslova života djece i odraslih s invaliditetom,
- saradnja javnog i nevladinog sektora u poboljšanju uslova života žrtava nasilja u porodici koji su smješteni u sigurne kuće,
- edukacija djece i odraslih s teškoćama u razvoju od strane nevladinog sektora, a uz podršku javnog sektora,
- otvaranje servisa za podršku osobama s teškoćama u razvoju – kroz realizaciju zajedničkih projekata u ovu svrhu u saradnju sa nevladinim sektorom.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj djece bez roditeljskog staranja kojima su poboljšani uslovi života.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	120 (minimalno 40% djevojčica)	18
Broj lica sa teškoćama u razvoju koji koriste usluge podrške od strane NVO.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	1000 (minimalno 40% žena)	200

Mjera 2.2.3. Jačanje mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih

Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život mladih koji su pripadnici konstitutivnih naroda i ostalih, koji saraduju međusobno, te koji direktnim angažmanom učestvuju u procesu odlučivanja u društvenoj zajednici.

Ključna područja djelovanja:

- podrška prevenciji emigracije mladih,
- podrška nevladinim organizacijama koji se bave problemima mladih.

USK je započeo sa uvođenjem određenih prava koja imaju za cilj sprečavanje odlaska mladih. Povećanje porodijskih naknada za nezaposlene porodilje. Pored toga, Služba za zapošljavanje USK ima programe prekvalifikacije i edukacije, između ostalog i za mlade. Konkretno, ova mjera podrazumijeva sufinansiranje projekata i aktivnosti udruženja - između ostalih i udruženja koja se bave određenim pitanjima koja su bliska mladima, npr. sprječavanje zloupotreba droga, edukacija o seksualno prenosivim bolestima, maloljetničkoj delinkvenciji i sl.). Posebna pažnja će se obratiti na projekte koji direktno doprinose jačanju mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih.

Pored gore navedenog, mjera se također odnosi na implementaciju adekvatnih mjera iz Strategije prema mladima 2018-2022 i to konkretno na one mjere i prioritete koji su u nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Procenat mladih uključenih u rad omladinskih organizacija.	Vijeće mladih USK	15%, 2019. Godina	50%
Procenat mladih koji smatraju kako nemaju uticaja na donošenje odluka koje ih se tiču.	Vijeće mladih USK	71%, 2018. Godina	20%

III.2.3 Opis mjera za Prioritet 2.3. Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga

Mjera 2.3.1. Podrška materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova

Osnovni cilj ove mjere je vezan za podršku za materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, uz dodatna upošljavanja ljudskih resursa. Naime, svrha mjere je stvoriti uslove za kvalitetan rad doktora, odnosno medicinskog i nemedicinskog osoblja te pružiti pacijentima kvalitetne uslove za liječenje.

Ključna područja djelovanja odnose se na: rekonstrukciju objekata Kantonalne i Opće bolnice, domova zdravlja i područnih ambulanti, opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom opremom i angažovanje doktora deficitarnih specijalizacija, kao i drugog kvalitetnog medicinskog osoblja.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2020)	Ciljna vrijednost (2027)
Površina rekonstruisanih objekata Kantonalne i Opće bolnice (m ²).	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	0	2000
Površina rekonstruisanih domova zdravlja.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	0	1500
Površina rekonstruisanih područnih ambulanti.	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	0	1500

Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti

Cilj ove mjere je pružiti podršku donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti srca i krvnih žila, malignih i rijetkih bolesti, zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja, unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja, unapređenje ranog rasta, razvoja i ishrane djece te sprečavanja zloupotrebe opojnih droga. Osnovni cilj mjere je smanjiti broj pacijenata oboljelih od bolesti srca i krvnih žila, malignih i rijetkih bolesti, psihičkih bolesti, seksualno prenosivih bolesti te broj ovisnika o drogama. Stoga, u početnom periodu implementacije Strategije (2021-2022), a prateći trendove za prevenciju bolesti i unapređenje javnog zdravlja, potrebno je pripremiti i donijeti javne politike (zakone i podzakonske akte) koji su preduslov za implementaciju svih ostalih definisanih aktivnosti i projekata od 2022 godine.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2018)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj umrlih od ključnih oboljenja na području USK.	Federalni zavod za statistiku - obrada uzroka smrti FBiH	2260 (Podaci Federalnog zavoda za statistiku- obrada uzroka smrti FBiH)	2000
Broj registrovanih zaraznih bolesti na području USK (gripa, Varicellae, Enterocolitis acuta, Scabies, Tbc pulmonum activa).	Zavod za javno zdravstvo FBiH, publikacija Zdravstveno stanje stanovništva FBiH	3577 (Podaci Federalnog zavoda za statistiku- obrada uzroka smrti FBiH)	2500

Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite

Cilj ove mjere je pružiti podršku uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih usluga i terapijskih zahvata u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite u Unsko - sanskom kantonu koja će dovesti do bržeg i lakšeg pristupa zdravstvenim uslugama onih pacijenata kojima je potrebna posebna brigada.

Ključna područja djelovanja odnose se na:

- obučavanje i edukaciju stručnog osoblja koje će pružati visokodiferencirane usluge,
- nabavku opreme neophodne za pružanje visokodiferenciranih usluga iz sistema tercijarne zdravstvene zaštite, posebno razvoja invazivne kardiologije, radiologije i onkologije.

U tom smislu, osiguranje dovoljnog broja i strukture ljudskih resursa koja će omogućiti kvalitetno, održivo i pravedno provođenje visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite, ali i uopćene zdravstvene zaštite stanovništvu USK je osnovni cilj ove mjere.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Broj novouspostavljenih i razvijenih visokodiferenciranih specijaliziranih usluga iz sistema tercijarne zdravstvene zaštite u USK.	Kantonalna bolnica „Dr. Irfan Ljubijankić“ Bihać, Zavod za javno zdravstvo USK	0, 2019. godina	30
Broj studenata koji studiraju na visokoškolskim ustanovama medicinskog i zdravstvenog usmjerenja na godišnjem nivou (medicinskom fakultetu, stomatološkom i farmaceutskom i fakultetu zdravstvene njege).	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK	5, 2020. godina	10, na godišnjem nivou do 2027.

III.2.4 Opis mjera za Prioritet 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća

Mjera 2.4.1. Dekontaminacija površine USK od MES i NUS

Da bi osigurala da BiH blagovremeno ispunjava svoje obaveze u pogledu čišćenja mina, država će blagovremeno poduzeti mjere i aktivnosti na produženju roka određenog za uništavanje protivpješadijskih mina, prema članu 5. Otavske konvencije i osigurati poštivanje i primjenu novousvojenih standarda za protivminske akcije i standardnih operativnih procedura BiH. Osim toga, BiH će osigurati potpuno provođenje procesa vraćanja površina u upotrebu, što će rezultirati djelotvornijim operacijama izviđanja i čišćenja. Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine se obavezuje da će voditi računa da se kroz kvalitetno upravljanje informacijama prikupljaju, pohranjuju, analiziraju i razmjenjuju sve relevantne informacije te da se koriste u svrhu efikasnog i djelotvornog planiranja, određivanja prioriteta, izdavanja zadataka i provođenja protivminskih akcija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Ukupna sumnjiva površina u km ² USK.	Izveštaj o radu BH MAC	100.72 km ²	0

Mjera 2.4.2. Uspostava sistema prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika

Rano upozoravanje od prirodnih i sigurnosnih rizika podrazumijeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravovremenih informacija i upozorenja kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijete opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme kako bi se smanjili mogući gubici i štete. Uspostavljanjem sistema ranog upozoravanja u sistemu civilne zaštite Federacije Bosne i Hercegovine stvaraju se pretpostavke za pravovremeno obavješćavanje i uzbunjivanje stanovništva o nadolazećoj opasnosti i aktiviranje ljudskih i materijalnih resursa za djelovanje na zaštiti i spašavanju ugroženih ljudi i materijalnih dobara. Navedeni sistem čine sistem osmatranja i obavješćavanja i sistem uzbunjivanja koji funkcionišu u okviru organa uprave za civilnu zaštitu Federacije BiH, kantona i općina kao centri osmatranja, obavješćavanja i uzbunjivanja, odnosno operativni centri civilne zaštite 121.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2023)
Broj aktera zaštite i spašavanja uvezanih u sistem ranog upozoravanja od rizika uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama.	KUCZ-e i Općinske službe civilne zaštite	0	30

Mjera 2.4.3. Jačanje ljudskih resursa i opremljenosti Uprave policije

U okviru mjere, predviđeno je povećanje broja uposlenika MUP-a a posebno će posebna pažnja biti posvećena projektima i obukama u organizaciji ICITAP-a, OSCE-a i dr., budući da su konkretne edukacije od iznimne važnosti za sticanje novih znanja i vještina od značaja za rad Uprave policije MUP USK, jer se na ovaj način stvara povoljan ambijent za praćenje modernih tokova i trendova rada MUP USK, kao i svih policijskih struktura u Bosni i Hercegovini. U procesu planiranja Uprava policije je usmjerena na nabavku opreme: uredska oprema (sredstva veze, PDA uređaji i tableti, opremanje prostorija za rad sa žrtvama nasilja), prevozna oprema (motorna vozila), specijalna oprema (puške za ispaljivanje gumenih metaka), medicinska i laboratorijska oprema (alkometri) i elektronska i fotografska oprema (za posebne istražne radnje).

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj novouposlenih policijskih službenika.	MUP USK-a - Uprava policije	0	50
Stepen opremljenosti Uprave policije.	MUP USK-a -Uprava policije	80%	100

III.3. Prioriteti za Strateški cilj 3

PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima koji će se postići komponentnom podrškom zaštite prirodnog naslijeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama, uspostavom održivog sistema upravljanja otpadom u skladu sa ključnim EU načelima, poticanjem korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti te podrškom razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije.

PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja koji će se postići donošenjem prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom, proširenjem i modernizacijom kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata te jačanjem transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti s državnim i međudržavnim centrima.

III.3.1 Opis mjera za Prioritet 3.1. Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima

Mjera 3.1.1. Komponenta podrška zaštite prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama

Kako bi USK unaprijedio upravljanje kvalitetom zraka, korištenje energije (povećanje energijske efikasnosti i korištenje obnovljivih izvora energije), postigli dobro stanje površinskih i podzemnih voda (*radi zaštite akvatične flore i faune te potreba korisnika vodnih resursa*), osigura uvjete za održivo korištenje voda (*u oblastima čiji razvoj ovisi od interesa tržišta*), stvori osnovu za skladan i prostorno uravnotežen socio-ekonomski razvoj te zaštititi bioraznolikost i geodiverzitet, potrebno je prije svega da uspostavi i ojača institucionalni okvir za realizaciju Mjere. Nakon ove aktivnosti, potrebno je raditi na konkretnim projektima uvođenja sistema monitoringa kvaliteta tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama i na nivou kantona, uz jačanje inspeksijskog nadzora, uspostavljanje sistema za statističko praćenje parametara kojima se definira energijska intenzivnost po privrednim granama i bazu podataka o zagađivača, smanjiti zagađenje i onečišćenje površinskih i podzemnih voda od neprečišćenih otpadnih voda, kroz izgradnju sistema za prikupljanje, odvodnju i tretman otpadnih voda, smanjenje emisije štetnih i toksičnih materija koje produciraju pojedini industrijski zagađivači, kroz implementaciju sistema dozvoljenog ispuštanja i principa "zagađivač plaća", očuvanje vodnih resursa, unapređenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta ili minimiziranja utjecaja, donošenjem legislative u oblasti zaštite zemljišta na kantonalnom nivou, podsticanje sprečavanja nelegalne sječe šuma, mjere remedijacije/rehabilitacije tla, poticati (sufinanciranje, krediti, bespovratna sredstva, i sl.) projekte koji uključuju saniranje i prenamjenu devastiranog područja, sprovesti inventarizaciju invazivnih vrsta i napraviti akcijske planove suzbijanja negativnih utjecaja invazivnih vrsta na biološku raznolikost uz kartiranje biološke raznolikosti (u prvoj fazi inventarizaciju je potrebno usmjeriti na zaštićena područja i područja predložena za zaštitu). Dodatni element (jedan od preduslova) komponentne zaštite jeste i jačanje sistema upravljanja zaštićenim područjem NP Una i drugih područja te njihova stvarna zaštita, sa posebnim fokusom na povećanje teritorije zaštićenih područja i njihovog upravljanja (*uključujući podršku pri osnivanju, definisanju upravljača, ali i sufinansiranju aktivnosti od interesa za prirodno nasljeđe i biodiverzitet*) te zaštitu tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Sve prethodno navedeno je posebno potrebno povezati s mjerama koje se odnose na ekonomski razvoj – razvoj turizma USK, ali i obratiti pažnju na potencijalno osnivanje javne ustanove koja će se baviti gornjim pitanjima, uz iniciranje i donošenje adekvatnih normativnih akata za ovu oblast.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj mjernih stanica za monitoring kvaliteta tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	0	2
Godišnji prosjek pošumljenih područja svih lokalnih zajednica Unsko - sanskog kantona.	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Šume USK	240 ha	350 ha

Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU načelima

Otpad i način na koji se njime upravlja predstavlja prijetnju za okoliš, zbog emisija u vode, zrak i tlo. Kako bi se smanjio pritisak na okoliš neophodno je osigurati adekvatno skupljanje, transport i zbrinjavanje otpada. Zbrinjavanje otpada na području Unsko-sanskog kantona nije adekvatno riješeno. Postojeća odlagališta komunalnog otpada nisu sanirana, niti adekvatno opremljena, a veliki dio kantona nije uopšte pokriven uslugom zbrinjavanja otpada.

Osnovna karakteristika postojećeg odlaganja otpada na općinskim odlagalištima je djelomično kontroliran postupak odlaganja, bez uobičajene tehnologije sanitarnog deponiranja. S obzirom na trenutno stanje i tehnologiju koja se primjenjuje, općinska odlagališta spadaju u odlagališta gdje se vrši polu-kontrolirano deponiranje, odnosno otpad se odlaže na za to predviđena mjesta. Međutim, prekrivanje inertnim materijalom sa povremenim kvašenjem i nabijanjem odgovarajućom mehanizacijom kako bi se postigla zbijenost i smanjile količine procjednih voda, nije svakodnevno. Ovakvi načini deponovanja otpada su bez osnovnih elemenata sanitarnog zbrinjavanja otpada, dakle, bez sistema odvodnje plina iz tijela odlagališta otpada i odvodnje i prečišćavanja procjednih voda koje nastaju deponovanjem otpada, a što svakako, bez obzira što se ne rade adekvatna mjerenja, ugrožava okoliš i zdravlje ljudi.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Postotak pokrivenosti teritorije odvozom otpada.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, JLS KP	82,6%	95%
Prosječan obuhvat domaćinstava koja koriste usluge zbrinjavanja otpada na području USK	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	71,5%	100%

Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti

Unapređenje sektora okoliša u Unsko-sanskom kantonu sa aspekta zaštite kvalitete zraka treba dati doprinos u općenitoj zaštiti zdravlja i ekosistema, uz obezbjeđenje podataka kao što su mjesto, uslovi i režim emitovanja, zatim zagađujuće materije, odnosno da definiira vrstu i količinu emitovanih polutanata. Nadalje, jedan od najznačajnijih okolišnih faktora je smanjivanje potrošnje energije, ili bar smanjivanje povećanja potrošnje. U tom kontekstu potrebno je podsticati uvođenje upotrebe obnovljivih izvora energije s ciljem smanjenja zavisnosti od uvoza energenata.

Primjena OIE i mjere za poboljšanje energetske efikasnosti prema Ugovoru o uspostavi energetske zajednice daje prednosti u pogledu sigurnosti snabdijevanja, zaštite okoline, socijalne kohezije i regionalnog razvoja. U skladu s prethodno navedenim, prioritet u radu će se dati realizaciji projekata povećanja energetske efikasnosti objekata koje koristi javni sektor i koji su u vlasništvu javnih institucija, te je u skladu sa tim, potrebno analizirati potrebe i definirati mjere energetske efikasnosti u javnom i privatnom sektoru, definirati listu prioriternih projekata, educirati stručnjake za provođenje mjera energetske efikasnosti, pripremiti projektnu dokumentaciju, obezbijediti sredstva za provođenje mjera energetske učinkovitosti, provesti mjere energetske učinkovitosti i uvesti sistem za kontinuirano praćenje energetske efikasnosti (EMIS).

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Udio korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) u ukupnoj potrošnji.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	0, 2019 godina	10%
Potrošnja energije u javnim objektima USK.	Energetski auditi objekata	Utvrđiti početno stanje nakon svakog pojedinačnog audita, 2021-2027	-30%

Mjera 3.1.4. Podrška razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije

Jačanje kapaciteta javne uprave, odnosno njeno osposobljavanje za kreiranje i implementaciju projekata je oblast u kojoj kantonalna administracija treba posebnu pomoć. To posebno iz razloga jer je vrlo nizak nivo realizacije kapitalnih projekata upravo iz razloga, nespremnosti i nepripremljenosti projekata za implementaciju. Sredstva postoje, ali ljudski resursi su nepripremljeni. Unsko-sanski kanton je jedan od rijetkih kantona koji nema svoju jedinicu za pripremu i implementaciju projekata. U skladu sa tim, planirano je osposobljavanje najmanje 100 osoba u periodu 2021-2027 da povećaju svoje kapacitete za upravljanje projektima, za što je potrebno najmanje 4 godine implementacije (20 godišnje). Sa druge strane, planirano je da USK razvije najmanje 30 projektnih prijedloga, primarno u sektoru zaštite okoliša (sve mjere), uz podršku prethodno navedenih certifikovanih osoba u institucijama USK i JLS za upravljanje projektima.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Broj razvijenih projektnih prijedloga za projekte u segmentu zaštite okoliša.	Razvojna agencija USK, Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, gradovi i općine USK	0	30
Broj certifikovanih osoba u institucijama USK i JLS za upravljanje projektima.	Razvojna agencija USK, Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, gradovi i općine USK	20	100
Iznos pribavljenih sredstava iz EU i drugih eksternih fondova na godišnjem nivou.	Razvojna agencija USK, Ministarstvo finansija USK	200,000 KM	500,000 KM

III.3.2. Opis mjera za Prioritet 3.2. Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja

Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom

U okviru mjere, prije svega je planirano unapređenje institucionalnih kapaciteta Ministarstva za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša i lokalnih zajednica, kroz podršku uvođenja prostornih informacionih sistema i digitalizacije prostorno planskih podataka za praćenje korištenja prostora, odnosno provođenje planova prostornog uređenja.

Drugim riječima, uvođenje automatizacije procesa obrade i izdavanja urbanističko – planskih dokumenata će osigurati brže i efikasnije rješavanje zahtjeva stranaka u postupku izdavanja urbanističkih saglasnosti i odobrenja za građenje, osigurati bolju primjenu propisa o prostornom uređenju i građenju kojima su definisani načini upravljanja i iskorištavanja prostorom i uspostava baza podataka koje će biti osnov za uspješno i odgovorno upravljanje prostorom.

S druge strane, konkretna mjera se odnosi na potpunu primjenu Prostornog plana USK u vidu izrade i dopune Prostornih planova općina i gradova USK u periodu od 2022-2027 godine. U tom smislu, neophodno je pripremiti, razviti i usvojiti dodatnih 6 Prostornih planova na lokalnom nivou.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Stepen digitalizovanih prostornih podataka - Prostornih planova u informacijski sistem.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	0	100%

Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata

Rješavanje pitanja vezanih za zaštitu okoliša te proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata predstavljaju osnovne preduvjete za planskim korištenjem prirodnih resursa, kao osobito vrijednog i ograničenog dobra. Opći održivi razvoj limitiran je racionalnim korištenjem prostora i prirodnih dobara što se u današnje vrijeme postavlja kao imperativ za upravu. Stoga neophodno je definirati prijedloge mjera koje je nužno poduzeti kako bi se unaprijedio proces rješavanja problema odvodnje fekalnih voda i njihov odgovarajući tretman sa svrhom unapređenja stanja okoliša, zaštite biološke raznolikosti i zaštite javnog zdravlja, odnosno unaprijedila kvaliteta života građana kantona i okolišna kvaliteta sliva rijeke Une.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Stepen pokrivenosti vodovodnom / mrežom USK.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, JLS USK	79.4%	90%
Stepen pokrivenosti kanalizacionom mrežom USK.	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, JLS USK	22,3%	50%

Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti sa državnim i međudržavnim centrima

Osnovni elementi ove mjere su vezani za Poboljšanje transportne mogućnosti, odnosno osigurati bolju i bržu saobraćajnu vezu sa centrom FBiH, BiH i regionom. Drugim riječima, osnovni cilj bi bio osigurati brzu saobraćajnu vezu USK sa Sarajevom, koridorom V C i uvezivanje u cjelokupni saobraćajni sistem BiH.

Indikatori	Izvor	Polazna vrijednost (2019)	Ciljna vrijednost (2027)
Dužina (km) autocesta na području USK	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	0	30
Dužina (km) rekonstruisane Unske pruge	Direkcije cesta USK I Ministarstvo privrede USK	0	20

IV Stateški projekti

U okviru plana implementacije Strategije, predviđeni su sljedeći strateški projekti:

Strateški projekat 1: Usklađivanje zemljišnih knjiga sa katastarskim stanjem i stanjem na terenu

Nesređene zemljišne knjige i neuređeni vlasnički odnosi su ozbiljna prepreka za intenzivnije i produktivnije korištenje raspoloživog poljoprivrednog zemljišta. Potrebno je sistemsko uređenje stanja u ovoj oblasti kroz stvaranje dokumentacionog osnova za održivo gazdovanje poljoprivrednim zemljištem (registar poljoprivrednog zemljišta i uređenje zemljišnih knjiga. Na ovaj način će se omogućiti kvalitetnija upotreba zemljišta u produktivne svrhe i stvoriti pretpostavke za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju i razvoj prerađivačkih kapaciteta zasnovanih na lokalnim poljoprivrednim resursima.

Očekivani krajnji rezultat projekta: Uređene zemljišne knjige i registar državnog poljoprivrednog zemljišta kao osnov za efikasniju, uspješniju i održivu upotrebu zemljišta za poljoprivredu i druge ekonomske aktivnosti.

Strateški projekat 2: Priprema i implementacija Strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja

Priprema i implementacija strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja USK potrebna je kako bi se na sveobuhvatan način stimulisao razvoj ruralnih područja Kantona. Strategija treba da uključi kombinaciju podrške poljoprivredi i turizmu, zajedno sa razvojem pratećih djelatnosti i da doprinese ekonomskom, demografskom i svakom drugom oporavku ruralnih područja USK.

Očekivani krajnji rezultat projekta: Postavljeni temelji za dugoročan i planski pristup razvoju poljoprivrede i ruralnih područja USK.

Strateški projekat 3: Uspostavljanje poslovnog inkubatora

Projekat se odnosi na otvaranje barem jednog poslovnog inkubatora u barem jednoj JLS USK. Zainteresovana JLS treba da obezbijedi odgovarajući prostor za poslovni inkubator, a Vlada USK sredstva za njegovo opremanje. Poslovni inkubator potrebno je postaviti na principima dugoročne održivosti i razviti sistem za ulazak i izlazak preduzeća iz inkubatora. Dobre prakse na ovom planu već postoje i moguće je učiti na primjerima iz neposrednog okruženja.

Očekivani krajnji rezultat projekta: Uspostavljeni poslovni inkubator u (barem) jednoj opštini USK pruža zajedničke usluge za novoosnovana preduzeća.

Strateški projekat 4: Priprema implementacije Strategije razvoja turizma USK

Ovaj projekat treba da se svestrano pozabavi dugoročnim pristupom razvoju turizma i pretpostavka je za uspješnu implementaciju ove mjere kao i cjelokupnog seta mjera u okviru *Prioriteta 1.4. Promocija održivog turizma i efektiviranje turističkih potencijala*. Tokom same pripreme Strategije razvoja turizma, neophodno je konsultovati mišljenja šireg kruga zainteresovanih aktera u turističkoj djelatnosti i precizno definisati obaveze u njenoj implementaciji.

Očekivani krajnji rezultat projekta: Postavljeni temelji za dugoročan i planski pristup razvoju turizma u USK.

Strateški projekat 5: Rekonstrukcija i povećanje smještajnih kapaciteta kao i boljeg korištenja prirodnih resursa Lječilišta Gata

Ovo je projekat čijom realizacijom bi se kreirali uslovi za dodatni razvoj banjskog turizma ali i zdravlja u cjelini. Strateški projekat podrazumijeva rekonstrukciju i povećanje smještajnih kapaciteta kao i boljeg korištenja prirodnih resursa Lječilišta Gata.

Očekivani krajnji rezultat projekta: Povećani smještajni kapaciti Lječilišta Gata za 20% u odnosu na trenutno stanje.

Strateški projekat 6: Izgradnja Administrativnog centra USK

Kantonalni organi uprave, upravne organizacije i stručne službe Vlade Kantona raspoređene su na nekoliko lokacija, uglavnom u neuslovnim prostorijama za rad, a institucije su opterećene troškovima zakupnine. Ovo dovodi do opterećenja rada institucija i negativno se odražava na efektivnost usluga koje se pružaju građanima i ostalim korisnicima usluga (javni i privatni sektor). U novom objektu Administrativnog centra USK biće smještena velika većina kantonálnih institucija, čime će se unaprijediti kvaliteta pružanja usluga, s aspekta efikasnosti, efektivnosti, organiziranosti i jednostavnosti u svakodnevnom rješavanju administrativnih i zakonskih procedura.

Očekivani krajnji rezultat projekta: izgrađen Administrativni centar USK i unaprijeđen kvalitet pružanja usluga korisnicima

Strateški projekat 7: Uspostavljanje robnih rezervi USK

Da bi se ispoštovale odredbe Zakona o robnim rezervama USK neophodno je obezbijediti skladišne i ljudske kapacitete. Situacija sa pandemijom korona virusa ponovno je aktualizirala problematiku robnih rezervi i potrebu rješavanja ovog pitanja. Realizacijom projekta objedinile bi se potrebe svih lokalnih zajednica na području USK po pitanju skladištenja i osiguranja robnih rezervi, a ujedno bi se i ispunile zakonske obaveze te stvorili uslovi da se u budućim kriznim situacijama adekvatno odgovori svim izazovima.

Očekivani krajnji rezultat projekta: uspostavljene robne rezerve USK (u skladu sa Zakonom o robnim rezervama).

V Indikativni finansijski okvir

Procjena finansiranja Strategije razvoja iz budžeta USK za period 2021 - 2027 pripremljena je uzimajući u obzir:

- trend izdvojenih sredstava (za razvojne nemjene) u prethodnih 5 godina;
- budžet za tekuću godinu (2020) i projekcije budžeta (DOB-a) za period 2021-2023 godina;
- očekivani blagi rast prosječnih izdvajanja od 2-3 % godišnje planiranog budžeta;
- ograničenja u pogledu akumuliranih obaveza i zaduženosti, kao i drugih rizika.

U periodu prethodnih 5 godina (2014-2019), za implementaciju **razvojnih prioriteta i kapitalnih/infrastrukturnih investicija** ukupno se izdvojilo 15.493.056 KM iz budžetskih izvora Vlade USK, i **to prosječno 3,1 mil. KM godišnje**, dok su **ostali budžetski transferi koji imaju karakter razvojnih investicija** u prethodne 3 godine (2017 -2019) iznosili su 16.956.045 KM ili **prosječno 5,6 mil. KM godišnje**. Ovo ostavlja prostor za razvojne i infrastrukturne investicije u prosječnom godišnjem iznosu od 8,7 mil. KM godišnje iz budžeta Vlade USK.

U pogledu Budžeta za 2020. godinu, za implementaciju razvojnih prioriteta i kapitalnih/infrastrukturnih investicija je okvirno predviđeno 8.973.803 KM iz budžetskih sredstava. Na osnovu operativnih evidencija, iz Budžeta 2020. godine je do izrade ove procjene za ove namjene realizirano 390.542 KM. Ovi podaci ukazuju da je tokom 2020. godine došlo do značajnih izmjena trenda realizacije izdvajanja za finansiranje razvojnih prioriteta i kapitalnih/infrastrukturnih investicija u odnosu na prethodne godine uslijed pandemije COVID-om 19. U pogledu projekcije DOB-a za period 2021-2023, za kapitalne projekte i ostale investiciono značajne projekte je okvirno predviđeno 13,232 miliona KM.

Kada je riječ o finansijskom stanju USK, akumulirane obaveze su na dan 31.12.2019. godine u iznosu od 111.324.660 KM, od čega kratkoročnih obaveza 59.327.810 KM, a dugoročnih 51.996.850 KM. Za servisiranje kreditnih obaveza (većim dijelom pokriće deficita i nabavku opreme) u narednih 7 godina će biti potrebno godišnje izdvajati oko 4.603.000 KM. U pogledu ostalih mogućih finansijskih obaveza koje mogu uticati na mogućnosti finansiranja strategije razvoja USK najviši rizik se odnosi na smanjenje priliva sredstava.

Tabela 7: Pregled procjene po glavnim izvorima finansiranja za period 2021 - 2027 (u mil KM)

Izvori finansiranja Strategije razvoja USK	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz Budžeta USK i JLS (u mil KM)	8,332	8,353	8,450	8,560	8,650	8,750	8,800	59,895
Iz eksternih izvora (entitet, država, javna preduzeća i privatni izvori)	2,500	2,500	2,450	2,550	2,500	2,550	2,550	17,600
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo)	2,995	3,500	3,900	2,800	2,800	2,800	2,800	21,595
UKUPNO	13,827	14,353	14,800	13,910	13,950	14,100	14,150	99,090

Izvor podataka: DOB USK za period 2021-2023

Procjena je pripremljena putem konsultacija sa Ministarstvom finansija UKS i relevantnim članovima razvojnog tima. Izvor podataka je DOB USK za period 2021 – 2023. S obzirom da se USK u skladu sa Zakonom o dugu, zaduživanju i garancijama u FBiH ne može dodatno zaduživati, ne postoji mogućnost novog kreditnog zaduženja za razvoj investicija u USK.

Tabela 8: Raspodjela finansiranja po razvojnim oblastima (u mil KM)

Ekonomski razvoj (1. strateški cilj)	Društveni razvoj (2. strateški cilj)	Okoliš / zaštita životne sredine (3. strateški cilj)	Ukupno
51,940 (52,4%)	22,210 (22,4%)	22,940 (25,2%)	99,090

Grafikon 5: Struktura namjene i izvora finansiranja

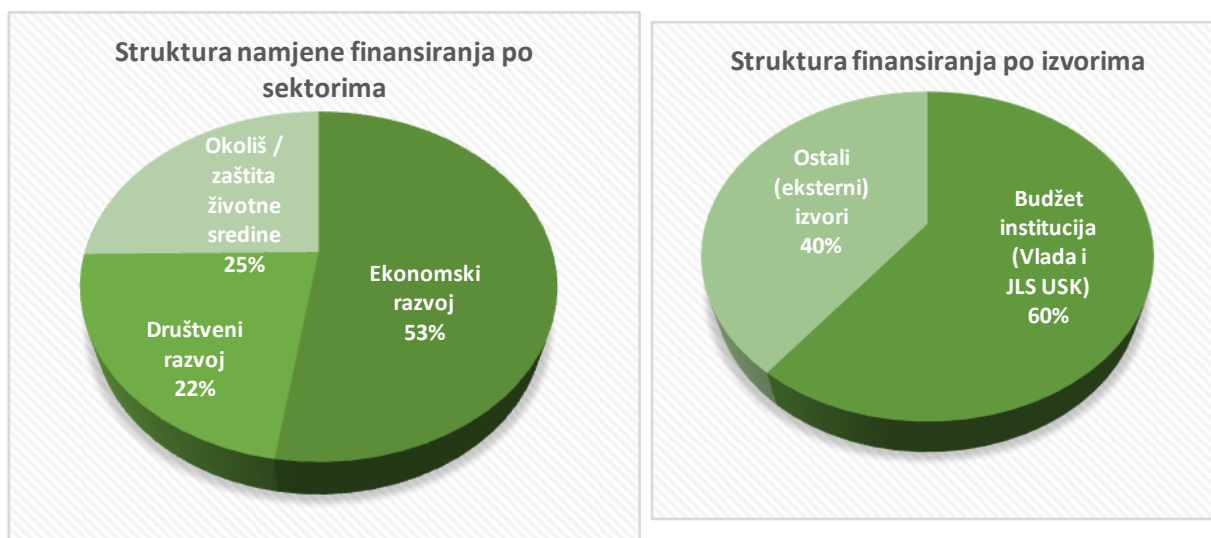

Tabela 9: Raspodjela finansiranja po izvorima (mil KM)

Budžetska sredstva	Kreditna sredstva	Sredstva EU	Ostale donacije
64,895 (65%)	0,000 (0%)	21,595 (22%)	12,600 (13%)

Tabela 10: Indikativni finansijski okvir za period važenja strateškog dokumenta (KM)

Redni broj i oznaka	Ukupno	Budžet institucija	Ostali izvori	Potencijalni izvori finansiranja
Ukupan planirani budžet za realizaciju strategije	99.090.000	64.895.000	34.195.000	
1. Strateški cilj (36%¹⁴)	51.940.000	48.790.000	3.150.000	
PRIORITET 1.1. Izgradnja sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima (7,4%)	31.700.000	31.700.000	0	
Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima.	29.000.000	29.000.000	0	Kanton, JLS
Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma.	1.500.000	1.500.000	0	Kanton, JLS

¹⁴ Udio u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	Ukupno	Budžet institucija	Ostali izvori	Potencijalni izvori finansiranja
Mjera 1.1.3. Stavljanje raspoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK.	1.200.000	1.200.000	0	Kanton
PRIORITET 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja (11,2%)	9.470.000	7.870.000	1.600.000	
Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva.	1.600.000	1.500.000	100.000	Kanton, JLS, donatori
Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona.	6.370.000	5.370.000	1.000.000	Kanton, JLS, privatni kapital (operateri poslovnih zona)
Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga.	500.000	300.000	200.000	Kanton, donatori
Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede.	1.000.000	700.000	300.000	Kanton, JLS, donatori
PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije (10,2%).	6.470.000	5.870.000	600.000	
Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji.	5.000.000	4.500.000	500.000	Kanton, JLS, donatori
Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi.	700.000	700.000	0	Kanton, donatori
Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu.	770.000	670.000	100.000	Kanton, JLS, donatori
PRIORITET 1.4. Promocija održivog turizma i efektiviranje turističkih potencijala (6,8%).	4.300.000	3.350.000	950.000	
Mjera 1.4.1. Unapređenje turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima.	1.300.000	1.150.000	150.000	Kanton, JLS (lokalne turističke zajednice), donatori
Mjera 1.4.2. Promocija i privlačenje investicija u ciljanje turističke oblasti u sektoru turizma.	2.000.000	1.300.000	700.000	Kanton, JLS, privatni kapital (turistička preduzeća), donatori
Mjera 1.4.3. Promocija USK kao atraktivne turističke destinacije.	1.000.000	900.000	100.000	Kanton, JLS, donatori
2. Strateški cilj (28%)	22.210.000	11.085.000	11.125.000	
PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama (3%)	3.900.000	1.680.000	2.220.000	
Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa modernim EU praksama.	1.400.000	400.000	1.000.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ,

Redni broj i oznaka	Ukupno	Budžet institucija	Ostali izvori	Potencijalni izvori finansiranja ostali projekti
Mjera 2.1.2. Racionalizacija mreže škola kroz optimizaciju, rekonstrukciju i proširenje kapaciteta postojećih obrazovnih objekata i modernizacija školskih prostorija.	0	0	0	
Mjera 2.1.3. Proširenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture.	2.400.000	1.200.000	1.200.000	Budžet JLS, donatori i grantovi
Mjera 2.1.4. Jačanje ravnopravnosti u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama.	100.000	80.000	20.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, ostali projekti
PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika (2,8%).	1.800.000	850.000	950.000	
Mjera 2.2.1. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika.	400.000	150.000	250.000	Kanton, Fed. budžet, budžet JLS za CSR
Mjera 2.2.2. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama.	700.000	350.000	350.000	JLS
Mjera 2.2.3. Jačanje mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih.	700.000	350.000	350.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti
PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga (6,4%)	4.050.000	1.375.000	2.675.000	
Mjera 2.3.1. Podrška materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova.	3.000.000	1.000.000	2.000.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti
Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti.	150.000	75.000	75.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti
Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.	900.000	300.000	600.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti

Redni broj i oznaka	Ukupno	Budžet institucija	Ostali izvori	Potencijalni izvori finansiranja
PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća (16%)	10.130.000	4.850.000	5.280.000	
Mjera 2.4.1. Dekontaminacija površine USK od MES i NUS	9.000.000	4.000.000	5.000.000	BiH budžet, fondovi i donatori
Mjera 2.4.2. Uspostava sistema prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika.	250.000	250.000	0	
Mjera 2.4.3. Jačanje ljudskih resursa i opremljenosti Uprave policije.	880.000	600.000	280.000	Kanton, ostali izvori (FBIH, JLS, donatori)
3. Strateški cilj (36%)	22.940.000	5.020.000	19.920.000	
PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima (13,6%)	10.600.000	1.520.000	9.080.000	
Mjera 3.1.1. Komponenta podrška zaštite prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama .	1.500.000	200.000	1.300.000	UN Agencije, IPA III, Ambassade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti
Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sustava upravljanja otpadom u skladu sa ključnim EU načelima.	7.000.000	1.000.000	6.000.000	JLS, EU fondovi, domaći i strani donatori
Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti.	2.000.000	300.000	1.700.000	UN Agencije, IPA III, Ambassade u BiH, USAID, GIZ, drugi projekti
Mjera 3.1.4. Podrška razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije.	100.000	20.000	80.000	JLS, međunarodne organizacije i fondovi
PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja (22,6%).	14.340.000	3.500.000	10.840.000	
Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom.	340.000	100.000	240.000	JLS USK
Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata.	8.000.000	2.000.000	6.000.000	JLS USK, donatori

Redni broj i oznaka	Ukupno	Budžet institucija	Ostali izvori	Potencijalni izvori finansiranja
Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti sa državnim i međudržavnim centrima.	6.000.000	1.400.000	4.600.000	UN Agencije, IPA III, Ambasade u BiH, USAID, GIZ, ostali

Tabela 11: Napomene i obrazloženja u vezi finansiranja implementacije Strategije

Stavka	Napomene i obrazloženja
Budžet USK	<ul style="list-style-type: none"> - ne očekuje se značajnije odstupanje očekivanih izvora finansiranja u odnosu na trend ostvarenih izvora finansiranja u proteklom periodu, - očekuje se blagi rast prosječnih izdvajanja od 2-3% godišnje planiranog budžeta, - najveći rizici u pogledu prikupljanja i izvršenja planiranog budžeta uključuju nastavak pandemije korona virusa, eskalaciju migrantske krize u USK i BiH i nastavak trenda odlaska stanovništva iz USK u inostranstvo i druge krajeve BiH, - u bužet su uključena planirana izdvajanja Kantona za implementaciju razvojnih prioriteta i kapitalnih investicija i ostali budžetski transferi koji imaju razvojni karakter, kao i sredstva JLS iz USK, u iznosu od oko 8,5 mil KM godišnje
Eksterni izvori (kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori, sl.)	<ul style="list-style-type: none"> - obzirom da se USK u skladu sa Zakonom o dugu, zaduživanju i garancijama u FBiH ne može dodatno zaduživati, ne postoji mogućnost novog kreditnog zaduženja za razvoj investicija u USK, - očekuje se da dio sredstava izdvoje JLS iz USK, - očekuje se da za projekte koji se direktno tiču koristi za privatni sektor, dio finansiranja bude obezbjeđen iz privatnih investicija,
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo)	<ul style="list-style-type: none"> - finansiranje kroz donatorske izvore biće raspoloživo u zavisnosti od brzine pristupanja BiH evropskim integracijama, - u planskom periodu 2021 – 2027 Bosni i Hercegovini će na raspolaganju biti sredstva iz IPA III, - tematske oblasti uključuju: 1) vladavinu prava, osnovna prava i demokratiju; 2) dobro upravljanje, usklađivanje sa komunitarnim pravom, strateška komunikacija i dobrosusjedski odnosi; 3) zelena agenda i održiva povezanost; 4) konkurentnost i inkluzivni rast; 5) teritorijalna i prekogranična saradnja¹⁵, - u okviru IPA, za projekte iz oblasti turizma moguće je obezbjediti finansiranje iz EU fondova za prekograničnu saradnju.

¹⁵ Tematska oblast 3 uključuje: životnu sredinu i klimatske promjene; prevoz, digitalnu ekonomiju i društvo i energiju. Tematska oblast 4 uključuje: ekonomski i društveni razvoj; politiku obrazovanja, društvenu uključenost i zapošljavanje; podršku razvoju privatnog sektora; poljoprivredu i ruralni razvoj.

VII Sažeti pregled strateškog dokumenta

Tabela 12: Indikatori i izvori finansiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
1. Strateški cilj	1) Vrijednost izvoza	1) 386 mil KM	1) 500 mil KM	51.940.000	48.790.000	3.150.000
	2) Prosječna mjesečna neto plata u prerađivačkoj industriji	2) 705 KM	2) 1000 KM			
	3) Prosječna mjesečna neto plata u ugostiteljstvu i hotelijerstvu	3) 521 KM	3) 800 KM			
PRIORITET 1.1. Izgradnja sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima.	1) Udio poljoprivrednog zemljišta USK koje se produktivno koristi	1) 40.000 ha	1) 50.000 ha	31.700.000	31.700.000	0
	2) Ostvareni prihod od koncesija od eksploatacije rudnih nalazišta	2) 616.000 KM	2) 800.000 KM			
	3) Drvena sirovina (krupno drvo iz privatnih i javnih šuma) prerađena u USK	3) 580.000m ³	3) 661.000m ³			
Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima.	1) Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK	1) 11,917	1) 14,900	29.000.000	29.000.000	0
	2) Procenat uređenih zemljišnih knjiga usklađenih sa katastrom i terenom	2) 0%	2) 40%			
Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma.	1) Broj koncesionara koji se bave eksploatacijom mineralnih sirovina (osim eksploatacije dolomita)	1) 12	1) 15	1.500.000	1.500.000	0
	2) Procenat šuma USK za koje je pripremljena šumsko-privredna osnova	2) 55%	2) 65%			
Mjera 1.1.3. Stavljanje raspoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK.	1) Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK	1) 11,917	1) 14,900	1.200.000	1.200.000	0
	2) Prihod od koncesionih naknada	2) 616.000 KM	2) 800.000 KM			
	3) Drvena sirovina (krupno drvo iz privatnih i javnih šuma) prerađena u USK	3) 580.000m ³	3) 661.000m ³			
PRIORITET 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja.	1) Broj novoosnovanih privrednih subjekata	1) 187	1) 220	9.470.000	7.870.000	1.600.000
	2) Broj aktivnih poslovnih zona u USK	2) 10	2) 14			
Mjera 1.2.1.	1) Broj učenika koji	1) 1169	1) 2500	1.600.000	1.500.000	100.000

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
Podrška razvoju preduzetništva.	pohađaju praksu u preduzećima					
	2) Broj zaposlenih u preduzećima koja posluju u okviru inkubatora	2) 0	2) 40			
Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona.	1) Iznos sredstava namjenjenih za podršku razvoju poslovnih zona (godišnje)	1) 990,600 KM	1) 2 mil KM	6.370.000	5.370.000	1.000.000
Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga.	1) Broj aktivnih lokalnih pružalaca poslovnih usluga preduzećima	5	10	500.000	300.000	200.000
Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede.	1) Broj obrazovnih subjekata koji imaju sporazum s privredom o obavljanju praktične nastave	1) 11	1) 16	1.000.000	700.000	300.000
	2) Broj učenika koji primaju novčanu nadoknadu od poslodavaca kod kojih obavljaju praksu	2) 31	2) 2500			
PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije.	1) Broj registrovanih preduzeća u USK	1) 1925	1) 2100	6.470.000	5.870.000	600.000
	2) Godišnja vrijednost izvoza preduzeća iz USK	2) 386 mil KM	2) 500 mil KM			
	3) Prosječna mjesečna neto plata u prerađivačkoj industriji USK	3) 705 KM	3) 1000 KM			
Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji.	1) Nove investicije u prerađivačkoj industriji (nova i postojeća preduzeća)	1) 57,226 mil KM (2018)	1) 70 mil KM	5.000.000	4.500.000	500.000
Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi.	1) Iznos sredstava za subvencionisanje poslovnih usluga usmjerenih na primjenu inovacija	1) 0	1) 300.000 KM	700.000	700.000	0
	2) Broj korisnika (preduzeća) koja su uvela inovacije	2) 0	2) 30			

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizacij i poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu.	1) Broj preduzeća koja su nastupila na sajmovima u inostranstvu u organizaciji PKUSK	1) 20	1) 40	770.000	670.000	100.000
	2) Broj klastera u čijem radu aktivno učestvuju preduzeća iz USK	2) 1	2) 3			
PRIORITET 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala.	1) Broj turističkih dolazaka / noćenja	1) 64,416 / 101,210	1) 95,000 / 150,000	4.300.000	3.350.000	950.000
	2) Ukupan prihod od turizma	2) 27,2 mil KM	2) 40 mil KM			
	3) Broj zaposlenih u turizmu	3) 2,265	3) 3,000			
Mjera 1.4.1. Unapređenje turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima .	1) Broj novih turističkih proizvoda na području USK	1) 6	1) 10	1.300.000	1.150.000	150.000
Mjera 1.4.2. Promocija i privlačenje investicija u ciljane turističke oblasti u sektoru turizma.	1) Broj turističkih ležajeva	1) 1,520	1) 1,950	2.000.000	1.300.000	700.000
	2) Broj integriranih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije USK	2) 9	2) 15			
Mjera 1.4.3. Promocija USK kao atraktivne turističke destinacije.	1) Broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.)	1) 27	1) 40	1.000.000	900.000	100.000
	3) Broj programa prekogranične saradnje	2) 3	2) 5			
Strateški cilj 2.	1) Stepenn migracija stanovništva, %	1) -27	1) III	22.210.000	11.085.000	11.125.000
	2) Grupa razvijenosti kantona na nivou FBiH	2) III	2) II			
PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema	1) Udio (%) djece uključenih u programe predškolskog odgoja i	1) 24,62 %	1) 100%	3.900.000	1.680.000	2.220.000

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
obrazovanja u skladu s modernim EU praksama.	obrazovanja					
	2) Broj odgojno-obrazovnih ustanova (osnovne i srednje škole) na Kantonu	2) 72	2) 50			
	3) Broj učenika na 1000 stanovnika srednje obrazovanje	3) 30	3) 40			
	4) Broj učenika na 1000 stanovnika osnovno obrazovanje	4) 72	4) 90			
Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu s modernim EU praksama.	1) Udio (%) razvijenih kurikuluma po nivoima obrazovanja i predmetnim područjima	1) 0 %, 2019 godina	1) 100 %, 2027 godina	1.400.000	400.000	1.000.000
	2) Učenici obuhvaćeni internim i eksternim vrednovanjima postignuća	2) 0 %, 2019 godina	2) 100 %, 2027 godina			
	3) Udio (%) nastavnog osoblja koji su prošli edukacije radi implementacije savremenih kurikuluma u praksi	3) 0 %, 2019 godina	3) 100 %, 2027 godina			
Mjera 2.1.2. Racionalizacija mreže škola kroz optimizaciju, rekonstrukciju i proširenje kapaciteta postojećih obrazovnih objekata i modernizacija školskih prostorija.	1) Udio (%) aktivnosti za osnaživanje partnerstva sa roditeljima, ustanovama i lokalnim zajednicama	1) 20%, 2019 godina	1) 100%, 2027 godina	0	0	0
Mjera 2.1.3. Proširenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture.	1) Broj opremljenih osnovnih škola za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja	1) 25, 2019 godina	1) 47, 2024 godina	2.400.000	1.200.000	1.200.000
	2) Postotak upisane djece u programe pripreme za polazak u školu	2) 90, 2019 godina	2) 100, 2024 godina			
	3) Ukupna površina korisnog prostora kulture u funkciji u USK, m2	3) 6707, 2019 godina	3) 10000, 2027			
	4) Broj korisnika usluga prostora kulture u funkciji u USK	4) 22900, 2019 godina	4) 30000, 2027 godina			

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
	5) Iznos dotacija sportskim savezima iz budžeta USK	5) 519,083, 2019 godina	5) 800,000 KM, 2027 godine			
Mjera 2.1.4. Jačanje ravnopravnosti u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama	1) Udio prepoznate (%) djece sa poteškoćama u razvoju	1) 50%, 2019 godina	1) 100 %, 2027 godine	100.000	80.000	20.000
	2) Udio (%) prepoznate talentirane djece	2) 50%, 2019 godina	2) 100 %, 2027 godine			
PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika.	1) Broj korisnika po 1 stručnom zaposlenom u socijalnom radu	1) 2326	1) 700	1.800.000	850.000	950.000
	2) Prirodni priraštaj	2) -1,9	2) +1			
Mjera 2.2.1. Podrška jačanju socijalno-društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika	1) Broj registrovanih hranitelja u sistemu hraniteljstva FBiH	1) 7, 2019 godina	1) 40, 2027	400.000	150.000	250.000
	2) Broj osoba smještenih u hraniteljske porodice	2) 9, 2019 godina	2) 80, 2027 godina			
Mjera 2.2.2. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama.	1) Broj djece bez roditeljskog staranja kojima su poboljšani uslovi života	1) 120 (minimalno 40% djevojčica), 2027 godina	1) 18, 2019 godina	700.000	350.000	350.000
	2) Broj lica sa teškoćama u razvoju koji koriste usluge podrške od strane NVO	2) 1000 (minimalno 40% žena), 2027 godina	2) 200, 2019 godina			
Mjera 2.2.3. Jačanje mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih.	1) Procenat mladih uključenih u rad omladinskih organizacija	1) 15%, 2019 godina	1) 50%, 2027 godina	700.000	350.000	350.000
	2) Procenat mladih koji smatraju kako nemaju utjecaja na donošenje odluka koje ih se tiču	2) 71%, 2018 godina	2) 20%, 2027 godina			
PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga.	1) Broj građana na 1 ljekara	1) 757	1) 500	6.380.000	3.705.000	2.675.000
	2) Broj građana na 1 stomatologa	2) 6534	2) 4000			
	3) Stopa mortaliteta	3) 8,4	3) 6			

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
Mjera 2.3.1. Podrška materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova.	1) Površina rekonstruisanih objekata Kantonalne i Opće bolnice (m2)	1) 0, 2020 godina)	1) 2000, 2027 godina	5.330.000	3.330.000	2.000.000
	2) Površina rekonstruisanih domova zdravlja	2) 0, 2020 godina	2) 1500, 2027 godina			
	3) Površina rekonstruisanih područnih ambulanti	3) 0, 2020 godina	3) 1500, 2027 godina			
Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti.	1) Broj umrlih od ključnih oboljenja na području USK	1) 2260, 2018 godina	1) 2000, 2027 godina	150.000	75.000	75.000
	2) Broj registrovanih zaraznih bolesti na području USK (gripa, Varicellae, Enterocolitis acuta, Scabies, Tbc pulmonum activa)	2) 3577, 2018 godina	2) 2500, 2027 godina			
Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.	1) Broj novouspostavljenih i razvijenih visokodiferenciranih specijaliziranih usluga iz sistema sistema tercijarne zdravstvene zaštite u USK	1) 0, 2019 godina	1) 30, 2027 godina	900.000	300.000	600.000
	2) Postotak studenata koji studiraju na visokoškolskim ustanovama medicinskog i zdravstvenog usmjerenja na godišnjem nivou (medicinskom fakultetu, stomatološkom i farmaceutskom i fakultetu zdravstvene njege)	2) 5, 2020 godina	2) 10, na godišnjem nivou do 2027			
PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća.	1) Postotak pokrivenosti teritorije sistemom ranog obavještanje i uzbunjivanje	1) 0, 2020 godina	1) 100%, 2023 godina	10.130.000	4.850.000	5.280.000
	2) Broj krivičnih djela na 1000 stanovnika	2) 6,2, 2019 godina	2) 5, 2027 godina			
	3) Broj prekršaja na 1000 stanovnika	3) 13,4, 2019 godina	3) 10, 2027 godina			
Mjera 2.4.1. Dekontaminacija površina USK od MES i NUS.	1) Ukupna sumnjiva površina u km2 USK	1) 100.72 km2, 2019 godina	1) 0, 2027 godina	9.000.000	4.000.000	5.000.000
Mjera 2.4.2. Uspostava sistema	1) Broj aktera zaštite i spašavanja uvezanih u	1) 0, 2019 godina	2) 30, 2023 godina	250.000	250.000	0

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika.	sistem ranog upozoravanje od rizika uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama					
2.4.3. Jačanje ljudskih resursa i opremljenosti Uprave policije	1) Broj novoupisanih policijskih službenika 2) Stepenn opremljenosti Uprave policije	1) 0, 2019 godina 2) 80%, 2019 godina	1) 50, 2027 godina 2) 100, 2027 godina	880.000	600.000	280.000
3. Strateški cilj Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.	1) Udio komunalnog otpada koji se odlaže na sanitarne deponije, %	1) 0	1) 100	24.940.000	5.020.000	19.920.000
	2) Postotak građana spojen na kanalizacijsku mrežu	2) 54%	2) 70%			
	3) Broj novoizrađenih i važećih Prostornih planova JLS	3) 2 (Bužim i Bos. Krupa)	3) 8			
PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima.	1) Postotak implementacije godišnjih akcijskih planova upravljanja i zaštite za zaštićena područja i druge ugrožene dijelove biološke raznolikosti	1) 0, 2019 godina	1) 80%, 2027	10.600.000	1.520.000	9.080.000
	2) Ukupno suspendovane materije na nelegalnim deponijama	2) 10,935 kg/godinu, 2019 godina	2) 0, 2027 godine -ispod (50ug/m3) srednje godišnje koncentracije Sumpordioksida			
	3) Postotak prekoračenja graničnih vrijednosti koncentracija pojedinih zagađujućih materija	3) Postaviti početno stanje nakon nabavke uređaja, 2021 godine	3) - ispod 40 ug/m3 srednje godišnje koncentracije azotnih oksida i NO2			
Mjera 3.1.1. Komponenta podrška zaštite prirodnog naslijeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta	1) Postotak mjernih stanica za monitoring kvaliteta tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama	1) 0, 2019 godina	1) 2, 2027	1.500.000	200.000	1.300.000
	2) Godišnji prosjek pošumljenih područja svih lokalnih zajednica Unsko-	2) 240 ha, 2019 godina	2) 350 ha, 2027 godina			

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
u lokalnim zajednicama.	sanskog kantona					
Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sustava upravljanja otpadom u skladu sa ključnim EU načelima.	1) Postotak pokrivenosti teritorije odvozom otpada	1) 82,6%	1) 95%	7.000.000	1.000.000	6.000.000
	2) Prosječan obuhvat domaćinstava koja koriste usluge zbrinjavanja otpada na području USK	2) 71,5%, 2019 godina	2) 100%, 2027 godina			
Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) u ukupnoj potrošnji energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti.	1) Udio korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) u ukupnoj potrošnji	1) 0, 2019 godina	1) 10%, 2027	2.000.000	300.000	1.700.000
	2) Potrošnja energije u javnim objektima USK	2) Utvrditi početno stanje nakon sprovedenog audita, 2021 godina	2) -30%, 2027			
Mjera 3.1.4. Podrška razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije.	1) Broj razvijenih projektnih prijedloga za projekte u segmentu zaštite okoliša	1) 0, 2019 godina	1) 30, 2027 godina	100.000	20.000	80.000
	2) Broj certifikovanih osoba u institucijama USK i JLS za upravljanje projektima	2) 20, 2019 godina	2) 100, 2027 godina			
	3) Iznos pribavljenih sredstava iz EU i drugih eksternih fondova na godišnjem nivou	3) 200,000 KM, 2019 godina	3) 500,000 KM, 2027			
PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.	1) Stepen pokrivenosti USK prostorno-planskom dokumentacijom	1) 45%	1) 100%	14.340.000	3.500.000	10.840.000
	2) Postotak gubitka vode u vodoopskrbnom sistemu USK	2) 51,5%	2) 20%			
Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom.	1) Stepen digitalizovanih prostornih podataka - Prostornih planova u informacijski sistem	1) 0, 2019 godina	1) 100%, 2027 godina	340.000	100.000	240.000

Redni broj i oznaka	Indikatori	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	Ukupno (KM)	Budžet institucija (KM)	Ostali izvori (KM)
Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata.	1) Stepenn pokrivenosti vodovodnom / mrežom USK	1) 79.4%, 2019 godina	1) 90%, 2027 godina	8.000.000	2.000.000	6.000.000
	2) Stepenn pokrivenosti kanalizacionom mrežom USK	2) 22,3%, 2019	2) 50%, 2027 godina			
Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti sa državnim i međudržavnim centrima.	1) Dužina (km) autocesta na području USK	1) 0, 2019 godina	1) 30, 2027 godina	6.000.000	1.400.000	4.600.000
	2) Dužina (km) rekonstruisane Unske pruge	2) 0, 2019 godina	2) 20, 2027 godina			
Ukupno iz strateškog dokumenta				99.090.000	64.895.000	34.195.000

VII Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strateškog dokumenta

VII.1 institucionalni i organizacioni okvir za provedbu strategije

Nakon usvajanja Strategije, potrebno je nastaviti proces upravljanja razvojem daljom operacionalizacijom, to jest razradom intervencija predviđenih Strategijom te njihovim provođenjem. Potrebno je da se odredi subjekt koji može da preuzme centralnu, koordinativnu i savjetodavnu ulogu u ovim procesima, tako što će inicirati i koordinirati procese u vezi sa implementacijom Strategije te pružati tehničku podršku svim akterima uključenim u implementaciju Strategije. Pritom, neophodna je direktna komunikacija sa Vladom USK, kao i sa općinama i gradovima na području USK, te sa instancama iz okruženja koji mogu dati doprinos implementaciji Strategije. Treba imati u vidu da je potrebno obezbijediti ljudske resurse za implementaciju Strategije, kako iz ugla osposobljenosti i opremljenosti, tako i iz ugla raspoloživosti, imajući u vidu da je u praksi često niz nosilaca implementacije Strategije već u znatnoj mjeri opterećen drugim redovnim poslovima.

Potrebna je također i kontinuirana izgradnja kapaciteta nosilaca implementacije i aktera koji učestvuju u razvojnim procesima u USK kako bi na najbolji način odgovorili izazovima razvojnih procesa u uslovima dinamičnih promjena u privredi, tehnologiji i društvenim procesima, kao i konstantno jačanje koordinacije i komunikacije između šireg kruga socio-ekonomskih subjekata u USK sa ciljem njihovog aktivnog uključivanja u procese planiranja i implementacije, te postizanja održivih rezultata. Važno je i jačanje analitičke funkcije i uspostavljanje baza podataka potrebnih za upravljanje razvojem USK.

Pri uspostavljanju institucionalnog i organizacionog okvira za provedbu Strategije, potrebno je svakako imati u vidu Uredbu o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredbu o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine.

VII.2 Plan praćenja, izvještavanja, evaluacije u revizije strategije

Pri izradi Plana praćenja, izvještavanja, evaluacije i revizije Strategije, potrebno je uzeti u obzir Uredbu o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine i Uredbu o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Prema Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine, članom 15. (Definisanje okvira za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strateških dokumenata) definiran je sljedeće: *Nosilac izrade strateških dokumenata definiše okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strateških dokumenata prema propisima iz člana 22. stav (2) i člana 30. stav (2) Zakona i sadrži opis odgovornosti institucija nadležnih za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strateških dokumenata u Federaciji, opis postupaka, dinamiku praćenja, izvještavanja i evaluacije u odnosu na napredak u implementaciji strateških dokumenata.*

Pritom, Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine u članu 22. (Vrste implementacionih dokumenata u Federaciji), definiše da:

(1) U procesu implementacije strateških dokumenata donose se: trogodišnji plan rada, godišnji plan rada i godišnji izvještaj o radu i izvještaj o razvoju.

(2) Vlada Federacije na prijedlog Federalnog zavoda, uz prethodne konsultacije sa Federalnim ministarstvom finansija, drugim institucijama na nivou Federacije, kantonima i Savezom Federacije donosi propis o trogodišnjem i godišnjem planiranju, monitoringu i izvještavanju iz stava (1) ovog člana.

Također, Član 30. (Evaluacija strateških dokumenata u Federaciji) navodi:

(1) Evaluaciju strateških dokumenata iz člana 15. Ovog zakona vrše institucije iz člana 5. stav (1) ovog zakona prema evaluacijskim kriterijumima i dinamiци utvrđenim propisom iz stava (2) ovog člana.

(2) Vlada Federacije, na prijedlog Federalnog zavoda, uz prethodne konsultacije sa institucijama na nivou Federacije, kantona i Savezom Federacije, donosi propis o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji.

(3) Svi izvještaji o evaluaciji strateških dokumenata predviđeni ovim zakonom dostupni su javnosti i objavljuju se na internet stranicama institucija iz člana 5. stav (1) ovog zakona.

(4) U svrhu mjerenja sveukupnog uticaja implementacije strateških dokumenata u Federaciji, Federalni zavod izrađuje indeks razvijenosti kantona i jedinica lokalne samouprave na godišnjem nivou.

(5) Vlada Federacije, na prijedlog Federalnog zavoda, uz prethodne konsultacije sa institucijama na nivou Federacije, kantonima i Savezom Federacije, donosi propis o izradi indeksa razvijenosti.

Prema Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, za nivo kantona, institucionalni okvir za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, godišnjeg izvještaja o radu čine kantonalni organi uprave i kantonalne upravne organizacije, institucionalni okvir za tehničku i stručnu podršku u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja čini tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonu, institucionalni okvir za izradu izvještaja o razvoju čini tijelo nadležno za poslove razvojnog planiranja u kantonu, a institucionalni okvir za donošenje godišnjeg programa rada vlade kantona čini vlada kantona. Također, prema Uredbi, koordinaciju u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja u kantonalnom organu uprave vrši sekretar organa uprave, a pomoćnik rukovodioca organa uprave odgovoran je za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, te godišnjeg izvještaja o radu osnovne organizacione jedinice kojom rukovodi, dok je za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvoja u Federaciji, odgovoran rukovodilac kantonalnog organa uprave.

U provođenju Strategije, potrebno je slijediti principe planiranja, monitoringa i izvještavanja u Federaciji BiH navedene u Uredbi. Prema Uredbi, proces trogodišnjeg planiranja rada započinje izradom smjernica za trogodišnje planiranje koje za nivo kantona priprema premijer vlade kantona, u saradnji sa tijelom za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem za kanton. Smjernice se izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2 po rolling sistemu), i imaju slijedeće minimalne elemente:

- a) oznaku nivoa za koje se izrađuju i period na koje se odnose,
- b) uvod sa opisom svrhe smjernica i kratkim opisom razvojnog konteksta, uključujući izazove i rizike,
- c) strateške pravce, odnosno smjerove razvoja koji proizlaze iz strateških dokumenata u Federaciji, te drugih relevantnih strateških dokumenata Bosne i Hercegovine, relevantnih dokumenata iz procesa evropskih integracija i međunarodno prihvaćenih globalnih ciljeva održivog razvoja,
- d) prioritete, mjere i strateške projekte,
- e) indikativni finansijski okvir usklađen s relevantnim strateškim dokumentima,
- f) odgovarajuće indikatore strateških ciljeva iz Strategije razvoja Federacije, kao i odgovarajuće indikatore za prioritete i mjere.

Smjernice usvaja vlada kantona uz prethodne konsultacije i preporuke vijeća kantona najkasnije do sredine mjeseca februara u godini koja prethodi razdoblju trogodišnjeg planiranja. U skladu sa Uredbom, potrebno je pripremiti trogodišnji plana rada, te izraditi i usvojiti godišnji plana rada.

Monitoring i izrada godišnjeg izvještaja o radu te izrada izvještaja o razvoju su također definisani Uredbom, kao i Minimalna struktura trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu.

Kada se govori o evaluaciji Strategije, potrebno je primijeniti Uredbu o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine, koja definiše institucionalni okvir, principe, ciljeve i vrste evaluacije strateških dokumenata, provođenje evaluacije strateških dokumenata, te minimalnu strukturu plana evaluacije strateških dokumenata i izvještaja o evaluaciji strateških dokumenata, što je potrebno primijeniti u ovim procesima na području USK.

VII.3. Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa		
Prioritet	Prioritet 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima		
Naziv mjere	Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem predstavlja osnov za dugoročno obezbjeđenje sirovina za prehrambenu industriju, kao i za prehrambenu sigurnost stanovništva. Doprinosi stabilnosti i kvalitetu domaće proizvodnje u uslovima sve većih rizika na globalnom tržištu hrane. Specifičan karakter poljoprivredne proizvodnje, koji se ogleda u njenoj visokoj zavisnosti od obima i kvaliteta ograničenih prirodnih resursa, nalaže da država svojim autoritetom kreira uslove koji će doprinijeti očuvanju njihove vitalnosti za naredne generacije. Neophodnost reakcije na klimatske promjene, zaštita poljoprivrednog zemljišta od trajne promjene namjene, smanjenje emisije gasova staklene bašte, zaštita biodiverziteta i tipičnih ruralnih pejzaža, racionalno korištenje vodnih resursa, oranica, livada, šuma i drugih prirodnih potencijala ruralnih sredina, zahtjeva definisanje pristupa i podrške koja uvažava multifunkcionalnost poljoprivrede.</p> <p>Okvirna područja djelovanja u cilju unapređenja kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stimulisanje registracije poljoprivrednih djelatnosti, uključujući i porodična poljoprivredna gazdinstva, • obezbjeđenje sredstava za finansiranje održivih poljoprivrednih projekata i projekata koji imaju u fokusu razvoj ruralnih područja, • povezivanje poljoprivrednih proizvođača s otkupljivačima i prerađivačkim kapacitetima. <p>Strateški projekat za implementaciju ove mjere treba da uključi usklađivanje zemljišnih knjiga sa katastarskim stanjem i stanjem na terenu. Nesređene zemljišne knjige i neuređeni vlasnički odnosi su ozbiljna prepreka za intenzivnije i produktivnije korištenje raspoloživog poljoprivrednog zemljišta.</p>		
Strateški projekti	Usklađivanje zemljišnih knjiga sa katastrom i stanjem na terenu.	Očekivani krajnji rezultat projekta Uređene zemljišne knjige i registar državnog poljoprivrednog zemljišta kao osnov za efikasniju, uspješniju i održivu upotrebu zemljišta za poljoprivredu i druge ekonomske aktivnosti.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2025)
	Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK.	11,917	14,900

	Procenat uređenih zemljišnih knjiga usklađenih sa katastrom i terenom.	0%	40%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stvorene dugoročne pretpostavke za održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem, kao i za njegovo korištenje za razvoj konkurentne poljoprivrede i proširenje domaće sirovinke baze za prehrambenu industriju.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 29 mil KM Izvor: 28 mil budžet Kantona 1 mil budžet općina i gradova u USK		
Period implementacije mjere	2021 - 2025		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK		
Nosioci mjere	Općine i gradovi USK		
Ciljne grupe	Poljoprivredna gazdinstva Prerađivači poljoprivrednih proizvoda		
Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa		
Prioritet	Prioritet 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima		
Naziv mjere	Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Održivo korištenje prirodnih resursa nameće se kao prioritet imajući u vidu potrebe sadašnjih i budućih generacija, u smislu smjernica i ciljeva postavljenih Federalnom strategijom zaštite okoliša.</p> <p>USK raspolaže značajnim rudnim bogatstvima (mangan, mrki ugalj, gips, glina, krečnjak, kvarcni pijesak, dolomit i drugi). Također, postoje i značajni šumski resursi čije se vrijednosti manifestuju kroz ekološke, socijalne i ekonomske funkcije. Kao dobro od opšteg interesa, šume uživaju posebnu brigu i koriste se pod uslovima i na način koji su propisani Zakonom o šumama.</p> <p>Održivo upravljanje rudnim resursima i šumama istovremeno je i pretpostavka za dugoročno obezbjeđenje sirovina za prerađivačku industriju. U skladu s tim, okvirna područja djelovanja za unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izradu dugoročnog plana eksploatacije rudnih resursa USK; • davanje koncesija za eksploataciju rudnih nalazišta i njihovo stavljanje u funkciju; • pravovremenu izradu šumsko-privredne osnove za svako šumsko privredno područje (donosi se posebno za državne šume, a posebno za privatne šume u granicama grada/općine), uz sertifikaciju šuma (FSC, PEFC) i pošumljavanje; • održivo gazdovanje i korištenje šuma i sporednih šumskih proizvoda prema dugoročnim planovima (šumsko-privredne osnove). <p>Ova mjera je poveziva sa Mjerom 3.1.1. <i>Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta</i> u okviru <i>Strateškog cilja 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.</i></p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2023)

	Broj koncesionara koji se bave eksploatacijom mineralnih sirovina (osim eksploatacije dolomita).	12	15
	Procenat šuma USK za koje je pripremljena šumsko-privredna osnova.	55%	65%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stvorene dugoročne pretpostavke za održivo upravljanje rudnim resursima i šumama, uz istovremeno osiguranje sirovinske baze za lokalnu prerađivačku industriju.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: okvirno 1.5 mil KM Izvor: 1 mil KM budžet Kantona 500.000 KM budžet općina i gradova u USK		
Period implementacije mjere	2021 – 2023		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK i Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Općine i gradovi USK Šumska gazdinstva USK		
Ciljne grupe	Preduzeća iz djelatnosti šumarstva i vađenja rude i kamena Prerađivačka industrija Proizvođači građevinskog materijala		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa		
Prioritet	Prioritet 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima		
Naziv mjere	Mjera 1.1.3. Stavljanje respoloživih prirodnih resursa u funkciju razvoja privrede USK		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Održivo upravljanje prirodnim resursima pretpostavka je za njihovu zaštitu i očuvanje za narednja pokoljenja, kao i za obezbjeđenje sirovinske osnove za prerađivačku industriju. USK raspolaže sa značajnim prirodnim resursima važnim za kvalitet života stanovništva, ali i za razvoj mnogih privrednih djelatnosti zasnovanih na lokalnoj resursnoj bazi. U ove resurse prije svega spadaju poljoprivredno zemljište, šume i rudna bogatstva.</p> <p>U okviru ove mjere potrebno postoje tri ključna područja djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stimulisanje investicija u kapacitete za otkup i preradu poljoprivrednih proizvoda, • transparentna dodjela koncesija i stimulisanje investicija u kapacitete za eksploataciju rudnih bogatstava, • unapređenje postojećeg sistema raspodjele drvene sirovine prvenstveno u cilju namirenja potreba i kapaciteta lokalne prerađivačke industrije. <p>Implementacija mjera 1.1.1 i 1.1.2. pretpostavka je za uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima.</p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u USK.	11,917	14,900
	Prihod od koncesionih naknada	616.000 KM	800.000 KM

	Drvena sirovina (krupno drvo iz privatnih i javnih šuma) prerađena u USK .	580.000m3	661.000m3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Prirodni resursi USK (poljoprivredno zemljište, rudna nalazišta, šume i ostali) koriste se na održiv način u skladu sa raspoloživim lokalnim prerađivačkim kapacitetima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: okvirno 1.2 mil KM Izvor: 100% budžet Kantona		
Period implementacije mjere	2023 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK, Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva USK Ministarstvo privrede USK Općine i gradovi USK		
Ciljne grupe	Preduzeća iz oblasti prerađivačke industrije Preduzeća iz oblasti šumarstva Preduzeća iz oblasti vađenja rude i kamena Poljoprivredni proizvođači		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja
Naziv mjere	Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere je promovisanje preduzetništva, stvaranje pretpostavki za pokretanje novih preduzetničkih aktivnosti i unapređenje okruženja za postojeće preduzetnike. Akcent se stavlja na promociju preduzetništva i samozapošljavanja i osiguranje ostalih vidova podrške razvoju poduzetništva. Uspješnom Implementacijom mjere očekuje se postizanje boljeg razumijevanja i veće zainteresovanosti (posebno mladih) za preduzetničke aktivnosti. Okvirna područja djelovanja u vezi sa mjerom usmjerenom na podršku razvoju preduzetništva uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • promociju preduzetništva i samozapošljavanja, prvenstveno kod mladih, te jačanje kapaciteta za obavljanje praktične nastave u srednjim stručnim školama, kako bi se stvorila zainteresovanost za preduzetništvo i podigla svijest o značaju preduzetništva, • organizovanje obuka iz oblasti preduzetništva kroz odgovarajuće vidove neformalnog obrazovanja, da bi potencijalni preduzetnici razumijeli prednosti i zahtjeve bavljenja preduzetništvom i stekli potrebna znanja i vještine bitne za započinjanje samostalnih poslovnih poduhvata, • pružanje mentorske podrške za početne poslovne aktivnosti, • pružanje finansijske podrške za nove i postojeće preduzetnike. <p>U sklopu ove mjere, potrebno se pozabaviti i analizom prepreka za ulazak u poslovne aktivnosti te pomoći pri povezivanju i umrežavanju preduzetnika međusobno, sa drugim preduzećima i ostalim akterima na tržištu. Strateški projekat čija se implementacija preporučuje u okviru mjere usmjerene na podršku razvoju preduzetništva odnosi se na otvaranje barem jednog</p>

	poslovnog inkubatora u barem jednoj JLS USK.		
Strateški projekti	Uspostavljanje poslovnog inkubatora.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		Uspostavljeni poslovni inkubator pruža zajedničke usluge za novoosnovana preduzeća	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2024)
	Broj učenika koji pohađaju praksu u preduzećima	1169	2500
	Broj zaposlenih u preduzećima koja posluju u okviru inkubatora	0	40
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređeno lokalno okruženje za razvoj preduzetništva doprinosi sve većem pokretanju početnih poslovnih aktivnosti, posebno kod mlađe populacije		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.6 mil KM Izvor: 1.4 mil KM iz budžeta Kantona 100.000 KM iz budžeta JLS 100.000 KM iz ostalih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021 – 2024		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Općinske / gradske službe za privredu i razvoj Privredna komora Obrtnička komora		
Ciljne grupe	Privredni sektor, preduzeća, preduzetnici i obrtnici		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja u skladu s potrebama privrede.
Naziv mjere	Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere je osiguranje sistema podrške koji će omogućiti ekonomsku budućnost poslovnih zona i privlačenje domaćih i stranih investitora. Unapređenje poslovne infrastrukture treba da bude u funkciji ravnomjernog razvoja USK, rasta poslovnih aktivnosti te povećanja investicija i zaposlenosti unutar poslovnih zona.</p> <p>Infrastrukturno opremljene poslovne zone, uz kvalitetnu saobraćajnu povezanost s glavnim saobraćajnim pravcima i sistem poticajnih mjera i povlastica za poslovanje, doprinose lokacijskoj konkurentnosti određenog područja.</p> <p>Okvirna područja djelovanja uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • regulisanje pravnog osnova za osnivanje poslovnih zona; • procjenu perspektivnosti poslovnih zona s aspekta interesa domaćih i stranih investitora, • infrastrukturno opremanje najperspektivnijih zona (izrada projektno-tehničke dokumentacije, provođenje postupka javne nabave, izvođenje radova i instaliranje opreme), • uspostavljanje i proširenje usluga poslovnih zona kroz širenje i

	<p>poboljšanje funkcija operativnoga upravljanja i portfolia usluga (uspostavljanje i jačanje funkcionalnosti operatora, obezbjeđenje podsticajnih mjera za investitore, obezbjeđenje zajedničkih usluga, informisanje, umrežavanje, posredovanje, izgradnja kapaciteta, savjetovanje, obuka i tehnička podrška),</p> <ul style="list-style-type: none"> • promovisanje kapaciteta poslovnih zona prema domaćim i stranim investitorima (priprema marketing profila, promocija zone, promocija preduzeća, podrška uključivanju u lance vrijednosti). <p>Ova mjera se odnosi na <i>Program potpore izgradnji poduzetničkih zona u općinama USK</i> („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 10/12).</p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2024)
	Iznos sredstava namijenjenih za podršku razvoju poslovnih zona.	990,600 KM	2 mil KM
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Dobro infrastrukturno i poslovno okruženje čini Kanton poduzetnički poželjnim područjem, privlači poduzetnike i investitore, doprinosi povećanju konkurentnosti i povećanju zaposlenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6.370.000 KM Izvor: 4.870.000 KM iz budžeta Kantona 500.000 KM iz budžeta JLS 1.000.000 KM iz budžeta operatora poslovnih zona		
Period implementacije mjere	2021-2024		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Javni i privatni operateri poslovnih zona Općine i gradovi USK		
Ciljne grupe	Privredni sektor, poduzetnici, obrtnici Investitori		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja u skladu sa potrebama privrede
Naziv mjere	Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere uključuje podizanje kapaciteta pružalaca poslovnih usluga i jačanje lokalne ponude poslovnih usluga, kako se bi njihova dostupnost i struktura prilagodila potrebama privrede USK i tako doprinijelo unapređenju konkurentnosti privatnog sektora.</p> <p>Područja djelovanja uključuju unapređenje konsultanskih usluga (posebno onih koje nisu dostupne na području USK):</p> <ul style="list-style-type: none"> • bolje informisanje korisnika o raspoloživim uslugama; • fizičko približavanje usluga korisnicima (uključujući podršku uspostavljanju i proširenju kapaciteta za za obuku, testiranje proizvoda i izdavanje certifikata, u saradnji sa fakultetima), • jačanje kapaciteta pružalaca i bolje prilagođavanje usluga zahtjevima

	<p>pojedinačnih korisnika (npr. ponuda određenih specijalističkih obuka na licu mjesta, odnosno u samim preduzećima),</p> <ul style="list-style-type: none"> • bolje informisanje donosilaca odluka u preduzećima o potrebama i o koristima od obuka putem edukativnih seminara i radionica, u saradnji sa privrednom komorom, • jačanje kvaliteta ponude specijalizovanih sektorskih i industrijskih poslovnih usluga - obuka konsultanata u saradnji sa međunarodnim sektorskim konsultantima, • razvoj i primjena šema za subvencionisanje konsultantskih usluga u proizvodnim industrijskim preduzećima. 		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti 2018	Ciljne vrijednosti 2027
	Broj aktivnih lokalnih pružalaca poslovnih usluga preduzećima.	5 (Tehnički fakultet Bihać, PKUSK, RAUSK; Plod Centar, Una Consulting)	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Omogućavanje kompanijama kontinuirani pristup, sveobuhvatnost i dostupnost poslovnih i savjetodavnih usluga. Usvajanje novih tehnologija i jačanje ljudskih tehnologija.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 500.000 KM Izvor: 300.000 KM iz budžeta Kantona 200.000 KM iz vanjskih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021 -2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Privredna komora USK Univerzitet u Bihaću		
Ciljne grupe	Konsultanti, konsultantske kuće i agencije za pružanje konsultantskih usluga Eksperti iz različitih oblasti Preduzeća i preduzetnici		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja u skladu sa potrebama privrede
Naziv mjere	Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere je stručna analiza potreba tržišta rada i provođenje aktivnih mjera za unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa koji pristupaju ili se već nalaze na tržištu rada u skladu sa potrebama privrednih subjekata.</p> <p>Područja djelovanja odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • povišenje sveobuhvatne analize potreba na tržištu rada USK, • povezivanje institucija cjeloživotnog učenja s tržištem rada,

	<ul style="list-style-type: none"> • uključivanje predstavnika privrede u modernizaciju i unapređenje obrazovnih programa, • povećanje učesća osoba svih generacija u procesima cjeloživotnog učenja, te formalnog i neformalnog obrazovanja (a posebno ranjivih i socijalno isključenih grupa), • organizovanje izvođenja praktične nastave u preduzećima i u saradnji sa preduzećima, • unapređenje proaktivnosti posrednika na tržištu rada. 		
Strateški projekti	Nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	Broj obrazovnih subjekata koji imaju sporazum s privredom o obavljanju praktične nastave.	11	16
	Broj učenika koji primaju novčanu nadoknadu od poslodavaca kod kojih obavljaju praksu.	31 (školska godina 2019/20)	2500
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mogućnost obezbjeđenja potrebne radne snage na lokalnom tržištu rada, novo zapošljavanje i sprečavanje odlaska radno sposobnog stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1 mil KM Izvor: 500.000 KM iz budžeta Kantona 200.000 KM iz budžeta JLS 300.000 KM iz eksternih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Službe za zapošljavanje Privredna komora Obrtnička komora		
Ciljne grupe	Poslodavci Stručne škole Tražioci posla		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije
Naziv mjere	Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Prerađivačka industrija USK, slično kao i u ostatku BiH, u najvećoj je mjeri niskoproduktivna i niske dodatne vrijednosti (u odnosu na standarde razvijenih zemalja), prije svega zbog niskog stepena primjene najsavremenijih tehnologija, kao i niske stope inovacija. Cilj ove mjere je unapređenje kapaciteta prerađivačke industrije USK radi postizanja veće dodane vrijednosti zasnovane na savremenim tehnološkim rješenjima i inovacijama,

	uz povezivanje prerađivačke industrije sa sertifikacionim i akreditacionim tijelima. Glavna područja djelovanja u okviru mjere usmjerene na uvođenje novih i unapređenje postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji odnose se na: <ul style="list-style-type: none"> • pružanje savjetodavnih usluga preduzećima iz prerađivačke industrije u domenu izbora i nabavke novih i unapređenju postojećih tehnoloških rješenja, kao i njihove primjene u proizvodnim procesima, • obezbjeđenje subvencija i grantova za nabavku novih i unapređenje postojećih tehnologija, • implementaciju međunarodnih standarda i obezbjeđenje potrebnih sertifikata od strane akreditacionih tijela za ocjenu usklađenosti. 		
Strateški projekti	Nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2018)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Nove investicije u prerađivačkoj industriji – povećanje za 10% (nova i postojeća preduzeća).	57,226 mil KM (2018)	70 mil KM
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećana tehnološka osnova prerađivačke industrije USK, obezbijeđeni i uvedeni neophodni standardi kvaliteta i sertifikati te povećane dodatne vrijednosti i konkurentnosti na domaćem i na međunarodnim tržištima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Izvor: 5 miliona KM 4 miliona KM iz budžeta Kantona 500.000 KM iz budžeta JLS 500.000 KM iz vanjskih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Privredna komora Tehnički fakultet u Bihaću		
Ciljne grupe	Preduzeća iz prerađivačke industrije		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije
Naziv mjere	Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredi
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Pored primjene zastarjelih tehnologija u proizvodnim procesima, nizak stepen inoviranja jedan je od najznačajnijih razloga niske produktivnosti i posljedično, niske konkurentnosti privrede USK. Najveći broj preduzeća nije u mogućnosti da samostalno obezbijedi funkcije naučno - istraživačkog razvoja i primjenu inovacija u svakodnevnom poslovanju. S druge strane, u velikoj su mjeri pokidane veze između preduzeća i institucija koje se bave istraživanjem i razvojem, kao što su fakulteti tehničke i ekonomske struke. Cilj ove mjere je pružanje podsticaja preduzećima (prevenstveno iz prerađivačke industrije, ali i iz drugih djelatnosti) u njihovim inovativnim aktivnostima, bez obzira da li se radi o razvoju novih proizvoda i usluga, unapređenju proizvodnih procesa, organizaciji i marketinu, ili o

	digitalizaciji. Ključna područja djelovanja radi podsticanja inovacija u privredi uključuju: <ul style="list-style-type: none"> stvaranje ambijenta koji potiče saradnju između privrede, univerziteta, resornih ministarstava i drugih relevantnih aktera; povezivanje naučno-istraživačkih institucija s privrednicima i rad na zajedničkim projektima, uz obezbjeđenje finansijske podrške za inovacione i istraživačko-razvojne aktivnosti, pružanje podrške osnivanju razvojnih centara i instituta u privredi, u saradnji sa akademskom zajednicom, subvencionisanje poslovnih usluga usmjerenih na uvođenje inovacija (razvoj novog proizvoda/usluge, unapređenje procesa, digitalizacija, organizacija i marketing). 		
Strateški projekti	Nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Iznos sredstava za subvencionisanje poslovnih usluga usmjerenih na primjenu inovacija.	0	300.000 KM
	Broj korisnika (preduzeća) koja su uvela inovacije.	0	30
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stvorene pretpostavke za produktivnu saradnju između privrede i naučno-istraživačkih institucija u cilju primjene inovacija u privredi		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 700.000 KM Izvor: 600.000 KM iz budžeta Kantona 100.000 KM iz vanjskih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Privredna komora Naučno-istraživačke institucije		
Ciljne grupe	Privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije
Naziv mjere	Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	U cilju unapređenja poslovanja prerađivačke industrije USK, neophodno je pružiti podršku preduzećima u internacionalizaciji njihovih poslovnih aktivnosti radi obezbjeđenja plasmana proizvoda i usluga na međunarodnim tržištima. Pored poboljšanja tehnološke osnove i zadovoljenja kriterijuma potrebnih za izvoz na tržište EU i ostala tržišta koji se odnose na standarde kvaliteta i sertifikate, ključna područja djelovanja u okviru ove mjere odnose se na: <ul style="list-style-type: none"> podršku preduzećima iz prerađivačke industrije u organizaciji i odlasku na sajamske posjete i sajamska izlaganja,

	<ul style="list-style-type: none"> • pripremu i organizovanje poslovnih susreta s međunarodnim partnerima, • jačanje međusobne saradnje preduzeća iz prerađivačke industrije u cilju zajedničkog razvoja proizvoda, organizacije proizvodnje, plasmana proizvoda i nastupa na inostranim tržištima (klasterizacija). <p>Cilj ove mjere je internacionalizacija poslovnih aktivnosti, uz istovremeno jačanje konkurentnosti preduzeća iz prerađivačke industrije na međunarodnim tržištima, kroz sajamske nastupe, poslovne susrete sa međunarodnim partnerima, kupcima i dobavljačima i razvoj saradnje preduzeća i klasterizaciju radi uklanjanja prepreka za nastup na ciljnim tržištima.</p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj preduzeća koja su nastupila na sajmovima u inostranstvu u organizaciji PKUSK.	20	40
	Broj formalnih i neformalnih klastera u čijem radu aktivno učestvuju preduzeća iz USK.	1	3
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređena internacionalizacija poslovnih aktivnosti preduzeća iz prerađivačke industrije USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 770.000 KM Izvor: 570.000 KM iz budžeta Kantona 100.000 KM iz budžeta JLS 100.000 KM iz vanjskih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede Privredna komora Vanjskotrgovinska komora BiH		
Ciljne grupe	Preduzeća iz prerađivačke industrije		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa
Prioritet	Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala.
Naziv mjere	Mjera 1.4.1. Unapređenje turističke ponude kreiranjem privlačnih turističkih proizvoda zasnovanih na lokalnim turističkim resursima
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je podrška unapređenju postojeće turističke ponude USK kroz razvoj inovativnih i specijaliziranih turističkih proizvoda te aktiviranje novih privlačnih turističkih proizvoda sa većom dodanom vrijednošću. Da bi se ovaj cilj ostvario, potrebno je povećanje kvaliteta smještajnih kapaciteta uz uključivanje što većeg broja lokalnih poduzetnika i njihovih proizvoda/usluga u destinacijski lanac vrijednosti. Glavna područja djelovanja na pravcu unapređenja turističke ponude USK

	<p>odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prikupljanje informacija i priprema baze podataka za cjelokupnu lokalnu turističku ponudu na području USK, • analiza postojeće turističke ponude i mogućnosti za aktiviranje dodatnih turističkih resursa, • uvezivanje elemenata turističke ponude u turističke proizvode radi uspostavljanja atraktivnih turističkih ruta. <p>Također je potrebno raditi na podizanju svijesti stanovništva u ruralnim krajevima (kroz edukativna predavanja i stručne radionice) o mogućnostima i važnosti bavljenja turizmom, te značaju očuvanja tradicionalnih i autohtonih proizvoda, kao i autentične prirodne i kulturne baštine. Za unapređenje turističke ponude, nužna su ulaganja u zaštitu i održavanje kulturno - historijske baštine, kao i njeno inkorporiranje u turističku ponudu na lokalnom i na regionalnom nivou. Ovim temama također se bavi <i>Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima</i>.</p> <p>Uspješna implementacija ove mjere u bliskoj je vezi s donošenjem sljedećih planskih dokumenata u oblasti turizma: Strategija razvoja turizma USK, Marketing plan turizma USK, Plan promocije turizma USK i Master-plan. Priprema i implementacija Strategije razvoja turizma USK kao dokumenta koji bi se svestrano pozabavio dugoročnim pristupom razvoja turizma nameće se kao strateški projekat za uspješnu implementaciju ove mjere, kao i cjelokupnog seta mjera u okviru <i>Prioriteta 1.4</i>.</p>		
Strateški projekti	Priprema Strategije razvoja turizma USK.	Očekivani krajnji rezultat projekta Postavljeni temelji za dugoročan i planski pristup razvoju turizma u USK.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj novih turističkih proizvoda na području USK.	6	10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvijeni inovativni i specijalizirani turistički proizvodi i unapređena turistička ponuda USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.3 miliona KM Izvor: 1 mil KM interni (budžet Kantona) 150.000 lokalne turističke zajednice (iz budžeta JSL) 150.000 eksterni (donatorski) fondovi		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede USK Turističke zajednice gradova/općina		
Ciljne grupe	Turistički i ugostiteljski sektor Poduzetnici i potencijalni poduzetnici iz oblasti turizma		
Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa		
Prioritet	Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala		

Naziv mjere	Mjera 1.4.2. Promocija i privlačenje investicija u ciljane turističke oblasti u sektoru turizma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Ova mjera podrazumijeva osiguranje podrške promociji i privlačenju investicija u ciljane oblasti u sektoru turizma, u cilju unapređenja i efektiviranja atraktivnih turističkih destinacija, razvoja novih turističkih proizvoda i njihovog uvezivanja u jedinstvenu turističku ponudu USK i šire. Glavna područja djelovanja odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izradnju javnih kapaciteta za pružanje turističkih usluga na novim lokalitetima, • unapređenje postojećih turističkih odredišta, • promociju i podršku investicijama u privatne smještajne kapacitete, kroz finansijske i nefinansijske podsticaje, • kreiranje novih turističkih sadržaja (turističke manifestacije te posebni oblici turizma, kao što su rekreativni, ruralni, lovni, zdravstveni, eko, vjerski), • unapređenje i integraciju sistema turističkog informisanja. <p>Navedena područja djelovanja mogu da uključe i opremanje turističkih lokacija, unapređenje infrastrukture i komunikacija, fizičko unapređenje samih destinacija i njihovih sadržaja, turističko označavanje, uvođenje dodatnih usluga, turističko informisanje, itd.</p> <p>Za uspješnu implementaciju ove mjere, od velikog značaja bi bilo donošenje odluke o prostorima od posebnog značaja za razvoj turizma USK, u koje bi se investiralo u skladu sa Master planom USK.</p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj turističkih ležajeva.	1,520	1,950
	Broj integriranih zajedničkih programa za razvoj turističke destinacije USK.	9	15
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđena baza za razvoj turističkih proizvoda.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2 miliona KM Izvor: 1 milion KM iza budžeta Kantona 500,000 KM iz privatnih investicija 300,000 KM iz budžeta JLS 200,000 KM iz eksternih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede USK Turističke zajednice gradova/općina		
Ciljne grupe	Pravna i fizička lica registrirana za obavljanje turističke djelatnosti Udruženja iz oblasti turizma JLS i turističke zajednice		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Izgrađeni privredni kapaciteti uz održivo korištenje prirodnih resursa		
Prioritet	Prioritet 1.4. Promocija održivog turizma i efektuiranje turističkih potencijala		
Naziv mjere	Mjera 1.4.3. Promocija USK kao atraktivne turističke destinacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj mjere je promocija USK na turističkom tržištu kao atraktivne turističke destinacije zasnovane na lokalnim potencijalima i resursima, uz korištenje mogućnosti prekogranične saradnje (Plitvička jezera, blizina morske obale, itd.). Potreba da se optimalno iskoriste svi uslovi USK za razvoj turizma biće zasnovana na sljedećim područjima djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizaciono povezivanje i operativno umrežavanje svih interesnih strana - javnih institucija i privatnih operatera (agencije, turistička poduzeća, ugostiteljski objekti i sl.), • izrada zajedničkih promotivnih materijala i osmišljavanje promotivnih akcija (stranica, publikacija, događaja, sajмова), • jačanje saradnje između turističkih radnika i lokalnih zajednica pri planiranju, pripremi i provođenju zajedničkih turističkih projekata i popratnih promotivnih aktivnosti, • zajednička promocija čitavog područja USK kao turističke destinacije zasnovane na svim lokalnim resursima i atrakcijama (prirodnim, kulturnim, tradicionalnim običajima i dr.), • jačanje prekogranične saradnje s Republikom Hrvatskom, • priprema za korištenje dostupnih domaćih finansijskih izvora (lokalnih i kantonalnih, te državnog budžeta) i zajedničko apliciranje za financiranje iz EU fondova. <p>Donošenje Strategije turizma USK, Marketing plana, Master plana i Plana promocije turizma značajno će doprinijeti usmjeravanju, finansiranju i provođenju promotivnih aktivnosti.</p>		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	Broj umreženih aktera u turizmu (hotelijerstvo, ugostiteljstvo, proizvodnja hrane i pića, usluge u sportu, kulturi i dr.).	27	40
	Broj programa prekogranične saradnje.	3	5
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Očekivani razvojni efekat uključuje informisanost svih zainteresovanih strana (domaćih i inostranih operatera, agencija i gostiju) o turističkoj ponudi USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1 milion KM Izvor: 800,000 KM iza budžeta USK 100,000 KM iz budžeta JLS 100,000 KM iz eksternih (donatorskih) izvora		
Period implementacije mjere	Izvor: Budžet USK		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	2020 – 2027		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede USK		
Ciljne grupe	Ministarstvo privrede USK		

Turističke zajednice gradova/općina USK
 Pravna i fizička lica registrirana za obavljanje turističke djelatnosti

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama		
Naziv mjere	Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu s modernim EU praksama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je kreirati savremene kurikulume u skladu s modernim EU praksama. Ključna područja djelovanja odnose se na provođenje cjelovite kurikularne reforme u obrazovanju u svrhu uređenja obrazovnog sistema prema potrebama privrede, edukacija postojećeg nastavnog kadra radi implementacije savremenih kurikuluma u praksi, stalno praćenje i unapređivanje kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa u školama, uvođenje sistema i mehanizama kreiranja udžbenika i drugih učila i pomagala te unapređenje profesionalnih znanja i kompetencija nastavnika i kontinuirano promovisanje značaja i uloge nastavnika za razvoj društva, podrška razvoju stručnog, cjeloživotnog i neformalnog obrazovanja zasnovanog na potrebama privrede i tržišta rada i podrška uspostavljanju i razvoju instituta, istraživačkih centara i drugih naučno - obrazovnih institucija u svrhu multisektorske saradnje u odgoju i obrazovanju djece u školi i lokalnim zajednicama, izgradnja studentskih i učeničkih domova te integrisanog studentskog kampusa kroz grupisanje visokoobrazovnih objekata.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Udio (%) razvijenih kurikuluma po nivoima obrazovanja i predmetnim područjima	0 %, 2019 godina	100 %, 2027 godina
	Učenici obuhvaćeni internim i eksternim vrednovanjima postignuća	0 %, 2019 godina	100 %, 2027 godina
	Udio (%) nastavnog osoblja koji su prošli edukacije radi implementacije savremenih kurikuluma u praksi	0 %, 2019 godina	100 %, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Učenicima će kroz obrazovni sistem biti osigurano sticanje i razvoj kompetencija u skladu sa modernim EU praksama, čime će se osigurati njihovo zapošljavanje.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1,400,000 KM (200,000 godišnje * 7 godina) Izvor: 400,000 KM - budžet kantona 1,000,000 KM - Grantovi - UN Agencije, IPA III, Ambasadu u BIH, USAID, GIZ, drugi projekti		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona		

Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona, osnovne i srednje škole Unsko-sanskog kantona, Grupacija poslodavaca USK i JU Univerzitet u Bihaću
Ciljne grupe	Učenici – 26.000 (osnovne i srednje škole), nastavno osoblje odgojno-obrazovnih ustanova - 2500, roditelji ca 50.000,

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama.		
Naziv mjere	Mjera 2.1.2. Racionalizacija mreže škola kroz optimizaciju, rekonstrukciju i proširenje kapaciteta postojećih obrazovnih objekata i modernizacija školskih prostorija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Da bi se ostvarila racionalizacija mreže škola, treba uzeti u obzir niz faktora kao što su broj škola, broj učenika, broj stanovnika po općinama, stepen i tip razvoja lokalnih zajednica i potrebe lokalne privrede, itd. Sa druge strane, unapređenje kvaliteta treba biti zadatak svake pojedinačne obrazovne institucije. Na kvalitet obrazovanja može se djelovati s različitih aspekata i nivoa. Kvalitet obrazovanja unapređuje se i poboljšanjem kvaliteta svake pojedinačne škole. Svaka škola mora biti organizacija koja uči i stalno poboljšava svoje kapacitete. Svaka škola treba kreirati vlastitu školsku klimu i kulturu i kontinuirano raditi na njenom unapređenju sa ciljem dostizanja postavljenih ciljeva. Dodatno, svaka škola ima obavezu prepoznati i znati iskoristiti sve resurse koji se nalaze u njenom neposrednom okruženju: to su u prvom redu roditelji i porodice djece, koji imaju najveći interes da njihova djeca odrastaju i obrazuju se u sigurnom i poticajnom okruženju i da do maksimuma razviju svoje potencijale. Lokalna zajednica također ima ozbiljan interes za kvalitetan rad škola koje u njoj djeluju. Različite ustanove, organizacije, posebno nevladine koje djeluju u lokalnoj zajednici predstavljaju značajne potencijalne partnere za zajedničko djelovanje na poboljšanju uvjeta rada i kvaliteta obrazovanja u školama.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Udio (%) aktivnosti za osnaživanje partnerstva sa roditeljima, ustanovama i lokalnim zajednicama.	20 %, 2019 godina	100 %, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Umrežavanjem škola osigurat će se puna pedagoška i ekonomska opravdanost finansijskih ulaganja. Izgradnjom partnerstva omogućit će se puni angažman svih elemenata lokalne zajednice u kreiranju školske klime i kulture i ukupnog razvoja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: Nisu potrebna posebna sredstva – u okviru postojećeg budžeta Kantona		
Period implementacije mjere	2021.2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona		

Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona, osnovne i srednje škole Unsko-sanskog kantona
Ciljne grupe	Učenici, roditelji i zaposleni u školama, lokalna zajednica

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa modernim EU praksama		
Naziv mjere	Mjera 2.1.3. Proširenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je povećati kvalitet rada predškolskih ustanova i učešće djece i mladih u kvalitetnim i na djecu/mlade usmjerenim programima. Ključna područja djelovanja odnose se na: stupanje na snagu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, uvođenje pripremnog programa za polazak u školu za svu djecu, uključivanje djece iz socijalno isključenih kategorija, moderniziranje programa i uvođenje različitih oblika kraćih programa, povećanje upisa djece u predškolske ustanove, povećanje kapaciteta predškolskih ustanova, osiguranje kvaliteta i umrežavanje javnih i privatnih predškolskih ustanova i osnovnih škola USK. Pored gore navedenog, mjera se također odnosi na povećanje ulaganja u kapitalne investicije vezane za opremljenost osnovnih i srednjih škola, posebno u smislu energetske efikasnosti, kreiranje fizičkih mogućnosti za djecu sa poteškoćama u razvoju. Navedene nedostatke (deficite u prostoru) potrebno je otkloniti dogradnjom, adaptacijom ili izgradnjom prema urbanističkim normativima za objekte osnovnih i srednjih škola te razmotriti osiguravanje smještaja za studente, učenike srednjih škola koji pohađaju buduće specijalizirane škole u Bihaću i sl., kroz izgradnju studentskih i učeničkih domova. Nadalje, ovaj dio mjere se odnosi na razvoj i unapređenje kapaciteta postojećih objekata za odgoj, obrazovanje te razvoj sporta i kulture u kojem je predviđena izgradnja ili dogradnja Muzeja USK, kampusa i studentskog doma i drugih objekata bitnih za razvoj sporta i kulture, a u skladu sa sektorskim strategijama koje tretiraju ove oblasti.		
Strateški projekti	Nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj opremljenih osnovnih škola za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja.	25, 2019 godina	47, 2024 godina
	Postotak upisane djece u programe pripreme za polazak u školu.	90, 2019 godina	100, 2024 godina
	Ukupna površina korisnog prostora kulture u funkciji u USK, m2.	6707, 2019 godina	10000, 2027
	Broj korisnika usluga prostora kulture u funkciji u USK.	22900, 2019 godina	30000, 2027 godina
	Iznos dotacija sportskim savezima iz budžeta USK.	519,083.24, 2019 godine	800,000 KM, 2027 godine
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Proširenjem kapaciteta postojećih objekata za predškolski odgoj i obrazovanje i povećanjem obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem osigurat će se jednaki uvjeti da svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvija i ostvaruje sve svoje intelektualne i tjelesne sposobnosti i kompetencije, kroz različite vidove kvalitetnog predškolskog odgoja i obrazovanja.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.400.000 KM Izvor: 1.200.000 KM iz budžeta Kantona 1.200.000 iz vanjskih izvora (donatori i grantovi)
Period implementacije mjere	2021.-2024.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona, gradovi/općine Unsko-sanskog kantona, nevladine organizacije, javne i privatne predškolske ustanove Unsko-sanskog kantona, osnovne škole Unsko-sanskog kantona, centri za socijalni rad i Centar za razvoj inkluzivnih praksi Bihać i Cazin
Ciljne grupe	Djeca uzrasta od 6 mjeseci do polaska u školu, uposlenici predškolskih ustanova, roditelji/staratelji djece uzrasta od 6 mjeseci do polaska u školu.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu s modernim EU praksama.		
Naziv mjere	Mjera 2.1.4. Jačanje ravnopravnosti u pružanju obrazovnih usluga s obzirom na posebne potrebe djece, talentiranost i pripadnost marginalnim grupama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Kroz ovu mjeru, jedan od osnovnih projekata podrazumijeva povećati obuhvat neuključene djece u obrazovanje, unaprijediti uvjete i usluge u obrazovanju za svu djecu. Naime, potrebno je identificirati djecu koja nisu obuhvaćena osnovnim obrazovanjem i pružiti podršku porodicama, unapređivati podršku djeci romske populacije u školama, putem povećanja obima i kvaliteta usluga za ovu djecu, unapređivati podršku djeci iz socijalno i ekonomski marginaliziranih porodica kao i djeci koja žive u ustanovama socijalne zaštite, povećati obim i kvalitet usluga za djecu s teškoćama u razvoju, kontinuirano unapređivati podršku nadarenoj i talentiranoj djeci, podizati svijest javnosti o djeci koja nisu uključena u obrazovanje, putem aktivnijeg uključivanja medija i snaženjem drugih oblika društvene komunikacije. Na drugoj strani, odgojno-obrazovne institucije treba da identificiraju talentirane učenike i osiguraju daljnji razvoj njihovog talenta kroz posebno kreirane programe.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.		Očekivani krajnji rezultat projekta
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Udio prepoznate (%) djece sa poteškoćama u razvoju.	50%	100 %
	Udio (%)prepoznate talentirane djece.	50%	100 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Potpuna inkluzija učenika bez obzira i otkrivanje talentiranih učenika, podrška njihovom pozicioniranju u društvu će u mnogome doprinijeti ispunjavanju modernih EU praksi za socijalnu inkluziju a istovremeno direktno doprinijeti Okviru za Ciljeve održivog razvoja BiH.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100,000 KM (20,000 KM * 5 godina) Izvor: 80,000 KM budžet Kantona 20,000 KM iz vanjskih izvora (strani donatori)
Period implementacije mjere	2021.-2025.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona
Nosioci mjere	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona, Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona, gradovi/općine Unsko-sanskog kantona, nevladine organizacije, javne i privatne predškolske ustanove Unsko-sanskog kantona, osnovne škole Unsko-sanskog kantona, centri za socijalni rad i Centar za razvoj inkluzivnih praksi Bihać i Cazin.
Ciljne grupe	Učenici, roditelji i zaposleni u školama, lokalna zajednica, privreda.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika.		
Naziv mjere	Mjera 2.2.1. Podrška jačanju socijalno - društvenih programa, socijalnog rada i pronatalitetnih mjera i politika		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život osoba sa teškoćama u razvoju, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica sa djecom, kao i osoba bez porodične podrške, te stvarati uslove za sprečavanje negativnih društvenih pojava kao što su maloljetnička delinkvencija i nasilje u porodici. Ključna područja djelovanja odnose se na: edukaciju iz različitih oblasti stručnih lica u centrima za socijalni rad na području USK; edukacija hranitelja; jačanje položaja osoba sa teškoćama u razvoju, porodica sa djecom i žrtava nasilja u porodici; podršku programima prevencije maloljetničke delikvencije. Kada govorimo o mjerama i pronatalitetnim politikama, kao dio mjere, predviđeno je da USK svake godine otvori poziv za JLS u cilju povećanja stepena nataliteta, odnosno implementacije aktivnosti koje će dovesti do zaustavljanja negativnih trendova u migraciji stanovništva, posebno mladih. Sa druge strane, imajući u vidu aspekta nedostatka stručnih kadrova, posebno pedagoga/psihologa, defektologa i socijalnih radnika – planirano je upošljavanje minimalno 10 stručnih osoba u svim CSR USK u periodu od 7 godina. Finansiranje projekta u vrijednosti od 700.000,00 KM predviđeno je djelimično (30%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (70%) – dok je za sufinansiranje troškova jačanja kapaciteta CSR planirano 350,000 KM za period važenja strategije.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.		Očekivani krajnji rezultat projekta
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj registrovanih hranitelja u sistemu hraniteljstva FBiH.	7, 2019 godina	40, 2027

	Broj osoba smještenih u hraniteljske porodice.	9, 2019 godina	80, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Edukacijom stručnih lica u centrima za socijalni rad obezbijedit će se kvalitetniji i stručniji pristup kategorijama kojima je neophodna pomoć i podrška.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 400,000 KM (120,000 KM * 7 godina) Izvor: 150,000,00 KM iz budžeta Kantona 250,000 KM iz Fed. Budžeta/JLS budžeta za CSR		
Period implementacije mjere	2021 – 2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, JLS i Centri za socijalni rad JLS		
Ciljne grupe	Cca 12 000 (stručna lica u centrima za socijalni rad, osobe bez porodične podrške, žrtve nasilja u porodici, maloljetnici, osobe s teškoćama u razvoju).		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika.		
Naziv mjere	Mjera 2.2.2. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život djeci i porodicama putem saradnje javnog i nevladinog sektora. Ključna područja djelovanja odnose se na saradnju javnog i nevladinog sektora u zbrinjavanju djece bez roditeljskog staranja, saradnju javnog i nevladinog sektora u poboljšanju uslova života korisnika javnih kuhinja, saradnju javnog i nevladinog sektora u poboljšanju uslova života djece i odraslih s teškoćama u razvoju - zatim kroz poboljšanje uslova života žrtava nasilja u porodici koji su smješteni u sigurne kuće, edukaciju djece i odraslih s teškoćama u razvoju od strane nevladinog sektora, a uz podršku javnog sektora te otvaranje servisa za podršku osobama s teškoćama u razvoju, kao što je princip „Stanovanje i rad uz podršku“ i podrška programima zapošljavanja osoba sa teškoćama u razvoju.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj djece bez roditeljskog staranja kojima su poboljšani uslovi života.	18, 2019 godina	120 (minimalno 40% djevojčica), 2027 godina
	Broj lica s teškoćama u razvoju koji koriste usluge podrške od strane NVO.	200, 2019 godina	1000 (minimalno 40% žena), 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanjem saradnje javnog i nevladinog sektora poboljšao bi se kvalitet i kvantitet u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama te fleksibilnosti u pružanju usluga u odnosu na javni sektor.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 700,000 KM Izvor: 350,000 budžeta Kantona 350,000 budžeti općina i gradova
Period implementacije mjere	2021 – 2027 godine
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, Centar za nezbrinutu djecu „Duga“, Centar za razvoj inkluzivnih praksi Bihać, „Žene sa Une“ i druga udruženja sa prostora USK.
Ciljne grupe	Cca 8000 (djeca bez roditeljskog staranja, korisnici javnih kuhinja, žrtve nasilja u porodici, djeca i odrasli s teškoćama u razvoju).

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika.		
Naziv mjere	Mjera 2.2.3. Jačanje mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je stvoriti uslove za što kvalitetniji život mladih koji su pripadnici konstitutivnih naroda i ostalih, koji saraduju međusobno te koji direktnim angažmanom učestvuju u procesu odlučivanja u društvenoj zajednici. Ključna područja djelovanja odnose se na: podrška prevenciji emigracije mladih i podrška nevladinim organizacijama koji se bave problemima mladih. Konkretno, mjera podrazumijeva sufinansiranje projekata i aktivnosti udruženja - između ostalih i udruženja koja se bave određenim pitanjima koja su bliska mladima, npr. sprečavanje zloupotreba droga, edukacija o seksualno prenosivim bolestima, maloljetničkoj delinkvenciji i sl.). Posebna pažnja će se obratiti na projekte koji direktno doprinose jačanju mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih. Pored gore navedenog, mjera se također odnosi na implementaciju adekvatnih mjera iz Strategije prema mladima 2018-2022 i to konkretno na one mjere i prioritete koji su u nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.		Očekivani krajnji rezultat projekta
	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Procenat mladih uključenih u rad omladinskih organizacija.	15%, 2019 godina	50%, 2027 godina
	Procenat mladih koji smatraju kako nemaju utjecaja na donošenje odluka koje ih se tiču.	71%, 2018 godina	20%, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanjem mobilnosti, interkulturalizma i građanskog aktivizma mladih stvoriti uslove za ostanak mladih u BiH. Pored toga, putem zajedničke saradnje mladih koji su pripadnici različitih naroda, razvijati ambijent multikulturalnosti te ambijent lakšeg pristupa mladim procesima odlučivanja u društvenoj zajednici.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	Iznos: 700,000 KM Izvor: 350,000 budžeta Kantona		

finansiranja	350,000 budžeti općina i gradova
Period implementacije mjere	2021 – 2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Sektor za kulturu, sport, informiranje i mlade Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, JU Služba za zapošljavanje USK, nevladine organizacije koje se bave problemima mladih, Vijeća mladih JLS i kantona.
Ciljne grupe	Mladi, nevladine organizacije koje se bave problemima mladih.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga.		
Naziv mjere	Mjera 2.3.1. Podrška materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Osnovni cilj ove mjere je vezan za podršku materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, uz dodatna upošljavanja ljudskih resursa. Naime, svrha mjere je stvoriti uslove za kvalitetan rad doktora, odnosno medicinskog i nemedicinskog osoblja te pružiti pacijentima kvalitetne uslove za liječenje.</p> <p>Ključna područja djelovanja odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rekonstrukciju objekata Kantonalne i Opće bolnice, domova zdravlja i područnih ambulanti, • opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom opremom, • angažovanje doktora deficitarnih specijalizacija, kao i drugog kvalitetnog medicinskog osoblja. 		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Nije primjenjivo	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Površina rekonstruisanih objekata Kantonalne i Opće bolnice (m ²).	0, 2020 godina	2000, 2027 godina
	Površina rekonstruisanih domova zdravlja.	0, 2020 godina	1500, 2027 godina
	Površina rekonstruisanih područnih ambulanti.	0, 2020 godina	1500, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom zdravstvenih ustanova obezbijediti će se kvalitetniji uslovi rada za osoblje tih zdravstvenih ustanova te bolji i kvalitetniji uslovi za liječenje pacijenata, a što će dovesti i do unapređenja sistema zdravstvenih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 5.330.000,00 KM Izvor: 3.330.000 KM iz budžeta Kantona 2.000.000 KM iz vanjskih izvora		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, Kantonalna i Opća bolnica, domovi zdravlja i Lječilište Gata.
Ciljne grupe	Doktori, odnosno medicinsko i nemedicinsko osoblje, te minimalno 250.000 građana .

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora		
Prioritet	PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga.		
Naziv mjere	Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Cilj ove mjere je pružiti podršku donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti srca i krvnih žila, malignih i rijetkih bolesti, zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja, unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja, unapređenje ranog rasta, razvoja i ishrane djece te spriječavanja zloupotrebe opojnih droga. Osnovni cilj mjere je smanjiti broj pacijenata oboljelih od bolesti srca i krvnih žila, malignih i rijetkih bolesti, psihičkih bolesti, seksualno prenosivih bolesti te broj ovisnika o drogama. Stoga, u početnom periodu implementacije Strategije (2021-2022), a prateći trendove za prevenciju bolesti i unapređenje javnog zdravlja, potrebno je pripremiti i donijeti javne politike (zakone i podzakonske akte) koji su preduslov za implementaciju svih ostalih definisanih aktivnosti i projekata od 2022 godine.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj umrlih od ključnih oboljenja na području USK.	2260, 2018 godina (Podaci Federalnog zavoda za statistiku- obrada uzroka smrti FBiH 2018. god.)	2000, 2027 godina
	Broj registrovanih zaraznih bolesti na području USK (gripa, Varicellae, Enterocolitis acuta, Scabies, Tbc pulmonum activa).	3577, 2018 godina (Podaci Federalnog zavoda za statistiku- obrada uzroka smrti FBiH 2018. god.)	2500, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Donošenjem i razradom javnih politika prevencije raznih bolesti dovelo bi do utvrđivanja jasnih mjera u provođenju prvcenije bolesti, a što bi u konačnici dovelo do smanjenja oboljelih od raznih bolesti, te samim time i unaprijedilo sistem integrisanih zdravstvenih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 150.000 KM Izvor: 75.000 KM iz budžeta Kantona 75.000 KM drugi izvori finansiranja		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, Zavod za javno zdravstvo USK
Ciljne grupe	Minimalno 20,000 građana USK.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga.		
Naziv mjere	Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Cilj ove mjere je pružiti podršku uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih usluga i terapijskih zahvata u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite u Unsko-sanskom kantonu koja će dovesti do bržeg i lakšeg pristupa zdravstvenim uslugama onih pacijenata kojima je potrebna posebna briga. Ključna područja djelovanja odnose se na: obučavanje i edukaciju stručnog osoblja koje će pružati visokodiferencirane usluge, nabavku opreme neophodne za pružanje visokodiferenciranih usluga iz sistema tercijarne zdravstvene zaštite, posebno razvoja invazivne kardiologije, radiologije i onkologije.</p> <p>U tom smislu, osiguranje dovoljnog broja i strukture ljudskih resursa koja će omogućiti kvalitetno, održivo i pravedno sprovođenje visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite, ali i uopćene zdravstvene zaštite stanovništvu USK je osnovni cilj ove mjere. Istovremeno sa gore navedenim, mjera podrazumijeva nabavku svih neophodnih uređaja, i to prije svega za razvoj invazivne kardiologije, radiologije i onkologije. Procijenjena vrijednost za nabavljanje aparata u treba izdvojiti u prosjeku oko 100,000 KM godišnje (po svim godinama). Pored gore navedenog, potrebno je godišnje podržati minimalno 10 specijalizacija i 1 subspecijalizaciju, što prosječno iznosi 200,000 KM.</p>		
Ključni strateški projekti	nije primjenjivo	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj novouspostavljenih i razvijenih visokodiferenciranih specijaliziranih usluga iz sistema sistemu tercijarne zdravstvene zaštite u USK.	0, 2019 godina	30, 2027 godina
	Postotak studenata koji studiraju na visokoškolskim ustanovama medicinskog i zdravstvenog usmjerenja na godišnjem nivou (medicinskom fakultetu, stomatološkom i farmaceutskom i fakultetu zdravstvene njege).	5, 2020 godina	10, na godišnjem nivou do 2027
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanjem i razvojem visokodiferenciranih usluga i terapijskih zahvata u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite u Unsko-sanskom kantonu, pacijenti sa teškim i rijetkim bolestima će do kvalitetne usluge doći brže,		

	lakše i uz manji utrošak materijalnih sredstava.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 900.000 KM Izvor: 300.000 KM iz budžeta Kantona 600.000 KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021 – 2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike USK, Kantonalna bolnica „Dr. Irfan Ljubijankić“ Bihać, Zavod za javno zdravstvo USK.
Ciljne grupe	Pacijenti sa teškim i rijetkim bolestima i stručno osoblje koje će pružati visokodiferencirane usluge – preko 20,000 građana.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća.		
Naziv mjere	Mjera 2.4.1. Dekontaminacija površine USK od MES i NUS		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Da bi osigurala da BiH blagovremeno ispunjava svoje obaveze u pogledu čišćenja mina, država će blagovremeno poduzeti mjere i aktivnosti na produženju roka određenog za uništavanje protivpješadijskih mina, prema članu 5. Otavske konvencije i osigurati poštivanje i primjenu novousvojenih standarda za protivminske akcije i standardnih operativnih procedura BiH. Osim toga, BiH će osigurati potpuno provođenje procesa vraćanja površina u upotrebu, što će rezultirati djelotvornijim operacijama izviđanja i čišćenja. Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine se obavezuje da će voditi računa da se kroz kvalitetno upravljanje informacijama prikupljaju, pohranjuju, analiziraju i razmjenjuju sve relevantne informacije te da se koriste u svrhu efikasnog i djelotvornog planiranja, određivanja prioriteta, izdavanja zadataka i provođenja protivminskih akcija. Kada govorimo o minama i NUS-om kontaminiranim područjima, prema procjenama, sumnjive i minama kontaminirane površine USK, zauzimaju cca 100.000.000 m ² .		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Ukupna sumnjiva površina u km ² .	100.72 km ² , 2019 godina	40, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Od USK se očekuje da do 2026. godine dođe do faze završetka identifikacije i čišćenja svih poznatih kontaminiranih površina, čime će preći s faze s težištem na proaktivne operacije izviđanja i čišćenja na fazu rješavanja preostale kontaminacije minama u kojoj će koristiti odgovarajući reaktivan odgovor u cilju smanjenja prijetnji preostale kontaminacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 9.000.000 KM Izvor: 1,000.000 KM budžet Kantona 3.000.000 KM državni budžet 5.000.000 KM fondovi i donatori		

Period implementacije mjere	Do 2026. godine
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini
Nosioci mjere	Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini (Član 7. Zakona o deminiranju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ broj: 5/02) i Uprava civilne zaštite Unsko-sanskog kantona.
Ciljne grupe	Svi građani Unsko - sanskog kantona koji žive na i uz područja koja su kontaminirana zaostalim minskim eksplozivnim sredstvima.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća.		
Naziv mjere	Mjera 2.4.2. Uspostava sistema prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Rano upozoravanje od prirodnih i sigurnosnih rizika podrazumjeva uspostavljanje potrebnih kapaciteta za izradu i dostavljanje pravovremenih informacija i upozorenja kako bi se omogućilo pojedincima, zajednici i organizacijama kojima prijete opasnost da se pripreme i djeluju na odgovarajući način i u odgovarajuće vrijeme kako bi se smanjili mogući gubici i štete. Uspostavljanjem sistema ranog upozoravanja u sistemu civilne zaštite FBiH stvaraju se pretpostavke za pravovremeno obavještanje i uzbunjivanje stanovništva o nadolazećoj opasnosti i aktiviranje ljudskih i materijalnih resursa za djelovanje na zaštiti i spašavanju ugroženih ljudi i materijalnih dobara. Navedeni sistem čine sistem osmatranja i obavještanja i sistem uzbunjivanja koji funkcionišu u okviru organa uprave za civilnu zaštitu Federacije BiH, kantona i općina kao centri osmatranja, obavještanja i uzbunjivanja odnosno operativni centri civilne zaštite 121.		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj aktera zaštite i spašavanja uvezanih u sistem ranog upozoravanja od rizika uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama.	0, 2019 godina	30, 2023 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanje alternativnog sistema veza za komunikaciju svih učesnika u zaštiti i spašavanju u situaciji kada sistem telefonskih veza ne funkcioniše.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 250.000,00 KM Izvor: 250,000 KM budžet kantona – sredstva posebne naknade za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća		
Period implementacije mjere	2021-2023		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite		

Nosioci mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite Općinske službe civilne zaštite
Ciljne grupe	Organi rukovođenja akcijama zaštite i spašavanja i operativne strukture u sistemu zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Unaprijeđen razvoj inkluzivnog i prosperitetnog društvenog sektora.		
Prioritet	PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća.		
Naziv mjere	Mjera 2.4.3. Jačanje ljudskih resursa i opremljenosti Uprave policije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	U okviru mjere, predviđeno je povećanje broja uposlenika MUP-a, a posebno će posebna pažnja biti posvećena projektima i obukama u organizaciji ICITAP-a, OSCE-a i dr., budući da su konkretne edukacije od iznimne važnosti za sticanje novih znanja i vještina od značaja za rad Uprave policije MUP USK-a, jer se na ovaj način stvara povoljan ambijent za praćenje modernih tokova i trendova rada MUP USK-a, kao i svih policijskih struktura u Bosni i Hercegovini. U procesu planiranja Uprava policije je usmjerena na nabavku opreme: uredska oprema (sredstva veze, PDA uređaji i tableti, opremanje prostorija za rad sa žrtvama nasilja), prevozna oprema (motorna vozila), specijalna oprema (puške za ispaljivanje gumenih metaka), medicinska i laboratorijska oprema (alkometri) i elektronska i fotografska oprema (za posebne istražne radnje).		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.		Očekivani krajnji rezultat projekta
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Điljne vrijednosti
	Broj novouposlenih policijskih službenika.	0, 2019 godina	50, 2027 godina
	Stepen opremljenosti Uprave policije.	80%, 2019 godina	100, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Popuna upražnjenih radnih mjesta policijskih službenika u Upravi policije za početni čin "POLICAJAC" te obnavljanje i sticanje novih znanja koja će primjenjivati u svom radu, doprinijeti će ostvarivanju njihovog ličnog profesionalnog razvoja, kao i profesionalnog razvoja Uprave policije te povećanja stepena javne sigurnosti na području USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 680,000 KM za opremanje Uprave policije Izvor: 600,000 KM budžet Kantona 280,000 KM ostali izvori (FBIH, JLS, donatori)		
Period implementacije mjere	2021-2024		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Uprava policije USK		
Nosioci mjere	MUP USK-a Uprava policije		

Ciljne grupe	Svi građani USK.
--------------	------------------

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima.
Naziv mjere	Mjera 3.1.1. Komponenta podrška zaštite prirodnog naslijeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Kako bi USK unaprijedio upravljanje kvalitetom zraka, korištenje energije (povećanje energijske efikasnosti i korištenje obnovljivih izvora energije), postigli dobro stanje površinskih i podzemnih voda (<i>radi zaštite akvatične flore i faune te potreba korisnika vodnih resursa</i>), osigura uvjete za održivo korištenje voda (<i>u oblastima čiji razvoj ovisi od interesa tržišta</i>), stvori osnovu za skladan i prostorno uravnotežen socio-ekonomski razvoj te zaštiti bioraznolikost i geodiverzitet, potrebno je prije svega da uspostavi i ojača institucionalni okvir za realizaciju Mjere. Mjera podrazumijeva sljedeće aktivnosti: uspostaviti sistem monitoringa kvaliteta tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama i na nivou kantona, uz jačanje inspeksijskog nadzora, uspostaviti sistem za statističko praćenje parametara kojima se definira energijska intenzivnost po privrednim granama i bazu podataka o zagađivačima, smanjiti zagađenje i onečišćenje površinskih i podzemnih voda od neprečišćenih otpadnih voda, kroz izgradnju sistema za prikupljanje, odvodnju i tretman otpadnih voda, smanjiti emisije štetnih i toksičnih materija koje produciraju pojedini industrijski zagađivači, kroz implementaciju sistema dozvoljenog ispuštanja i principa "zagađivač plaća", ojačati i uspostaviti institucionalni okvir neophodan za provođenje regulative i funkcioniranje informacijskog sistema upravljanja zemljištem (banka zemljišta), unapređenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta ili minimiziranjem utjecaja, donošenjem legislative u oblasti zaštite zemljišta na kantonalnom nivou, podsticanje sprečavanja nelegalne sječe šuma, mjere remedijacije/rehabilitacije tla, definicija osnovne konfiguracije i dugoročnog plana razvoja zemljišnog informacijskog sistema (ZIS) te stvaranje koordinacijskog čvorišta za prikupljanje svih informacija o zemljištu, poticati (sufinanciranje, krediti, bespovratna sredstva, i sl.) projekte koji uključuju saniranje i prenamjenu devastiranog područja, provesti inventarizaciju invazivnih vrsta i napraviti akcijske planove suzbijanja negativnih utjecaja invazivnih vrsta na biološku raznolikost uz kartiranje biološke raznolikosti (u prvoj fazi inventarizaciju je potrebno usmjeriti na zaštićena područja i područja predložena za zaštitu), te monitoring i kontrolu invazivnih vrsta.</p> <p>Nadalje, ali veoma bitnom, mjera podrazumijeva primarno jačanje sistema upravljanja zaštićenim područjem NP Una i drugih područja, te njihova stvarna zaštita, s posebnim fokusom na povećanje teritorije zaštićenih područja i njihovog upravljanja (uključujući podršku pri osnivanju, definisanju upravljača, ali i sufinansiranju aktivnosti od interesa za prirodno naslijeđe i biodiverzitet te zaštitu tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Sve prethodno navedeno posebno povezati sa mjerama koje se odnose na ekonomski razvoj – razvoj</p>

	turizma USK , ali i obratiti pažnju na potencijalno osnivanje javne ustanove koja će se baviti gornjim pitanjima, uz iniciranje i donošenje adekvatnih normativnih akata za ovu oblast.		
Strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Postotak mjernih stanica za monitoring kvaliteta tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta u lokalnim zajednicama.	0, 2019 godina	2, 2027
	Godišnji prosjek pošumljenih područja svih lokalnih zajednica USK.	240 ha, 2019 godina	350 ha, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Postizanje okolišno održivog ekonomskog razvoja, na osnovu procjene stanja okoliša, utvrđenih okolišnih problema i prioriteta te definiranih akcija koje trebaju doprinijeti unapređenju stanja okoliša i poboljšanju kvalitete življenja građana USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.500.000 KM (100.000 KM * 5 godina) Izvor: 200,000 budžet Kantona 1.300.000 fondovi EU i drugih domaćih i stranih donatora		
Period implementacije mjere	2021-2027 godina		
Instit. odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Kantonalna inspekcija, Zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Nacionalni park Una, gradovi i općine USK.		
Ciljne grupe	Svi građani sa područja USK.		

Veza sa str. Ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.
Prioritet	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima.
Naziv mjere	Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sustava upravljanja otpadom u skladu sa ključnim EU načelima
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Kako bi se smanjio pritisak na okoliš neophodno je osigurati adekvatno skupljanje, transport i zbrinjavanje otpada. Osnovna karakteristika postojećeg odlaganja otpada na općinskim odlagalištima je djelomično kontroliran postupak odlaganja, bez uobičajene tehnologije sanitarnog deponiranja. S obzirom na trenutno stanje i tehnologiju koja se primjenjuje, općinska odlagališta spadaju u odlagališta gdje se vrši polukontrolirano deponiranje, odnosno otpad se odlaže na za to predviđena mjesta. U svrhu uspostavljanja integralnog sistema upravljanja otpadom na području kantona, kao dijela jedinstvenog integralnog sistema upravljanja otpadom na području Federacije BiH, predviđene su sljedeće aktivnosti: povećati broj stanovnika obuhvaćen organiziranim prikupljanjem otpada u svim JLS (nabavka vozila, preorganizacija rada, i slično), stvoriti uvjete za sanitarno odlaganje otpada za najmanje 5 godina u svim općinama USK, sanacija lokalnih općinskih deponija na licu mjesta (izrada neophodne projektne i studijske dokumentacije neophodne za dobijanje dozvola

	nadležnih organa (Plan prilagođavanja, Idejni projekat, Studija o uticaju na okoliš, Glavni projekat) te izvođenje radova na sanaciji deponije ¹⁶ , sanacija divljih deponija premještanjem na drugo mjesto (uklanjanje otpada sa lokacije, odvoz otpada do lokacije odlaganja, uređenja lokacije, tzv. „zatezanje terena“ (ravnanje i nasipanje sloja humusa debljine 20 cm), deratizacija i dezinfekcija lokacije, postavljanje table o zabrani bacanja otpada na lokaciju), uspostaviti kapacitete za adekvatno prikupljanje i privremeno skladištenje opasnog otpada, uspostaviti odlagališta inertnog (građevinskog i sl.) otpada na području USK, povećanje pokrivenosti efikasnim sistemom upravljanja otpadom u poljoprivrednoj proizvodnji i šumarstvu i uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla te zdravstvenih i veterinarskih ustanova.		
Ključni strateški projekti	Sanacija divljih i lokalnih općinskih deponija.	Očekivani krajnji rezultat projekta Smanjenja ukupno suspendovana materija na nelegalnim deponijama na godišnjem nivou sa 10,935 na 0 kg/godinu.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Postotak pokrivenosti teritorije odvozom otpada.	82,6%	95%
	Prosječan obuhvat domaćinstava koja koriste usluge zbrinjavanja otpada.	71,5%, 2019 godina	100%, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita okoliša, promocija i podsticanje održivog korištenja resursa kroz uspostavu integriranog sistema upravljanja otpadom.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 7.000.000 KM Izvor: 1.000.000 KM budžet Kantona 6.000.000 KM fondovi EU drugih domaćih i stranih donatora		
Period implementacije mjere	2021-2027 godina		
Instit. odgovorna za koordin. implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Kantonalna inspekcija, Zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi i općine USK.		
Ciljne grupe	Svi građani sa područja USK.		
Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.		
Prioritet	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima.		
Naziv mjere	Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Unapređenje sektora okoliša u USK s aspekta zaštite kvalitete zraka treba dati doprinos u općenitoj zaštiti zdravlja i ekosistema, uz obezbjeđenje podataka kao što su mjesto, uslovi i režim emitovanja, zatim zagađujuće materije, odnosno da definiira vrstu i količinu emitovanih polutanata. U tom kontekstu potrebno je podsticati uvođenje upotrebe obnovljivih		

¹⁶ Podrazumijeva izgradnju donjeg multibarijernog sloja radi izolacije otpada od okoline, izgradnju obodnog kanala oko tijela deponije, izgradnju ograde oko tijela deponije, izgradnja sistema za sakupljanje deponijskih plinova, izgradnja sistema za sakupljanje i prihvatanje procjednih deponijskih voda te izgradnju gornjeg multibarijernog sloja uključujući i rekultivacioni sloj.

	izvora energije s ciljem smanjenja zavisnosti od uvoza energenata, smanjivanje potrošnje obnovljive energije u cjelini. Primjena OIE i mjere za poboljšanje energijske efikasnosti prema Ugovoru o uspostavi energetske zajednice daje prednosti u pogledu sigurnosti snabdijevanja, zaštite okoline, socijalne kohezije i regionalnog razvoja. Imajući prethodno u vidu, potrebno je sprovesti sljedeće aktivnosti: utopljanje stambenih, javnih i komercijalnih objekata USK, podsticanje korištenja i primjena obnovljivih izvora energije, elektrifikacija javnog gradskog saobraćaja, promocija i uvođenje biciklizma, uređenje komunalne energetike, uspostavljanje sistema daljinskog grijanja na biomasu.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Udio korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) u ukupnoj potrošnji.	0, 2019 godina	10%, 2027
	Potrošnja energije u javnim objektima USK.	Utvrđiti početno stanje nakon sprovedenog audita, 2021 godina	-30%, 2027
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poticanjem primjene ekonomski isplativih i energetski efikasnih tehnologija, materijala i usluga te korištenja obnovljivih izvora energije unaprijeđeno je stanje zaštite okoliša, smanjeni energijski gubici te ostvarena ušteda u budžetima. Provođenje ove mjere u srednjem i dugom roku treba da dovede do rasta bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetske uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.000.000 KM Izvor: 300,000 KM budžet Kantona 1.700.000 fondovi EU i drugih domaćih i stranih donatora		
Period implementacije mjere	2021-2027 godina		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša.		
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Kantonalna inspekcija, Zavod za javno zdravstvo, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi i općine USK, Unsko-sanske šume.		
Ciljne grupe	Svi građani Unsko-sanskog kantona.		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.
Prioritet	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom u upravljanju prirodnim resursima.
Naziv mjere	Mjera 3.1.4. Podrška razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Jačanje kapaciteta javne uprave, odnosno njeno osposobljavanje za kreiranje i implementaciju projekta je oblast u kojoj kantonalna administracija treba posebnu pomoć. To posebno iz razloga jer je vrlo nizak nivo realizacije kapitalnih projekata upravo iz razloga, nespremnosti i nepripremljenosti

	projekata za implementaciju. Sredstva postoje, ali ljudski resursi su nepripremljeni. Unsko-sanski kanton je jedan od rijetkih kantona koji nema svoju jedinicu za pripremu i implementaciju projekata. U skladu sa tim, planirano je osposobljavanje najmanje 100 osoba u periodu 2021-2027, da povećaju svoje kapacitete za upravljanje projektima, za što je potrebno najmanje 4 godine implementacije (20 godišnje). S druge strane, planirano je da USK razvije najmanje 30 projektnih prijedloga, primarno u sektoru zaštite okoliša (sve mjere), uz podršku prethodno navedenih certifikovanih osoba u institucijama USK i JLS za upravljanje projektima. Procijenjena vrijednost mjere je (30 projektnih prijedloga * 10,000 KM po projektu) = 300,000 KM te certifikovana edukacija 2000 KM * 100 osoba =200,000 KM, što ukupno iznosi 500,000 KM.		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Broj razvijenih projektnih prijedloga za projekte u segmentu zaštite okoliša.	0, 2019 godina	30, 2027 godina
	Broj certifikovanih osoba u institucijama USK i JLS za upravljanje projektima.	20, 2019 godina	100, 2027 godina
	Iznos pribavljenih sredstava iz EU i drugih eksternih fondova na godišnjem nivou.	200,000 KM, 2019 godina	500,000 KM, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Apsorpcijski kapacitet za uspješno korištenje EU fondova u javnoj upravi su povećani i ista je spremna za uspješno korištenje sredstava iz EU fondova i drugih domaćih i stranih financijskih institucija.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100,000 KM Izvor: 20,000 budžet Kantona 80,000 JLS		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Razvojna agencija USK		
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, gradovi i općine USK, druge institucije USK i JLS.		
Ciljne grupe	Svi građani Unsko-sanskog kantona.		

Veza sa str. Ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima.
Prioritet	PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.
Naziv mjere	Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	U okviru mjere, prije svega je planirano unapređenje institucionalnih kapaciteta Ministarstva za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša i lokalnih zajednica, kroz podršku uvođenja prostornih informacionih sistema i digitalizacije prostorno planskih podataka za praćenje korištenja prostora,

	odnosno provođenje planova prostornog uređenja. Drugim riječima, uvođenje automatizacije procesa obrade i izdavanja urbanističko – planskih dokumenata će osigurati brže i efikasnije rješavanje zahtjeva stranaka u postupku izdavanja urbanističkih saglasnosti i odobrenja za građenje, osigurati bolju primjenu propisa o prostornom uređenju i građenju kojima su definisani načini upravljanja i iskorištavanja prostorom i uspostava baza podataka koje će biti osnov za uspješno i odgovorno upravljanje prostorom. Dakle, svrha projekta GeoPortala je primjena jednostavnog i izuzetno fleksibilnog alata za automatizaciju procesa obrade i izdavanja urbanističko – planskih dokumenata gdje bi se ovaj proces učinio transparentnim i dostupnim kako građanima kao pojedincima, tako i privatnom i javnom sektoru. Procijenjena vrijednost projekta je 100,000 KM za cijelo područje USK u periodu od 2021-2025 godine (20,000 KM godišnje). S druge strane, plansko uređenje prostora je preduslov za očuvanje prostora kao opšteg dobra i kao takvo nužno ga je zaštititi donošenjem planskih dokumenata, kojim bi se definisalo korištenje, zaštita i upravljanje prostorom. Kada govorimo o Prostornom planu USK, isti još uvijek nije usvojen, ali se njegovo usvajanje očekuje. Međutim, konkretna mjera se odnosi na potpunu primjenu Prostornog plana USK u vidu izrade i dopune prostornih planova općina i gradova USK u periodu od 2022-2027 godine. U tom smislu, neophodno je pripremiti, razviti i usvojiti dodatnih 6 prostornih planova na lokalnom nivou, za što je planirano 240,000 KM u periodu od 4 godine (2021-2025).		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Stepen digitalizovanih prostornih podataka – Prostornih planova u informacijski sistem.	0, 2019 godina	100%, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mjera prije svega podrazumijeva implementaciju GeoPortal-a USK, što će unaprijediti institucionalne kapacitete Ministarstva za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša i lokalnih zajednica, kroz podršku uvođenja prostornih informacionih sistema i digitalizacije prostorno planskih podataka za praćenje korištenja prostora, odnosno provođenje planova prostornog uređenja, a time i doprinijeti razvoju komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 340.000 KM Izvor: 100.000 KM budžet Kantona 240.000 KM JLS USK		
Period implementacije mjere	2021-2025		
Institucija odgovorna za koord. implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, gradovi i općine USK.		
Ciljne grupe	Predstavници javnog i privatnog sektora iz oblasti privrede, upravljanja životnom sredinom, kulturno-istorijskog naslijeđa, turizma i rekreacije, saobraćajne i komunalne infrastrukture i društvenog razvoja, odnosno budući domaći i strani investitori iz navedenih oblasti, kao i fizička lica, odnosno svi građani USK.		

Veza sa str. Ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima		
Prioritet	PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.		
Naziv mjere	Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Rješavanje pitanja vezanih za zaštitu okoliša te proširenje i modernizaciju kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata, predstavljaju osnovne preduvjete za planskim korištenjem prirodnih i nematerijalnih resursa, kao osobito vrijednog i ograničenog dobra. Opći održivi razvoj limitiran je racionalnim korištenjem prostora i prirodnih dobara što se u današnje vrijeme postavlja kao imperativ za upravu. Stoga, neophodno je definirati prijedloge mjera koje je nužno poduzeti kako bi se unaprijedio proces rješavanja problema odvodnje fekalnih voda i njihov odgovarajući tretman sa svrhom unapređenja stanja okoliša, zaštite biološke raznolikosti i zaštite javnog zdravlja, odnosno unaprijedila kvaliteta života građana kantona i okolišna kvaliteta sliva rijeke Une. Kada govorimo o modernizaciji i uspostavljanju ekonomske održivosti u pružanju komunalnih usluga, planirane su sljedeće aktivnosti/projekti : reorganizacija obavljanja vodnih usluga vodosnabdijevanja i odvodnje i prečišćavanja otpadnih voda na nivou USK, tehničko opremanje službi/odsjeka sa neophodnom informatičkom i uredskom opremom, uključujući i alociranje odgovarajućeg prostora, uspostavljanje GIS-a i baze podataka i katastra podzemnih instalacija u resornom ministarstvu, JLS i njihovih JKP/JVP, uspostavljanje redovnog praćenja pokazatelja poslovanja JLS i JKP/JVP, izrada i usvajanje posebnih procedura za izgradnju i održavanje kapitalnih infrastrukturnih investicija iz oblasti vodnih usluga. S druge strane, proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata uključuje aktivnosti na osiguravanju trajnog snabdijevanja kvalitetne vode i zdravstveno ispravne vode za piće. Sa druge strane, poboljšanje kanalizacijskog sistema i odvodnje će se obavljati kroz izgradnju primarne mreže kanalizacijskog sustava u općinama/gradovima (<i>na temelju urađenih i dopunjenih glavnih projekata primarnog kanalizacijskog sustava</i>), ali i modernizacija postojećih sustava odvodnje i tretmana otpadnih voda na području Kantona.</p>		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Stepen pokrivenosti vodovodnom / mrežom USK.	79.4%, 2019 godina	90%, 2027 godina
	Stepen pokrivenosti kanalizacionom mrežom USK.	22,3%, 2019	50%, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita površinskih i podzemnih voda primjenom odgovarajućih metoda i izgradnjom pouzdanih i troškovno prihvatljivih rješenja za zbrinjavanje otpadnih voda na cijelom području Unsko-sanskog kantona. Nadalje, provođenje mjere osigurava zaštitu podzemnih i površinskih voda, širenje javnog vodosnabdijevanja, osiguranje zdravstveno ispravne vode za piće stanovništvu i povećanje kvalitete života stanovnika USK.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 8.000,000 KM (za vodovodne i kanalizacijske sisteme). Izvor: 2,000,000 KM budžet Kantona 6,000,000 EU fondovi, domaće i strane međ. finansijske institucije		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koord. implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, gradovi i općine USK, JKP/JVP
Ciljne grupe	Svi građani USK

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Održivo upravljanje okolišem, prirodnim i infrastrukturnim resursima		
Prioritet	PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.		
Naziv mjere	Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti sa državnim i međudržavnim centrima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	<p>Osnovni elementi ove mjere su vezani za Poboljšanje transportne mogućnosti, odnosno osigurati bolju i bržu saobraćajnu vezu s centrom FBiH, BiH i regionom. Drugim riječima, osnovni cilj bi bio osigurati brzu saobraćajnu vezu USK sa Sarajevom, koridorom V C i uvezivanje u cjelokupni saobraćajni sistem BiH. Osnovne aktivnosti koje su sadržane unutar ove mjere su: izrada projektne dokumentacije (građevinske projekte i elaborate eksproprijacije) i izgraditi brzu cestu granica RH – Bihać – gr. Kantona. S druge strane, izgradnja i održavanje putne infrastrukture se također nameće kao bitan segment mjere u svrhu poboljšanja saobraćajnog sistema u gradovima i naseljenim mjestima - kao što su npr. cesta Bihać – Cazin – Velika Kladuša, Obilaznica Bihać (Izačić – Kamenica- Sarajevo), Obilaznica Cazin – Mihaljevac – Čoralići i Spoj obilaznica Bihać-Cazin. Mjera se odnosi i na Izgradnju i održavanje željezničke infrastrukture u USK, posebno na elektrifikaciju (odnosno rekonstrukciju) Unske pruge, a veoma bitan segment mjere je i obnova i izgradnja infrastrukture za sportsko-rekreativni zračni saobraćaj u funkciji turizma, što se primarno odnosi na analizu postojećeg stanja i potrebnih ulaganja u infrastrukturu za nesmetano odvijanje zračnog saobraćaja te analiza potreba i potencijalnih korisnika aerodroma – a nakon toga: priprema tehničke dokumentacije, provedba projekta rekonstrukcije / izgradnje aerodroma Bihać i priprema korisničkih programa i sadržaja u svrhu razvoja turizma i iskorištavanja prirodnih resursa, primarno NP Una.</p>		
Ključni strateški projekti	Nije primjenjivo.	Očekivani krajnji rezultat projekta.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti
	Dužina (km) autocesta na području USK.	0, 2019 godina	30, 2027 godina
	Dužina (km) rekonstruisane Unske pruge.	0, 2019 godina	20, 2027 godina
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Približavanje Kantona federalnom i državnom centru, poboljšanje mogućnosti za privredni razvoj, angažiranje lokalnih privrednih subjekata. Ne manje bitno, razvojni efekat se može vidjeti i u poboljšanju i ubrzanju teretnog transporta, smanjenja zagađenja zraka u naseljima, poboljšanja mogućnosti razvoja turizma, povećanja sigurnosti odvijanja saobraćaja, nove investicije u saobraćajnu infrastrukturu koje angažiraju lokalne</p>		

	kapacitete (zapošljavanje).
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6.000.000 KM Izvor: 1.400.000 KM budžet Kantona 4.600.000 eksterni vanjski fondovi kao što su fondovi EU
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša, gradovi i općine USK, JKP/JVP, JP Ceste FBiH, JP Aerodrom Bihać.
Ciljne grupe	Svi građani Unsko-sanskog kantona.

VIII Aneksi

VIII.1 Usklađenost strateških ciljeva USK s ključnim strateškim dokumentima u FBiH / BiH

Strategija razvoja FBiH 2021 - 2027 (radna verzija)	
Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj.	<p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja</p> <p>Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva, Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona.</p> <p>Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga.</p> <p>Mjera 1.2.4. Pобољшanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede.</p> <p>PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije.</p> <p>Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji. Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredu.</p> <p>Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu.</p>
Strateški cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj.	<p>PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama,.</p> <p>PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika.</p> <p>PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga.</p> <p>PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća.</p>
Strateški cilj 3. Održiv okolišni razvoj .	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom.
Strateški cilj 4. Efikasan razvoj infrastrukture.	<p>PRIORITET 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja u skladu sa potrebama privrede.</p> <p>Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona.</p> <p>PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.</p>
Prioriteti za razvoj visokog obrazovanja u BiH za period 2016 – 2026	
Strateški program 1: Dobro upravljanje i menadžment. Strateški program 3. Povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja.	<p>PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama.</p> <p>Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa potrebama privrede.</p>
Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH 2014 - 2020	
Strateški cilj. 3. Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti	<p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja.</p> <p>Mjera 1.2.4. Pобољшanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog s</p>

obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.	potrebama privrede. PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama. Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa potrebama privrede.
Strategija protivminskog djelovanja BiH 2018 – 2025	
Strateški cilj 3: Izviđanje i čišćenje.	PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća. Mjera 2.4.1. Dekontaminacija površine USK od MES i NUS i Mjera 2.4.2. Uspostava sistema prevencije i ranog upozoravanja od prirodnih i sigurnosnih rizika.
Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018 - 2021 (okvirni dokument)	
STRATEŠKI CILJ: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima, kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unapređenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga.	PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima. Mjera 1.1.1. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje poljoprivrednog zemljišta i povezivanje sa prerađivačkim kapacitetima. PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama. PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika. PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integriranih zdravstvenih usluga. PRIORITET 2.4. Povećanje stepena javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća. PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja.
Okvirna strategija prometa BiH 2015 - 2030	
STRATEŠKI CILJ: Zadovoljiti potrebe u smislu održavanja, poboljšanja i razvoja prometne infrastrukture.	PRIORITET 1.2: Unapređenje poslovnog okruženja u skladu sa potrebama privrede. Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija poslovnih zona. PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja. Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti s državnim i međudržavnim centrima.
Okvirna energetska strategija BiH do 2035.	
STRATEŠKE SMJERNICE DOKUMENTA, STR.178-179.	PRIORITET 1.1. Uspostavljanje sistema za održivo korištenje i odgovorno upravljanje prirodnim resursima. Mjera 1.1.2. Unapređenje kapaciteta za održivo korištenje rudnih bogatstava i šuma. PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom. Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti.
Strategija prilagodavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020-2030 (nacrt)	

<p>STRATEŠKI CILJ: Zaustavljanje trenda povećanja emisija gasova staklene bašte, značajno smanjenje emisije do 2030. godine, uz istovremeni rast ekonomije mjerama i programima koji će rezultirati smanjenjem emisije gasova staklene bašte za 50% do 2050. godine u odnosu na 2014. godinu.</p>	<p>PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom. Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU načelima. Mjera 3.1.3. Poticanje korištenja obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, sunčeva energija) i mjera energetske efikasnosti.</p>
<p align="center">Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021 - 2027 (radna verzija)</p>	
<p>STRATEŠKI CILJEVI: Obnavljanje i rast preduzetničke djelatnosti u svim dijelovima BiH, s akcentom na preduzetništvo mladih i preduzetništvo žena. Obnavljanje i jačanje pozicije MSP u globalnim lancima vrijednosti. Povećanje učesća znanjem intenzivnih proizvoda/usluga i sektora. Poboljšanje koordinacije i harmonizacija podrške za razvoj MSP.</p>	<p>PRIORITET 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja. Mjera 1.2.1. Podrška razvoju preduzetništva. Mjera 1.2.2. Unapređenje poslovne infrastrukture i promocija i poslovnih zona. Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga. Mjera 1.2.4. Poboljšanje kvaliteta ljudskih resursa i uspostavljanje dinamičnog tržišta rada usklađenog sa potrebama privrede. PRIORITET 1.3. Unapređenje konkurentnosti prerađivačke industrije. Mjera 1.3.1. Podrška uvođenju novih i unapređenju postojećih tehnologija u prerađivačkoj industriji. Mjera 1.3.2. Uvođenje i podsticanje inovacija u privredu. Mjera 1.3.3. Podrška internacionalizaciji poslovnih aktivnosti i plasmanu proizvoda prerađivačke industrije na međunarodnom tržištu.</p>
<p align="center">Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016 - 2021</p>	
<p>Specifični cilj 2 - Unaprijediti pristupačnost okruženja za osobe s invaliditetom kroz uklanjanje arhitektonskih i informacijsko - komunikacijskih prepreka, kao ključni aspekt za njihovo potpuno uključivanje u društvenu zajednicu. Specifični cilj 3 - Uključiti osobe s invaliditetom u sve oblasti života ravnopravno s drugima, posebno u oblasti obrazovanja, kulturnog, sportskog, javnog i političkog djelovanja. Specifični cilj 4 - Unaprijediti programe prevencije invaliditeta i programe rane detekcije i intervencije u ranom rastu i razvoju.</p>	<p>PRIORITET 2.2: Jačanje socijalne inkluzije i pristupa zasnovanih na potrebama korisnika. Mjera 2.2.2. Jačanje saradnje javnog i nevladinog sektora u pružanju direktnih usluga djeci i porodicama. PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga. Mjera 2.3.1. Podrška materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova. Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.</p>
<p align="center">Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014 – 2024</p>	
<p>Strateški cilj 2. Unaprijediti rano otkrivanje dijabetesa. Strateški cilj 3. Osigurati jednako dostupan, učinkovit, siguran i kvalitetan tretman osobama sa dijabetesom na teritoriji Federacije</p>	<p>PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga. Mjera 2.3.1. Podrška materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova. Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti.</p>

BiH.	Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.
Politika i strategija za zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja u FBiH (2012-2020)	
Opći cilj: Unapređenje i zaštita mentalnog zdravlja stanovništva FBiH u skladu sa evropskim standardima i ljudskim pravima s područjima djelovanja.	PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga. Mjera 2.3.1. Podrška materijalno - tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova. Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti. Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.
Strategija o rijetkim bolestima FBiH 2014 -2020	
Strateški cilj: Unapređenje rane dijagnostike i pristupa medicinskom tretmanu.	PRIORITET 2.3: Unapređenje sistema integrisanih zdravstvenih usluga. Mjera 2.3.1. Podrška materijalno-tehničkoj opremljenosti zdravstvenih ustanova. Mjera 2.3.2. Podrška donošenju i implementaciji javnih politika prevencije bolesti. Mjera 2.3.3. Podrška uspostavljanju i razvoju visokodiferenciranih i specijaliziranih usluga u sistemu tercijarne zdravstvene zaštite.
Strategija upravljanja vodama FBiH 2010 – 2022	
Strateški cilj 3 : Poboljšanje efikasnosti, unapređenje transparentnosti i povećanje odgovornosti u upravljanju vodama. Strateški cilj 4: Osiguranje finansijske održivosti u upravljanju vodama i reforma sistema cijena vodnih usluga uz postepeno uvođenje ekonomske cijene vode. Strateški cilj 6: Povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja. Strateški cilj 8: Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatipne flore i faune i potreba korisnika voda.	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom. Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU načelima. Mjera 3.1.4. Podrška razvoju projekata za raspoložive bilateralne i multilateralne institucije. PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja. Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom. Mjera 3.2.2. Proširenje i modernizacija kapaciteta javne i komunalne infrastrukture i objekata.
Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016-2030	
Strateški cilj - Osigurati minimalni negativni uticaj na životnu sredinu. Strateški cilj - Zadovoljavanje potreba s aspekta održavanja i unapređenja i razvoja saobraćajne infrastrukture.	PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja. Mjera 3.2.3. Jačanje transportnih i saobraćajnih kapaciteta i povezanosti sa državnim i međudržavnim centrima.
3.2.2 Infrastruktura, usluge i tehnologija. Strateški cilj: Zadovoljiti socijalnu i ekonomsku potražnju.	Prioritet 1.2. Unapređenje poslovnog okruženja. Mjera 1.2.3. Unapređenje tehničkih i kadrovskih resursa pružalaca poslovnih usluga.

Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u FBiH 2012 - 2022	
Strateški cilj: Internacionalizacija visokog obrazovanja u Federaciji BiH.	PRIORITET 2.1: Usklađivanje sistema obrazovanja u skladu sa EU praksama. Mjera 2.1.1. Modernizacija programa obrazovnih institucija u skladu sa potrebama privrede.
Plan upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u Federaciji BH 2016 - 2021	
Okolišni ciljevi za podzemne vode.	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistemom upravljanja okolišem i prostorom. Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU načelima. PRIORITET 3.2: Razvoj komunalne i javne infrastrukture na principima održivog okolišnog razvoja. Mjera 3.2.1. Podrška donošenju prostorno-planskih dokumenata na nivou jedinica lokalnih samouprava i upravljanje prostorom.
Federalna Strategija upravljanja otpadom 2008 - 2018	
Strateški cilj 1. Smanjenje rizika po okoliš i zdravlje ljudi i uspostava prioritetne infrastrukture za integrirano upravljanje otpadom. 2. Smanjenje količina otpada za finalno odlaganje/ zbrinjavanje uz efikasnije korištenje resursa. 3. Osiguranje provedbe sistema kroz pravni, institucionalni i ekonomski okvir. 4. Osiguranje sistematskog praćenja parametara za ocjenu stanja okoliša.	PRIORITET 3.1: Podrška primjeni integralnog sistema upravljanja okolišem i prostorom. Mjera 3.1.1. Zaštita prirodnog nasljeđa i biodiverziteta, tla, šuma, izvorišta i voda, biljnih i životinjskih vrsta. Mjera 3.1.2. Uspostava održivog sistema upravljanja otpadom u skladu s ključnim EU načelima.

VIII. 2 Lista korištenih skraćenica

BDP	Bruto domaći proizvod
BDV	Bruto dodana vrijednost
BiH	Bosna i Hercegovina
EU	Evropska unija
FAO	Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
ha	Hektar
ILDP	Projekat integrisanog lokalnog razvoja
KD	Klasifikacija djelatnosti
KM	Konvertibilna marka (BAM)
km	Kilometar
m	Metar
MMSP	Mikro, mala i srednja preduzeća
MSP	Mala i srednja preduzeća
RS	Republika Srpska
SLGL	Službeni glasnik
t	Tona
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
ZB	Zapadni Balkan
ZzZ	Zavod za zapošljavanje
BAT	Best Available Technologies
ZŽS	Zaštita životne sredine/okoliša
JP	Javno preduzeće
JU	Javna ustanova
GV	Granična vrijednost
MES i NUS	Minsko-eksplozivna i neeksplozirana ubojna sredstva
BEI	Bazni inventar emisije (Baseline Emission Inventory)